

YÖN

HAFTALIK GAZETE

ACIK OTURUM
Orta sayfada

KALKINMA
DAVAMIZI
BU REJİMİLE
HALLETMEK
MÜMKÜN
OLUR MU?

TÜSTAV

Sanayileşme için metod teklifi

Bugün, belli başlı illerimizde, çeşitli bakanlıklara bağlı genel müdürlüklerin ve iktisadi devlet teşekküllerinin kamu hizmetlerini yapmaya çalışan «Bölge Müdürlüğü» adlı kuruluşları vardır. Devlet Su İşleri ve Karayolları Genel Müdürlükleri, İller Bankası, Toprak ve İkân Genel Müdürlüğü, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, v.s. bunlara birer örnek olarak gösterilebilir. Bölge Müdürlüklerinin elinde, amaçlarını gerçekleştirme yarıyını, hatırı sayılır hacimlerde, makine parkları mevcuttur. Bunlardan yalnız Devlet Su İşlerinin, 1959 da yaklaşık olarak, 300 milyon lira değerinde makina parkı vardı ve bu iş gücü, 11 bölgeye dağıtılmış durumda idi. Öbür kurumlar için de, az veya çok farklarla, aynı şeyler söylenebilir. Eldeki makine ve taşıt araçları için her bölgenin bir Bölge Atölyesi vardır. Atölyelerin tezgâh ve avadanlık çeşidi ve değeri, önemsiz farklarla, birbirine yakındır. Daha doğrusu, hemen hepsi, ilk kurulan kopya etmeyle meydana getirilmiştir. Bu bölge atölyelerinden, bazı büyük illerimizde, 5 - 6 tanesinin birinden bulunduğu da gerçektir.

Bir atelyede, günde - bazan haftada - bir defa kullanılan tezgâh ve alet çeşitleri vardır. En çok kullanılan tezgâh ve aletlerinin bile, her zaman, tam verimle çalıştırıldığı ileri sürülemez. Ayrıca, bu atölyelerin ithalâtın en güç koşullarda yapıldığı zamanlarda, devlet otoritesi ile - yani millî bir fedakârlıkla - donatıldığı da unutulmamalıdır.

Bölge atölyeleri, kuruluşları bakımından, dışarıya kapalı iş yerleridir. Yani herhangi bir yurttaş, parası karşılığında, buralarda iş yaptırılmaz. Bunların tek görevi, o bölge müdürlüğünün elinde bulunan makine ve araçların bakım ve tamirinden ibarettir. Büyük bir teknik eleman, yatırım ve iş kaybeden başka bir şey olmayan bu durum, yıllardır sürüp gitmekte ve kamu hizmetleriyle görevli her yeni kurum da aynı yola heveslenmektedir.

Öbür tarafta, sanat enstitülerinde giddetli bir ders aracı ve tezgâh sıkıntısı hüküm sürmektedir. Bu teknik öğretim yuvalarında, kuruluş yıllarındaki tezgâh başına düşen öğrenci sayısı, en az on katına yükselmiş bulunmaktadır. Genel olarak, işi öğretmen yapmakta ve öğrencileri onu sevmekle yetinmektedirler.

Kalkınma için sanayileşmenin, sanayileşme için de teknik öğretim, tasarruf ve yatırımın ana koşullardan olduğunu büyük çoğunlukla kabul ediyoruz. Şu halde, teori ile uygulama arasında tam bir çelişmenin bulunduğu bir örnek karşındayız. Boş duran makine ve insan gücünü

mutlaka harekete geçirmeli ve ona yeni baştan organize etmeliyiz.

Durumu, ana hatları ile, göz önüne koyduktan sonra teklif ettiğim çözüm şekli şöyle özetleyebiliriz:

I - İleri birer bölge olarak alan ve ilde bir tezgâh bulunan, iktisadi devlet teşekkülü niteliğinde, bir «Devlet Tamir ve İmal Atölyeleri, A.Ş.» kurulmalıdır. Bölge atelyesinde, o yerin özelliklerine ve yapılacak kamu hizmetlerinin cinsine göre, bulunması gereken tezgâh ve avadanlık listesi, esaslı bir etüd sonucunda tesbit edilmeli ve eksikler zamanla görülüp tamamlanmalıdır. Atelye tezgâh gücünün hesabında, ekonomik işletmeler için zorunlu bulunan, belli bir ölçünün altına düşmeme ilkesi unutulmamalıdır.

II - Çeşitli bakanlık ve kurumlara bağlı bütün bölge atölyelerinin halen elinde bulunan tezgâh ve avadanlıkların envanteri yapılarak, gereken özel tiplerin de katılmasından sonra, bu bölge atölyelerine dağıtılmalıdır.

III - Bölgedeki devlet malı bütün makine ve araçların tamir ve bakımı, tipki özel bir atelyeye iş verir gibi, atelyelerde bedeli karşılığında yaptırılmalıdır. Atelyelerdeki iş sırası, sipariş tarihine göre düzenlenmeli ve ivedi durumlar için objektif ölçüler kullanılmalıdır.

IV - Bölge atölyelerine, hukuki bakımdan ticari şirket statüsü tanınarak bunlara, asıl görevlerinden arta kalan zamanlarında, dışarıdan sipariş kabul etme imkânı verilmelidir.

V - Her atelyenin bir eğitim kesimi bulunmalıdır. Bu eğitim yerinden, ya o ildeki sanat enstitüsü ya da atelyeye bağlı olarak kurulacak çirak okulunun öğrencileri yararlanmalıdır. Zamanla bu eğitim yerleri kitaplıkları, müzik, tiyatro, sinema ve spor salonları ve parkları ile bir teknik ve kültürel eğitim merkezi olacak ve o ilde kurulacak teknik okulun çekirdeğini meydana getirecektir. Atelye ise, bütünüyle, bölgeye has sanayi dalına öncülük edecektir. Örneğin, Bursada İpek dokumacılığı, İspartada halıcılık, Maraşta çeltik, Erzurumda hayvan ürünleri ve kıyı bölgelerinde balıkçılık ve konserve endüstrilerinin gerektirdiği makine ve aletler buralarda yapılabilecektir.

Sanayileşme hareketinde asıl büyük görevin devlete düştüğüne ve onun öncülük ödevine inaniyorsa, değişik alanlarda izlenecek yolları da araştırmak zorundayız. Yukarıda, genel çizgileri ile belirtmeğe çalıştığım metodun, eksik veya hatalı yönleri bulunabilir. Ancak, bu konunun, üzerinde fikir tartışması yapmaya ve çeşitli çözüm yolları aramaya değer nitelikte olduğuna inanıyorum. Eğer bu yazı, karışık veya parçalı tekliflere araçlık edebilirse görevini yapmış olacaktır.

Münir CERİD
(Makina Yüksek Mühendisi)

İnsan ve yapıt harcama

Sanatın, roman, hikâye, mizah, resim ve müzik kollarında başarıya ulaşan sanatçılarımız az da olsa var. Bunlar, kendi ülkesinin insanlarından daha çok, dışarıda takdir ediliyor. Hatta biz de başarılı sanatçılara, yapıtlarını harcama hastalığı var denilebilir.

Cumhuriyet Gazetesinin 1958 de düzenlediği «Yunus Nadi Roman Armağanı» nda birincilik «Yılanların Öcü» adlı romana verilmişti. Ödül alan bu roman gene Cumhuriyette tefrika edildikten sonra Remzi Kitabevi yayınladı arasında yayımlandı. Okuduk. Çok beğendik. Başarılı bir köy romanı diye konuşuldu, yazıldı. Zaten, ünlü yazarlarımızdan bir bölüğünün «Yılanların Öcü» hakkında söylediklerini romanın üçüncü sayfasında okuyoruz. Ne var ki, hastalarımız bu başarıyı kışkırdılar, yerdiler... Nitekim 1959 yılında romanın yazarı Fakir Baykurt Şavşat Otaoğlu Türkçe öğretmeni İken, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun kararıyla, «Yılanların Öcü» nden ötürü suçlandırılarak Teknik Öğretim Müsteşarlığı Yapı İşleri Bölümünde görevlendirildi. Daha sonra Cumhuriyet Gazetesindeki gerçekleri yansıtan yazılarından kuşkulanan İktisat devrinin Millî Eğitim Bakanı yazarı açığa çıkarttı. Ama bu çok sürmedi. 27 Mayıs devrimini oldu. Baykurt'a İlköğretim müfettişliği görevi verildi.

Bu ünlü romanın arkasından Fakir Baykurt'un, daha başarılı iki romanı, iki nakâve kitabı ile kimi yazılarının bir araya getirildiği kitabını da okuyunca, yazarlığı üzerine sunun bunun konuşulmasıyla düşünüşüne bile vardık. Bütün bu birbirini kovalayan yapıtlarla ilgilenirken «Yılanların Öcü» nün İngilizce çevrilmekte olduğunu duyduk. Filminin yapıldığını öğrendik. Son olarak da piyesinin hazırlanmış olduğunu ve Devlet Tiyatrosunda prova edilmeye başlandığını da haber almıştık. Ne var ki, bizde insan ve yapıt harcama hastasının biri kendini gösteriyor. Kim bu biliyor musunuz? Fakir Baykurt'un işinden edildiği devrin Millî Eğitim Bakanının Özel Kalem Müdürü. Daha öncecesine giderek Atatürk'ün ölümünde sevinçten kadeh kaldırdığı ve bu yüzden arkadaşları tarafından linç edilmesine ramak kaldığı rivayet edilen (1) biri. Şimdi de senatör. Evet senatör. Ne yazık ki meclise, senatoya hile böyle hastalar girmekte güçlük çekmediler. «Milliyetçi» sözcüğünün arkasına gizlenen halka adanarak suçlar yasma organına. Bir değil birçokları sızdı. Başka biri de seçim öncesi konuşmalarında öğretmenleri komünistlikle suçladıktan sonra gene aynı uğraşta çalışanlar için «Onlar mı to-

lum temelini hazırlıyor. Farzedelim öyle. Bir apartmanın temelinde de yüzlerce işçi çalışır. Apartmanın yapım işi bitince, bu apartmanı hangi işçiler yaptı demezler de, apartman kimin? derler. İşte o zavalî öğretmenler de bu işçiler örneği...» diyerek senatoya gitti. Ve senatör olduktan sonra da, son günlerdeki işçi mitinglerinden, kimi başkanlardan söz açılınca: «Sosyalistler komünistlerin ta kendisidir.» demiş. Türkîş Temsilcisi de haklı olarak: «Okumuşlar meclisinin bir üyesi olan... senatörü... nun okumaşından şüphemiz vardır.» (2) diyor...

Evet, asıl konuya dönelim. Dün Millî Eğitim Bakanı Özel Kalem Müdürü bugün senatör olan, insan ve yapıt harcama hastası, «Yılanların Öcü» nün tiyatroya provasının yapılması olduğunu duyar duymaz harekete geçiyor. Nasıl olsa yetkisi, söz söyleme olanağı daha çoğaldı. Devlet Tiyatrosu bütçesi Karma Komisyonunda görüşülürken, «Yılanların Öcü» nde komünizm propogandası yapıldığını söyleyerek yapıtın yeniden Talim Terbiye Kuruluna gönderilmesine, böylece piyesin geçikmesine sebep olmuş.

Kendileri gibi yapmayalım, düşünmeyelim hep komünistlikle suçlayan böyle

«ümmeçiler», «ırkçılar», «geçiciler», «yobazlar» sakıncasız sakıncasız yazıp konuşabildikleri sürece bizde insanlar ve yapıtlar harcanacaktır. Yapıt vermek, düşünür olmak, sanatçı olmak suçluluk demek olacak. Böylece insanlarımız asıl konulara yönelmekten sakıncacıklar; yalnız boş nenerlere bel bağlayıp, dedindi, dedimdi, dediydi, solcuymuş, komünistmiş... sözcükleriyle sarmış doluş olacaktırlar. Ki bu asıl tehlike çanlarıdır.

Durum bu iken, diğer uluslardaki düşünürlerin, sanatçıların neden hiç bizden çıkmadığını, neden güçlü yapıtları bizim sanatçıların veremediğini söyleyip durmak ne kazandırır? Bizde öyle uğraşlara kendilerini verenler yadigarımız, kınanmış, suçlandırılmıştır. Yapıtlarıyla birlikte harcanagelmislerdir. Harcayanlar da çoklayın okumuşlar olmuştur. Aydınlıktan korkmayı gene bu okumuşlar öğretmiştir halka. Biliyorlar ki, aydınlık işlerine gelmeyecek. Sömürgeciliklerinden olacaktırlar.

Behzat AY

(1) Öcü gazetesi Emil Galip Sandalcı yazısından (18 Ocak 1962)
(2) Vatan gazetesi (17 Ocak 1962)

Yirminci yüzyıl ygarlığına...

Konuşmalarından köylü çocuğu olduğu anlaşılan iki lise öğrencisi otobüsle geçirden köylerine dönüyorlardı. Biri diğerine:

BAYDAR

HAFTALIK FIKIR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcioğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAI TAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

YÖN

İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR - ANKARA.
Telefon: 12 72 88 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagaloglu. Posta kutusu: 512 - İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. - İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L., altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12:50 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığı tabidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlanlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

Kalkınma Stratejisi

İnhan başlıyor

TEDBİRLER Kanunu, ciddi bir çalışma devresine girmek için, Hükümetin elinden son mazereti almış bulunuyor.

Beşinci ayına giren Hükümet, yeni adanmış ve memleketteki huzursuzluk yüzünden ciddi işlere el atamadığından bundan sonra ileri süremez. Ciddi çalışma devresi artık başlamalıdır. Nitekim Başbakan İnönü de yeni çalışma devresine girildiğini son konuşmalarında açıklamıştır.

Yeni devrede Hükümet çalışmalarının yönü ne olacaktır? Bu bakımdan bir seçim beyannamesi hüviyetini taşıyan hükümet programı bir işık getirilmelidir. Fakat elde, Milli Birlik Hükümetince kabul edilen ve karma hükümet tarafından da benimsenmiş bulunan «Plân Hedefleri ve Stratejisi» adlı bir doküman var.

Plân hedefleri ve stratejisi, 5 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu kararnameyle yürürlüğe girmiştir. Bütçe görüşmeleri sırasında C.H.P. Meclis Grubu da bu dokümanı tamamen benimsemiş ve açıklamıştır.

Devlet Plânlama Teskilâtı tarafından hazırlanan «Plân Hedefleri ve Stratejisi» adındaki devrede Hükümet çalışmalarına esas olmalıdır. Her ne kadar «Plân Hedefleri ve Stratejisi», memleketin kamu karşıya bulunduğu için devlete üzerine yeteri kadar cesaretle uygulanmak ve çeşitli tâvizlerden kurtulmamakla beraber, yine de ciddi bir doküman sayılabilir.

Dokümanda yer alan belli başlı maddeler şunlardır:

1 — Ocak ayındaki plân devresinde, yıllık girdi artış hızı gözönünde tutularak yüzde 7 civarında bir kalkınma hızına ulaşmak hedefidir. Bunun gerçekleştirilmesi, yüzde 14 kadarı iç, yüzde 4 kadarı dış kaynaklardan sağlanmak suretiyle, gayri safî milli hasılların yüzde 10 civarında yatırım yapılmasına bağlıdır.

Millî gelirimizdeki artışların mümkün olan büyük kısmını yatırımlara ayırmak gerekir.

2 — Özel tasarruflar teşvik edilmeli, kamu tasarruflarının azami seviyesine çıkarılmasına çalışılmalıdır.

Kamu tasarrufunu artırmak için başlanacak en önemli vasıta vergileme olacaktır. Sosyal adalet, verginin müterakki bir mahiyet tasamasını gerektirir. Gelir Vergisi, teşkilât yeterliliği ve sosyal sorumluluğunun bürvesi bakımından bir devletin gelişmiş memlekette olduğu gibi biz de müterakki hâl istenilen derecede sağlanamaz. Bu sebepten, gelir verimliliğini hostuklarını doldurabilmek için gelir vergileri istihlak etmek ve bu suretle sosyal adalet sağlamak gereklidir.

3 — Müterakki vergi yanında, İktisadi Devlet Teşebbüsleri de önemli bir tasarruf kaynağı olmak durumundadır. Türü ve miktarı tutumlarla, İktisadi Devlet Teşebbüsleri yatırılabilir kaynak yaratma imkânını feda edilmesine kesin olarak karar verilmelidir.

4 — Kullanılmayan iş gücünün değerlendirilmesi ve halkın kamu hizmetlerinin yapılmasına istiraki artırılmalıdır.

5 — Tasarruf ve yatırımların artırılması esas itibarıyla, lüks malların istihlakını önlemek için önleme yoluyla olacaktır. Bütçenin fert başına düşen ortalama istihlak miktarı çok az arisa bile, daha adil bir gelir dağılımı sağlamak suretiyle toplum yaşamına standardının yükselmesi ve toplum refahının artması gerçekleştirilecektir.

6 — Tarım alanında reorganizasyon esaslı önem taşımaktadır. Ziraat reformu ile işletmelerin en uygun büyüklüğe getirilmesi gereklidir. Ticaret ve sana-

ya da, dağılık ufak sermaye ve işletmelerin bir araya getirilmesi ve böylece büyük istihsalin verimliliğinden faydalanması lazımdır. Şimdi Hükümetin bu esasları gerçekleştirmesini bekliyoruz.

Vergilerde adalet

Plân Hedefleri ve Stratejisi, vergi gelirlerinde büyük artış sağlamayı amaçlıyor. Halbuki vergi reformu çalışmalarına esas olan Ali Alaybek'in başkanlığındaki Vergi Reform Komisyonu raporu, devlet gelirlerini azaltıcı tedbirleri ihtiva ediyor. Bu durumda, ciddi bir kalkınma hamlesine girişilecekse, Alaybek raporunu bir kenara bırakıp, vergilerde verimi artıracak ve sosyal adaleti sağlayacak ciddi bir reforma gitmek zorundadır.

Gelir Vergisi, Plân Hedefleri ve Stratejisinde, belirtildiği üzere, memleketin yapısına uygun düşmüyor. Bu yüzden verimsiz ve adaletsiz.

Resmî doküman adalet ve verimin, başka vergilerle sağlanmasını istiyor. Mevcut şartlar altında bu, servet vergileri yoluyla ve lüks hizmetlerin vergilerle sağlanabilir. Eğer «Plân Hedefleri ve Stratejisi» boş bir laftan ibaret değilse Veraset vergisi nisbetlerinin yükseltilmesi, arsa spekülasyonunu önleyecek ve mesken inşaatını hızlandıracak şekilde arsalarla alınan vergilerin büyük ölçüde artırılması, hususî otomobil vergilerinin çoğaltılması, lüks mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi (turistik otel, lüks lokanta ve eğlence yerleri hizmetlerinin vergilendirilmesi gibi) ciddi bir vergi reformunun belli başlı unsurları olacaktır.

Hükümetin, bu yola gidip gidemeyeceğini yakında göreceğiz. Yalnız Maliye Bakanının aldığı bazı tedbirler, fazla havalere yer bırakmıyor. Son bir kanunla, bina vergilerinin dolaylı bir şekilde azaltılması, bunun delilidir. Ayrıca, arazi vergisi kaldırılarak, bunun yerine gelir vergisi mükelleflerinden yani ağır vergi yükü altında ezilen sınıflardan ek bir vergi almak düşünülmektedir. Bu düşüncenin adaletten ne kadar uzak olduğu ortadadır.

Halkın kalkınmaya katılması

Strateji, İktisadi Devlet Teşebbüslerinin de kâr eder hâle getirilmesini açıkça istiyor. 1962 intikal programında da zararına satışların önlenmesi isteniyor. Hâlen özel teşebbüse, elektrik enerjisi ve kömür, maliyetin altında bir fiyatla satılmaktadır. Hükümet, özel teşebbüsün ağırlık kâr sağlamasına ve «Devlet işletmesi zarar ediyor» diye propaganda yapmasına fırsat veren bu duruma son vermesini bilecek midir? Göreceğiz.

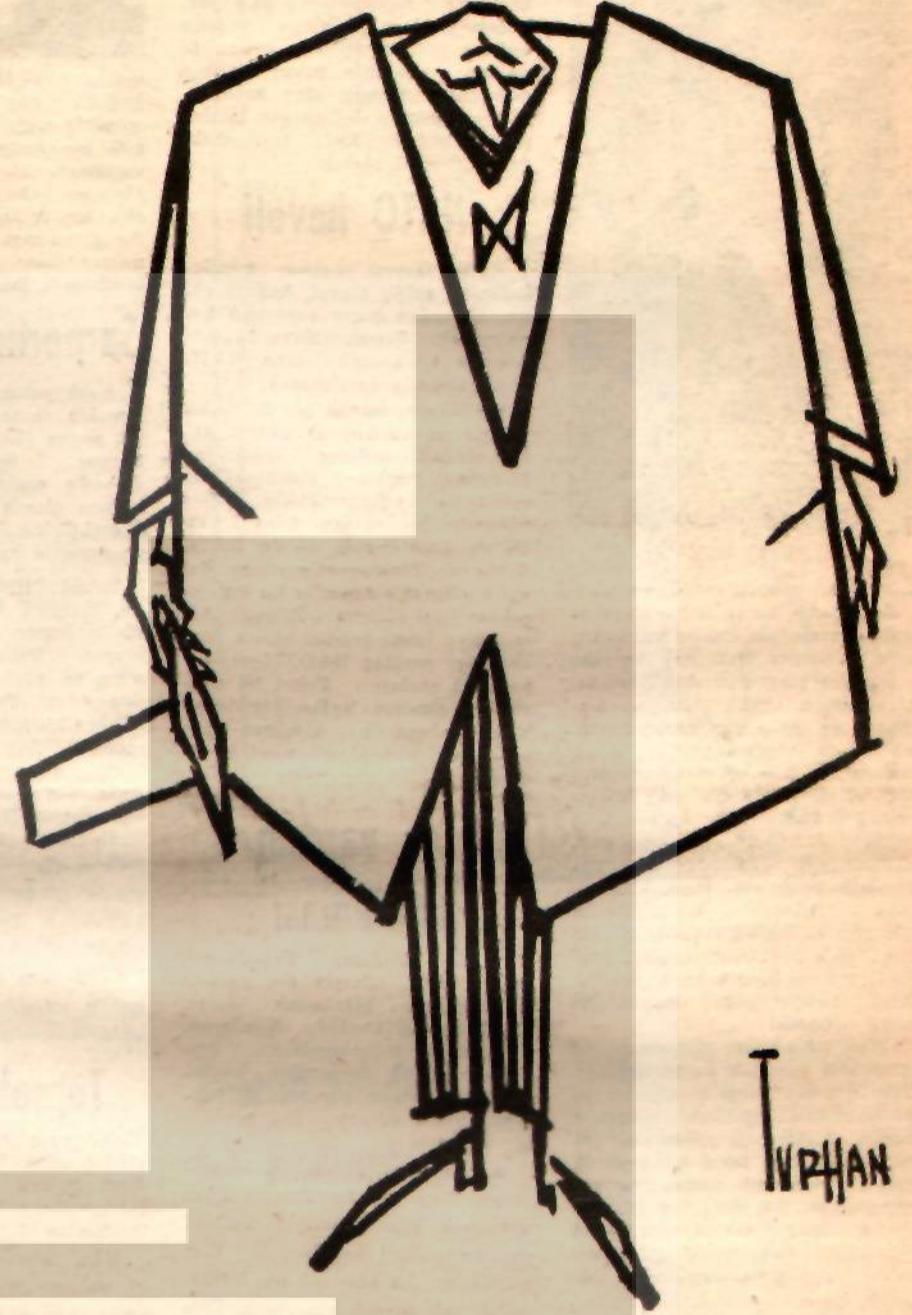
Stratejide yer alan diğer bir esas, boş geçen iş günlerinin, köy çarısında da olsa, değerlendirilmesidir. Gerçekten köylere, okul, yol ve su götürülebilmek için, hizmetten faydalanacak olanların çalışmalarına katılması zorundadır. Başka türlü köy, okula, suya ve yola kavuşamaz. Bu gereği anlayan bazı köyler, gönüllü olarak çalışmalarına katılmaktadır. Bazı Vali ve kaymakamlar, halkı bu hizmetlerde çalışmaya ikna edebilmektedir. Fakat hareket yaygın değildir. Hizmetlerin yapılmasına halkın katılımını sağlamak için sistemli gayretlere ve yeni tedbirlere ihtiva var.

Hükümetin, bu meseledeki davranışını da yakında göreneceğiz.

Lüks mal istihlakine son

Plân Hedefleri ve Stratejisi, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılmasını ve muhtemelen lüks mal istihlakinin önlenmesini hedefliyor.

Lüks mal istihlakine deyince, akla ilk olarak lüks meskenler geliyor. Her yeni dönemde milletvekillerinin çoğu, yapı ko-

DEMOKRASİ İÇİN BİR MÜDDET SÜKÜTİ...

operatifi kurar ve bankalardan cömertçe sağlanan kredilerle lüks meskenler yapar. Birkaç tane yapanları da vardır. Avrupalı ve Amerikalı zenginleri taklit eden muhtemelen lüks mesken inşaatı ile meşguldür.

Bu davranış, memleketin dövizinin, demirinin ve çimentosunun müserif şekilde kullanılması demektir. İlimize geldiği takdirde örnek aldığımız Batı memleketleri lüks mesken inşaatını önleyerek, mesken dâvalarını çözebilmişlerdir. Devlet Plânlama Teskilâtı da, lüks mesken inşaatının durdurulması sayesinde, yılda yaklaşık 20 bin mesken daha yapılabileceğini hesaplamıştır. Bu israf, durdurulmalıdır. Ayrıca bazı bakanlarımızın çok sevdiği İngiliz kumaşlarına, Paris eşyalarına, lüks binek otomobilleri satın almasına son vermek, ancak çok zarurî istihlak maddeleri ithaline müsaade etmek lazımdır.

Resmî doküman bunu açıkça istiyor. Hükümetin, bu konuda alacağı tedbirler doğrusu merakla beklemeye değer.

Çerçevenin kurulması

Stratejide, ziraat, ticaret ve sanayi alanlarıyla büyük işletmelere gidilmesi, kesin bir zaruret olarak belirtiliyor. Bunu sağlamanın en normal yolu,

ufak işletmelerin istihsal kooperatifleri halinde birleşmesidir. Fakat Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bu yolda büyük gayretler gösterildiği halde, istihsal kooperatifleri kurulmamıştır.

Hükümetin ne gibi yeni tedbirlerle, bunu sağlayacağını açıklaması lazımdır. Büyük işletmelere gidişi teşvik edeceğiz demek yeter değildir.

Devlet idaresinin istihlak da, merakla üzerinde durulacak bir dâvadır. İdari reformun en önemli meselelerinden biri, Devlet personelinin adil bir ücret ve terfi sistemine kavuşturulmasıdır. Bugün devlet ücret ve terfi sistemi tam bir anarşi içindedir. Aynı mahiyette iş için çok farklı ücretler ödenmektedir. Yeni işe başlayan bir yüksek tahsil mezunu, yüksek tahsili 20 yıllık memurdan fazla ücret alamamaktadır. Bu duruma son vermek, yıllardır sözü edilen Devlet Personel Kanununu çıkartmak lazımdır.

«Plân Hedefleri ve Stratejisi» ni benimsiyerek, hükümetin prensibini kabul ettiği bir sürü mesele...

Söz simülük Hükümetin...

Doğan Avcioğlu

Vergi adaleti

Maliye Bakanı Şefik İnan, kaldırılması kararlaştırılan Arazi Vergisinin mahalli idareler bütçelerinde, yaratacağı boşluğu doldurmak için, kolay bir yol buldu: Mahalli idarelere vermek üzere gelir vergisi mükelleflerinden ek bir vergi alınacak. Meselâ 1000 lira aylık alan bir ücretli, gelirinin yüzde 20 sini vergi olarak ödüyor, şimdi ayrıca belli bir nisbette mahalli idareler vergisi ödiyecek. Tıpkı tasarruf bonoları gibi.

Böylece büyük arazi sahipleri, tarlaları için vergi ödemekten kurtulacak. Onların yerine ağır vergi yükü altında ezilen ücretliler, mahalli idarelerin ihtiyacı-

ŞEFİK İNAN

larını karşılayacak.

Anayasaya tesellî edilen sosyal adalet devresinde, hemen hemen hiç vergi ödemeyen servetleri ve lüks hizmetleri vergilendirmek nendesense kimsenin aklına gelmiyor. Aksine, bina sahiplerini himaye eden bir kanun, bayramdan önce sansiz sedasız T.B.M.M. den çıktı: Kanun, Bina Vergisinin gelir ve gisinden indirilmesiyle ilgili. Millî Birlik Komitesi idaresi, Bina Vergisinin gelir vergisinden mahsubu usulünü kaldırması, buna karşılık, bina vergisinden çeşitli giderler için yapılan indirimi yüzde 20 den, yüzde 40 a çıkartmıştı. Şimdi yüzde 40 indirim baki kalmak şartıyla Bina Vergisi gelir vergisinden tenzil edilecek!

Bina sahiplerine gösterilen bu teveccühü anlamak kolay değildir. Hele 10 yıllık vergi muafiyetinden faydalanarak, göklere tırmanmış büyük apartmanlar diken yeni inşaat sahiplerine tanınan avantajı sade vatandaşların anlamasına imkân yoktur: Bu yeni bina sahipleri, bina vergisi ödeyecek, fakat bina vergisi ödüyor gibi, vergi miktarını gelir vergisinden düşecek!

Bu sosyal adalet anlayışına herhalde akıl erdiremediniz değil mi? Hükümetten, hiç değilse geçmiş devrin Maliye Bakanı Polatkan kadar cesur olmasını beklemek hakkınızdır. Hükümet, ücretlilerin vergi yükünü arttırmak yerine, Polatkanın 1957 yılındaki veraset kanununun kabul etsin ve mahalli idarelerin ihtiyacını bu yoldan karşılasın.

Dış yardımlar

22 Şubattan sonra, dış yardım haberleri çoğalmaya başladı. Hatâta milletlerarası teşekküllerden ve Almanya'dan daha önce sağlanan krediler, yeni yardımlarını gibi gazete sütunlarında yer aldılar.

Başbakan İnönü, bayram demesinde «Hesapsız kitapsız sarfetmek için değil, sadece memleket ihtiyacı için, lüzumlu göreceğimiz her vasıtayı bize temin etmeye kararlı olduklarını bana, bütün mütefakkerimiz, 22 Şubat olaylarından sonra bildirdiler» sözleriyle yardım miktarının artacağını müjdeledi ve piyasayı harekete getirmek için bunu psikolojik bir silah olarak kullandı.

Başbakan yardımcısı Âkif Eyidoğru ise, daha az diplomatik bir dille durumu açıkladı: «Dostlarımız, bu konudaki yaptıkları temaslarda, hazırlıklarımızın iyi istikâmette olduğunu gördüler. Ayrıca, bir takım rivayetler 22 Şubat olayları ile son buldu. Bu

söylentilerin gerçekleşmesi korkusu vardı. 22 Şubat olaylarının sonucu, bu endişeleri giderdi. Şimdi herşey belli oldu. Dostlarımız vuzuha vardılar. Bize yardım yapmayı düşünen mütefakkerimize güven telkin ediyoruz.»

Aslında, dış yardımlarda birdenbire önemli bir artış sağlanması ihtimali fazla kuvvetli değil. Zira Amerikanın hibe şeklinde yaptığı yardım, bu yıl geniş ölçüde azaldı. Hibe yardımı bir kaç yıl sonra ortadan kalkacak. Durum, uzun vadeli yatırım kredileri sağlamak bakımından ümitli. Çeşitli yatırım projeleri için, projeleri beğenildiği takdirde milletlerarası teşekküllerden ve Amerikadan uzun vadeli krediler sağlanabilir. Tek tek projeler yerine, kalkınma planının bütününe finansmanı bakımından yatırım kredileri sağlamak ümitli var. Yalnız bunlar, çok uzun vadede tesirini gösterecek olan ve makine v.s. şeklinde yavaş yavaş memleketi girecek olan krediler. Bu yardımların değişmeyen şartlarından biri de özel teşebbüsün desteklenmesi olacak.

NATO hevesi

NATO Heyeti yeniden memleketimize geldi. Heyet Ankaradaki temaslardan sonra raporunu hazırlayacak. Rapor, Mayıs başında Atınada toplanacak olan NATO konferansında incelenecek.

NATO'nun büyük bir ihtimalle, Türkiye'ye yardım zarureti ni kabul edeceği sanılıyor. Yalnız bu, Nato'dan yardım alabileceğimiz mânâsına gelmemektedir. Zira Natonun bir yardım fonu yok. Bütün yapabileceği zengin NATO üyelerini Türkiye'ye yardıma davetten ibaret. Amerika ise bu işi çoktan beri yapıyor. Bilhassa Almanya'yı, başta kendisi olmak üzere diğer muhtaç NATO üyelerine yardıma zorluyor. Fakat bu gayretler şimdiye kadar beklenen sonuca ulaşmadı. Almanya ufak tefek yardımlarla yetinmeyi tercih ediyor.

Dış yardım planlaması

Devlet Plânlama Teşkilatının gayretleriyle, nihayet dış yardım ve istikrarlı planlamak üzere, bir komisyon kuruldu. Komisyon, dış yardım müzakerelerini, bugünkü anarşik durumdan kurtaracak ve yardım stratejisi ile taktiğini tesbit edecek. Bu, yerinde bir teşebbüs.

Komisyonun, Hindistan, Yugoslavya, Mısır ve İsrail'in yardım sağlamak için başarıyla kullandıkları usulleri inceleyeceği ileri sürülüyor. Ne çare ki bu incelemeler, pek faydalı olmayacak. Zira yardım teminindeki başarıları, bu memleketlerin ustalığından çok, siyasi durumlarının ve tarafsız politikalarının sonucu.

Dış politikada en ufak bir de-

SELİM SARPİR

ğişiklik düşünülmediğine göre, elimizde eskisi gibi, askeri ve coğrafi koz kalıyor. Plân program yapılması, ufak bir yardımcı koz olabilir. Devlet Plânlama Teşkilatı bu kozlarla, 5 yıllık plânın dış finansman ihtiyacını - ki 1 milyar doları aşmaktadır - karşılayabilmektedir.

Sarperin endişeleri

Uzak yakın her ihtimali hesaplamakla ve tedbirini almakla şöhret yapan Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Başbakan İnönü'nün Aband'a muhtemel bir dışişleri bakanı olarak görülen Feridun Cemal Erkin ile gitmesini, herhalde sevinçle karşılamadı.

İnönü Hükümeti kurulurken de, dışişleri bakanlığı için Erkin'in üzerinde uzun uzun durulmuştu. Seçimlerden önce, sivil sebepler yüzünden Londra'ya giden Aksal Erkin hakkında çok müsbet intibahlarla Ankaraya dönmüştü. Fakat dış politikada herhangi bir değişiklik olacağı ihtisabını vermeye endişesi, Erkin'in bakanlığına önledi.

Durum şimdi farklı. İnönü Hükümetinin dış politikası hususunda bütün tereddütler ortadan kalkmıştır. Zemin, bir değişikliğe müsaittir. Sarper'in 14 ler, özellikle Türkiye meselesindeki müteaddit tutumu, değişikliği ihtimallerini kuvvetlendirmektedir.

Toprak reformu

Adanının büyük arazi sahiplerinden olan Tarım Bakanı Cavit Oral Toprak Reformu tasarısının iki ay sonra Meclise getirileceğini bayramda müjdeledi.

Yön, tasarının toprak ağalarına el sürmeyeceğini, 9 nu sayısında uzun uzun açıklamıştı. Fakat Tarım Bakanı, bu halyle dahi tasarımı tam mânâsıyla beyenmiyor, onun «bazı tashihe muhtaçları olduğunu» söylüyor. Bununla beraber, Tarım Bakanının da be-

lirttiği üzere, tasarı «memleketin ihtiyacı duyduğu orta ve büyük işletmelerin varlığını göz önüne almaktadır.»

Özetlersek, Toprak Kanunu çıkacak, toprak ağaları yerlerinde kalacak. Ağaları kaldırıp, yerine kooperatif şeklinde büyük işletmeler koymayı düşünün yok.

O halde yeni bir Toprak Kanununa ne lüzum var? Toprak ağalarına el süremez hâle getirilen 1945 Kanunu, ufak tefek taddillerle, ihtiyacı pekâlâ karşılar. Fakat zinde kuvvetleri de düşünmek, onlara «İşte Toprak Kanunu istiyordunuz, buyun alın» diyebilmek lâzım.

Diğer taraftan toprak ağalarını da ürkütmemek şart. Tarım Bakanı «Tasari, büyük işletmelerin varlığını gözönünde tutuyor» sözleriyle, bunu sağlamaya çalışıyor.

Bu arada, Cavit Oral iyi bir haber verdi: Mahsulün bu yıl iyi olması ihtimali kuvvetli. Hava şartları şimdiye kadar çok iyi gitti. Nisan ve Mayıs yağmurları da müsait gelirse iyi bir mahsul alınacak.

Memleketimizde günlük iktisadi geliş, mahsul durumumuzla sıkı sıkıya ilgili. Ancak mahsul iyi olursa, durgunluk ve işsizliği az çok önlemek mümkün. Bu sebeple Hükümetin kaderi, dış yardımlar kadar, Nisan ve Mayıs yağmurlarına bağlı.

Radyoda konuşma hevesi

Partuierarası 10 kişilik komisyonun çalışmaları uzun sürmüştü. Fakat partilerarası komisyon, partilerüstü bir hüviyet kolay kolay kazanamayacak. Zira 22 Şubat unutulur unutulmaz, parti basmaları süşün yüzüne çıkmaya başladı. Meselâ Erkin'e, en az Başbakan İnönü kadar radyoda konuşmak hevesinde. Bu sebeple, parti liderlerinin radyo konuşmaları, 10 lar komisyonunun öncelikle ele alacağı meseleler arasında olacak.

Nebahat Aslan

C.K.M.L. ve A.P. temsilcileri, ayrıca, lehinde hiç bir ciddi delil ileri sürülmeyen Servet beyanının kaldırılması meselesini komisyona getirmek kararındalar.

Ekmek kadar önemli

Seçim konuşmaları yüzünden mahkemeye düşen ve duruşmalarında kabadayı edasıyla çabuk söhret eriyen fotojenik A.P. li Nebahat Aslan, bayramda Parti Genel Merkezini birbirine katmasını bildi. Ankaraya İzmirli A.P. lilerin düşüncelerini ulaştırmaya geldiğini açıklıyan Nebahat Aslan şunları söylüyor: «Vatandaşlar ekmek parası dahi bulamamalarına rağmen, ekmek kadar önemli saydıkları af konusunda kararlı. Hak bildiğimiz yolda sonuna kadar gideceğiz. Bu meseleyi bir an önce halledin. Seçimler sahrıslanıyor. Onları en çok Kongreye kadadı belki razı edebiliriz. Kongre sonuçlarının ne olacağı ise bilinmez.»

Bu görüş, Parti Genel Merkezinde bulunan A.P. li ziyaretçiler tarafından paylaşıldı.

Nebahat Aslan, ultimatomunu, orada bulunan İçişleri Bakanı Ahmet Topaloğlu'na göstererek tamamladı: «Polisleriniz peşini bırakmıyor. Onlar hakkında bir rapor hazırladım. Yakında yol-hıycağım.»

Tedbirler Kanunu

Tedbirler Kanununun hazırlanmasıyla ilgili dedikodular devam ediyor. Kanunun bir an önce, hiç bir değişikliğe uğramadan çıkarılması sağlamak için parti liderlerinin gösterdiği gayret uzun uzun anlatılıyor.

Tasarının Anayasaya uygunluğunu inceleyen İlim heyeti de bu aceleliğin tesiri altında kalmış. Elime aldığı meseleyi en ufak teferüsteniye kadar didiklemekle şöhret yapan ve aceleyi hiç sevmeyen Muammer Aksoy'un, tasarımı değiştirmesi ihtimali, C. H. P. Genel Sekreteri İsmail Rüşti Aksal telâşlandırmış. Aksal «Tasarıya dokunmasak, Metin olduğu gibi kalsın» diyerek, bu endişesini açığa vurmuş.

Tasarının değiştirilmesi korkusu, onun Parti gruplarında da görüldüğünü, önledi. Parti liderleri bu bakımdan ustaca bir çare buldular. Gruba prensipler götürülür, prensipler gruba kabul ettirilirdi, fakat tasarı grubtan geçmiyebilirdi. Gerçekten böyle yapıldı ve T.B.M.M. üyeleri ağır bir manevi baskı altında kanunu kabul etmek zorunda kaldılar. Bu el çabukluğundan şikâyet eden milletvekillerine bir komisyon üyesinin verdiği cevap şu: «Efendim bu işler Batıda da böyle olur.»

İnancını kaybeden Senatör

«Yılanların Öcü» nü oynatmakla şöhret yapan Me Carth'el Senatörlerden Cahid Okurerin Şeker Bayramında kaleme aldığı bir yazıdan bazı cümleler:

«Sevgiden, doğruluktan, namustan, vazifeden insanlıktan, vatan ve millet menfaatinden bahsedilir. Fakat bunların hiçbirine inana mazsınız inanamak elinizde değildir. Çünkü şimdiye kadarki tecrübeleriniz inanamamayı sizde âdetâ bir prensip hâline getirmiştir. her türlü ahlâksızlığa yapan ahlâktan, kendinden başka bir şey düşünmeyen vatan ve milletten, bütün bir insanlığa düşman olan insanlıktan bahsedir.»

Bu müthiş ifşaatı, şu çok ilkel gekicil satırlar takip ediyor: «Elinizi, parmak uçları ile sakan kadın, biraz sonra, belki ilk defa gördüğünü bir erkekten koynuna girecektir. Merhametten bahseder ki bir vardır ki bir çok genç kızı perişan ettiğini duyuyunuzdur. İnsan sevgisinden bahseden biri vardır ki, kendi annesi eyde kırk derece ateşe yatarken o bir sanatkar muhlâbbesinin koynuna uyumaktadır. Karınıza, çocuklarınıza, dostlarınıza, okuduğunuzza, yaşadığınızuzze, istidatınızın bir

YÖN

Gelecek Sayısında

Yeni bir yazı serisine başlıyor :

Hitler, bütün bir milleti nasıl çılgınlığa sürükleyebildi?.

Ne anımsamamız...

Ne sabbatlı düşünceler değil mi? Mc Carthy'ciliğin nasıl doğduğuna şimdi daha iyi anlıyoruz...

Kadirlideki ağa

Yapar Kemal, Cumhuriyet sü-kullerinde Kadri'nin çalışkan Kaymakamı Mehmet Can'ı anlatı-yarak bitiremiyor. Kendi de kadri çocuğu olan Mehmet Can, halk ve hükümet arasında müt-aazetlik yapan ağaları bir kenara bırakarak, halkın büyük sevgisi-ne kazanmış.

Halk, inandığı adamın peşinden gitmiş ve bu sayede Kadri'de büyük işler yapılmış.

Kadirli ağaları Kaymakamı de-vanmek için çok uğraştı. Köylü-ler de satarak zenginliyi büyük vasiyetlerinden C.H.P. Adana Milletvekili Ahmet Kıramlı'ya, genç Kaymakam ile en - çok uğraşan kişiler arasında. Kara-nehli, İç İşleri Bakanlığı nez-aletinde yapmış çeşitli teşebbüs-ler sonra, Kaymakamı Kadri-lik uzaklaştırmayı başarmak üze-reydi. Fakat meselenin iç yüzü, gıremediği idealist gençler tara-fından inönüye duyuruldu. Kay-makamın nakli İnönü'nün müda-hesiyle önlendi. Ağalar şimdi, halk peşinden sürükliyen kay-makama dış geçiremiyor.

masında kapalı bir şekilde söyle-mek istediği bu mu? İhracat mevsiminin sona ermesi dolayısıyla Mayıs, bu iş için ideal ay.

CHP de liderlik mücadelesi

İnönü aktif politikadan çekil-dikten sonra C.H.P. nin liderliğini kim ele alacak? C.H.P. illerin za-

Nihat Erim

man zaman tartıştıkları önemli konulardan biri budur.

Ortada 4 aday var: Aksal, Fey-zioğlu, Erim ve Gülek.

Kendini zoraki politikacı sayan Aksal'ın ilk çekışmede mücadeleyi bırakıp kögesine çekileceğinden kimse şüphe etmiyor. Alt kade-melerde tutulan Gülek'in ise, parti üst kademelerine kendini kabul ettirebilmesi çok zayıf bir ihtimal.

En şanslı iki aday, Feyzioğlu ile Erim oluyor. Fakat İnönü tarafından tutulmayan Erim'in li-derliğe çıkması kolay değil. Feyzioğlu ise, bilgisi ve çalı-şkanlığına rağmen, güven vermiyor. C.H.P. için bir çok işi gönen üyesi, sadece «Kayserili» diye bahsediyor.

Bu durumda, İnönüden sonra onun yerini alacak bir lider bul-mak kolay olmayacak. Bununla beraber, İnönüden sonra, başba-kanlığa kimin geleceği daha çok ciddi ve daha çok aktüel bir ko-nu.

Turhan Feyzioğlu

İrkçılar

Nihal Atsız'ın oğluna mektu-bu günün eğlencesi oldu. Mektu-bu sütunlarımızı geçirerek, biz de vazifemizi yaptık:

4 Mayıs 1941

Yağmur oğlum, Bugün tam bir buçuk yaşın-dım. Vasiyetnâme'yi bitirdim, ka-patıyorum. Sana bir de resmini yadigar olarak bırakıyorum. Öğüt-lerimi tut. İyi bir Türk ol. Komünizm bize düşman bir memle-kettir. Bunu iyi bekle. Yahudiler bütün milletlerin gizli düşmanıdır. Ruslar, Çinliler, Acemler, Yunan-

lılar tarihi düşmanlarımızdır. Bul-garlar Almanlar, İtalyanlar, İn-gilizler, Fransızlar, Araplar, Sırp-lılar, Hırvatlar, İspanyollar, Por-tekizler, Rumeliler yeni düşman-larımızdır. Japonlar, Afganlılar, Amerikalılar yarımkü düşmanları-mızdır. Ermeniler, Kürtler, Zaza-lar, Çerkezler, Abazalar, Boşnak-lar, Arnavutlar, Gürcüler, Çeçen-ler, Çingeneler ipekli düşmanları-mızdır.

Bu kadar çok düşman var, Çarpışmak için iyi hazırlan. Tanrı yardımın olsun.

Atsız

1941 İrkçileri, işte bu tarz Don-kişotlardı. Bugün de aynı ekol-den, parlamento içinde ve dışında bir çok adam var. Yalnız bugünün irkçileri akıldandılar, irkçiliklerini saklıyorlar. Bu yüzden, çok daha tehlikeliler.

1962 İrkçileri de, 1941 irkçileri gibi erkeğe konuşsalar, onların lâfını etmeye değmezdi. Fakat neo - irkçiler, din istismarcılarıyla, gelenekçilerle, geçmiş devrin ha-zretini çekenlerle işbirliği yaptılar. Milliyetçiliği kimseye vermiyorlar. Geçmiş devrin yarattığı milyon-lerin yardımıyla bol bol yayım yapabildikleri için ateşli özel te-şebbüsçü kesildiler.

İnsan, Atsız tipi gövalye irkiği ları bugün hasretle arıyor.

Atatürk Demokrasisi

Tedbirler Kanunu yürürlüğe girdikten sonra yazdığı ilk yazıda Falih Rıfkı Atay, «Atatürk de-mokrasisi» nden söz ediyor ve bir Fransız yazarına atfen, Asya ve Afrika topluluklarını kurtaracak en iyi rejimin Atatürk demokra-sisi olduğunu yazıyor.

Kanunla korunan demokrasinin karşısında Atatürk demokrasisi...

Meclis İrtibat Bürosu

T.B.M.M. de Milletvekili ve So-natörler ile hükümet arasında irtibatı sağlayacak bir büro kurul-ması düşünülüyor. Bu sayede, gündün güne yığılan sözlü sorula-rın miktarının azalacağı ve T.B.M.M. Üyelerinin bakanları daha az ziyaret edeceği sandılıyor. Üyeler, vatanşah dileklerini büroya ile-tecek, hükümetin cevabını büro-dan alacaklar.

Büro, sözlü soru yağmuruna ve ardı kesilmeyen bakan ziy-a-retlerine son vererek, demokrasi-mizin bu köklü geleneklerini ortadan kaldırmayacak mı? Fazla hayale kapılmamak gerekir. Berki çe sözlü soruların İngilterede olduğu gibi, tek kelimeyle cevap-landırılması en kestirme yol.

T.B.M.M. Üyelerinin bakanların kapılarını çalmaları önlemek ise, ne yapılırsa yapılsın, kolay gözük-miyor.

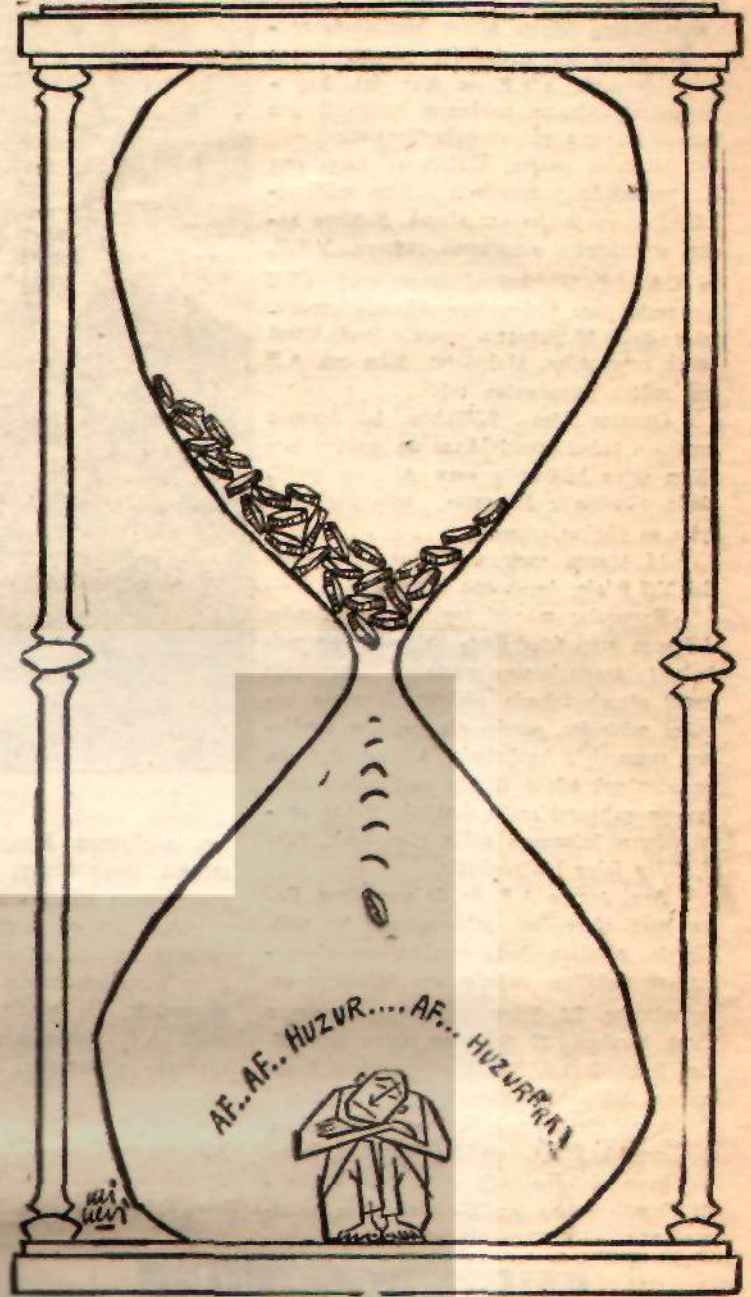
Politikadan Üniversiteye

Ele avuca sığmaz politikacılar-dan Turan Güneş, nihayet üniver-siteye döndü. İdare Hukuku Do-çenti Turan Güneş, Siyasal Bilgi ler Fakültesinde İller İdaresi-kütacık. Ayrıca Yeni Anayasa üzerinde bir doktora kuru yapı-şık.

Güneş'in Siyasal Bilgiler Fa-kültesine girmesi kolay olmadı. Aralarına bir politikacının katıl-ması, politikadan ürken bir çok öğretim üyesinin hoşuna gitmedi. Fakat bu mukavemetler, Prof. Tahsin Bekir Baltanın gayretle-riyle yenildi.

Siyah cübbeyi giyen Güneş'in politikadan uzak duracağına İhti-mal verilmiyor. Bununla beraber onun C.H.P. Merkez İdare Kurulu üyeliğinden istifası bekleniyor.

Turgut Göle'nin istifasından sonra, CHP. Merkez İdare Kuru-lundan bu ikinci istifa olacak. Daha önce de bakan olan üç üye, vazifelerinden ayrılmıştı.

VAKIT NAKİTTİR

Emekli Sandığı zor durumda

Emekli Sandığı sür'atle iflâsa doğru yol alıyor. 1950 - 60 dev-resinde, Sandık tarafından kar-şılansacak haklar tutarı 108 bin liradan, 3 milyar 338 milyon liraya yükseldiği halde, Sandığın fiili varlığı, 318 milyondan ancak 1 milyar 955 milyon liraya geçmiş. 1960 yılı açığı 1 milyar 383 milyon lira. Buna, halen Emekli Statüsü-ne geçmemiş 400 bini aşan aktif personel için tesisi zaruri ihtiyatlar eklenince Sandığın düştüğü mali

buhran daha iyi anlaşılır.

Açığa sebep, olarak fonların verimli şekilde kullanılmaması, çeşitli kanunlarla karşılığı sağlan-madan Sandığın mali külfetinin artırılması ve Devlet Personel rejiminin istikrara kavuşmaması gösteriliyor.

Sandığın iflâs tehlikesini ön-lemek için, 7236 sayılı Kanunla, emekl kesenekleri yüzde 6 dan, yüzde 7 ye çıkarılmıştı. Fakat bu zam her yıl Bütçe Kanunlarıyla geriye bırakılmıştır.

Iflâs tehlikesi, bu tehire son verilmesi ve hattâ kesenek nisbe-tinin daha da artırılması fikrini kuvvetlendirmiştir. Bu yüzden, önümüzdeki yıl, devlet personeli-nin Emekli Sandığına ödedikleri para miktarının geniş ölçüde yükseltilmesi bekleniyor.

Kurdaşın mesire yeri

Ankaralılar bir kaç yıl sonra, şahâne bir mesire yerine kavu-şacaklar. Şehre bir iki kilometre ötede, yeni Polatlı yolu üzerinde bulunan mesire yeri, Orta Doğu Teknik Üniversitesine ait. Rektör Kemal Kurdaş, üniversiteye ait geniş inşaat sahasını bir çam or-manı haline getirmek kararında.

Kurdaş, vazifeye başlar başla-maz, yüz binlerce çam dikirdi. Arazinin etrafını işde ağaçlarıyla çevirdi. Meyva bahçeleri yaptı.

Çamlar birkaç yıl içinde boy-şacak ve Ankaralılar, isterlerse yürüyerek gidebilecekleri şahâne bir mesire yerine kavuşacaklar.

Kemal Kurdaş

Ahmet Topaloğlu

Halkın huzuru

Büyük imkânları en kötü şekil-de kullanarak, özel teşebbüsün en büyük imkânlarından birini ve-yan «Hayat» Dergisinin çıkarıcısı Şevket Rado, Yön'ün ateşli aleyh-baharından biri.

Hayatta, genç kızlarımıza ve kadınlara yaldızlı uyku haptı olan Şevket Rado, yakın mesul-lerinden «Ne hakları var sizden, köylünün hayatını de-ğertirmek istemeye, köylünün hu-susunu barmaya? Köylü, soğan masajından memnun. Hayatını değiştirmek istemiyor. Bir sosyal bilimci tutturmuşlar, halkın hu-susunu bozuyorlar.»

İşte «Hayat» ın yaldızlı sayfala-rından dünya böyle gözüküyor: Çuhar çalar kavalını Osman hayatı şairanedir v.s. v.s.

Devalüasyon mu?

İnönü, Bütçe kapanış konuşma-sında, «İthalât ve İhracat faali-yelerimizin meşketimizden döviz sağlama kapamaya yardım edecek bir düzen içine sokulması şarttır» dedi.

İlgili çevreler, bu sözler üze-rinde dikkatle duruyor. Zira dö-viz sağlama kapamamızın en kestirme ve en rasyonel yolu, kambiyo ku-rumunu değiştirmek. Kambiyo ku-rumunu değiştirilmesi, sanayi ma-mullerini İhracatı sağlayarak ve İthalât talebini daraltarak döviz sağlama azaltabilir veya katrabilir. Hele zıral madde İhracatında herkeş bir kur uygulanması, dev-lete büyük gelirler de sağlayabi-ler.

«Ne fonunun böyle bir fikre şüpheler olması beklenemez. Ancak İnönü'nün Bütçe konuş-

PARTİLER

Muhalefete doğru

Türkiye Büyük Millet Meclisinde nihayet bir muhalefet grubu ortaya çıkacak. Y.T.P. ve A.P. deki kaynaşmalar, aylardır beklenen, müstakil grubun doğmasına yol açacağı benziyor.

Müstakil grupta, C.H.P. ye karşı sert bir muhalefet yapılmasını isteyen milletvekilleri ve senatörler yer alacak. Şimdiye kadar muhalefette olmalarına rağmen, Y.T.P. ve C.K.M.P. liderleri hükümete karşı ciddi bir muhalefete girişmekten dikkatle kaçındılar. Hatta 22 Şubattan sonra 4 Parti lideri âdetâ kaynaştılar. Muhalefet, daha çok A.P. nin müfrit kanadından geldi.

Otoriter lider Bölükbaşı, bu durumu partisine kabul ettirebilirdi de, çoktan beri fiilen ikiye bölünmüş olan Alicanın partisinde, «Tebirler Kanunu» anlaşmazlıkları iyice su yüzüne çıkardı.

15 Martta toplanacak Kurucular Meclisi Y.T.P.'nin durumunu tâyin edecek.

Kurucular meclisi toplantısı sonunda, Alicanın parti liderliğinde kalacağı, sert muhalefet taraftarlarının partiden ayrılacağı genel olarak tahmin ediliyor. Bununla beraber müfritler, partiyi ele geçirme ümitlerini tamamiyle kaybetmiş. Alicancıların da, partiden çok büyük ölçüde ayrılmaları önlemeye çalışacakları muhakkak. Fakat ayrılmaların önlenmesi kolay olmayacak. Parti, fiilen ikiye bölünmüştür.

Aynı durum A.P. de de mevcuttur. Fakat parti idarecileri, daha mütedil bir politikayla, partiden fazla ayrılmaların olmasını ve teşkilâtın dağılmasını önlemeye çalışmaktadır. 22 Şubat arifesinde başlayan ihraç hareketi, 22 Şubattan sonra durmuştur. 7 kişilik tabkikat komisyonunun fonksiyonu değişmiştir. Genel Sekreter Şinasi Osmâ, tabkikat komisyonunun vazifesinin, bir cins koordinasyon faaliyetinden ibaret olduğunu söylemektedir. Komisyon Başkanı Cemal Babağ ise, görevini şöyle anlatmaktadır. «Biz Partimiz içinde bazı olav-

Başbakan İnönü, AP'nin liderleri Şinasi Osmâ ve Fağrı Gümüşpala ile bir arada...

ları inceliyoruz. Kongrelerde durumu anlatacağız. İhraç etmeyi düşünmüştük kimse yok. Sadece bâzularına aşu yapacağız!»

A.P. nin bu yumuşak tutumu, tam bir işbirliği halinde çalışmaya niyetli görünen diğer parti liderlerinin hoşuna herhalde gitmeyecektir. Üç büyüklerin Zirve Toplantısında A.P. idarecilerini, daha enerjik davranmaya zorlamaları kuvvetle muhtemeldir.

A.P. nin ayrılmaları önleme ve müfrit A.P. lileri Büyük Kongreye kadar parti içinde kalma gayretlerine rağmen, A.P. den de bazı ayrılmalar veya ihraçlar olması beklenmektedir.

C.H.P. ye gelince, bu eski partide de büyük bir hoşnutsuzluk mevcuttur. Fakat partiden önemli gözölmeler olması zayıf bir ihtimaldir. Her ne kadar Kasım Gülek'in A.P. li Reşat Özarda ile temaslara geçmesi, Güleğin CHP. den ayrılıp, müstakil grubun başına geçeceği ve grubun parti halinde teşkilâtlansağı söylentileri ortaya çıkarmışsa da, buna ihtimal verilmemektedir. C.H.P. ve Tebiri Kanununa aleyhte oy veren Gülek ve Göle gibi tanınmış partilerin ihracını şimdilik düşünmemektedir.

Görünüşe göre, müstakil grup, A.P. nin

arkı azınlığının bir kısmıyla Y.T.P. müfritlerini topluyacaktır. Grubun programı, CHP. ve İnönü aleyhtarlığından ibarettir.

Dörtlü idare

AP ve Y.T.P. müfritlerinin partilerinden ayrılması, aslında diğer parti liderleri, özellikle Hükümet Başkanı tarafından arzu edilmektedir. Parti içinde hoşnutsuzluk ve karışıklık çıkaran müfritlerin, açık muhalefete geçtikleri takdirde, daha az zararlı olacakları kanaati yaygındır.

Koalisyon Başkanı için asıl önemli mesele, sert bir muhalefetin doğmasından çok, parti liderleri arasındaki işbirliği ruhunun devam ettirilmesi ve koalisyona dâhil grupların disiplin çalışması ve gruplar arasında da işbirliğinin sağlanmasıdır. Dörtlü bir koalisyona gidilmesi dâhi — Bölükbaşının büyük bir muhalefet partisinden lideri olması sevdisi yeniden canlanmazsa — son olayların ve liderlerarası işbirliğinin mantıklı sonucu sayılmaktadır.

Hâlen, liderlerarası 4 ler kurulu ve partilerarası 10 lar kurulu mevcuttur. Bu kurullar, faaliyetlerine devam edecek benzenmektedir. Böylece temelleri atılan işbirliği hükümet seviyesinde de kurulabilir. Her halükârda, koalisyona dâhil partilerin, işbirliği, ve disiplin içinde çalışmasını sağlayacak iş tüzükleri hazırlanacak ve gerekli mekanizma kurulacaktır. Eski anarşik durumun geri gelişmesini önlemek ve koalisyonun yeni çalışma devresine ayak uydurabilmesini gerçekleştirebilmek için, bu tedbirler lüzumlu sayılmaktadır.

Gerçek muhalefet

Kurulması beklenen müstakil grubun muhalefeti, sun'î bir görüştürünün, büyük bir aksi seda uyandırması zayıf bir ihtimaldir. Gerçek muhalefet Hükümet icraatı başladıktan sonra ortaya çıkacaktır. Hükümet, meselelerimizi çözmekte aciz gösterdiği nisbette, kuvvetli bir muhalefet, yeni fikirler etrafında toplanacaktır.

Şimdiden C.H.P. nin içinde, Partinin devrimci ve halkçı ilkelerine sıkı sıkıya sarılması isteyen doğmak bir muhalefet grubu gözükmeye başlamıştır. Bu, cereyan zamanla kuvvetlenmeye, diğer partiler içindeki ilerici kuvvetleri çekmeye namzettir. Bu ilerici grup, sayıca büyük rakamlara erişmesi bile, fikri kuvvetiyle ve Parlamento dışında bulacağı destekle, mevcudiyetini hissettirecektir.

Ancak o zaman, gerçek muhalefetten ve iktidardan konuşmak mümkün olacak gerçek parlamento ve parti hayatı başlayabilecektir.

İlhan Selçuk

Çıkmazdayız

Türkiye'nin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtuluş yolları yok mudur? Elbette vardır.

Ama itiraf edelim ki, bu kurtuluş yollarını tükayan menfaat düzenleri yanında, bugünkü Türk toplumunun düşünce kudretinin yetersizliği de tükamaktadır bu yolları... Bir kelime ile söyleyelim: Cahiliz.

Ve hattâ itimas etmiyelim kendimize... Cehaletten de ötedeyiz: Echeliz.

Bilmiyoruz. Halbuki bilmek de yetmiyor bir ez gelişmiş ülkenin çıkmazdan kurtulabilmesi için... Bildiğimizi, nasıl kullanacağımızı bilmemiz gerek.

Pitagor teoreminin bilmeyen kafa, echel... Pitagor teoremini bilip meseleleri çözmek için kullanamayan kafa, cahil.

Biz daha sosyal bilimlerin Pitagor teoremlerini bilmiyoruz. Bilmemek bizim suçumuz değil. Fikir hürriyetinin yasaklandığı ortamda kimb, neyi, nasıl öğrenebiliriz?

Yıllar ve yıllar boyu, bir ülkede «sosyalizm» kelimesi yasaklanmış. Bu demektir ki, o ülkede utarılacak bir karanlık düzen sürdürülmüş. Utarılacak düzen, utarılacak kafalara yetilmiştir.

Neyi yasaklamışız sosyalizm kelimesinde bir düşündük mü? Neyi, niçin aforoz etmişiz? Türk hudutlarında Batı kütüphaneleri geri çevrilmiş, nice nice Batı bilgilerini giriz vizesi verilmemiş.

Said-i Nursi'nin serbestçe dolayıştı bu topraklarda nasıl oluyor da yeryüzünün sayılı bilgilerine bir adını atmak imkânı verilmiyor?...

Düşündükçe insanın aklı durur.

Önce öğrenmek... Sonra öğrendiklerini meselelere uygulamak... Şüphesiz yol budur. Bu yol serbest ve açık tartışmadan geçer. Burada reddi imkânsız olan nokta, Pitagor teoremini bilmenin yeter sayılmayacağı; Pitagor teoremi, meselelerimizi

halletmek için kullanmak zorunda bulunduğumuz gerçektir. Batıda ve bizde bazı fikir adamları ise, çok daha ileri giderek Batı iktisadi düşüncesinin davalarını halletmek için yeteri kadar aydınlık olmadıklarını ileri sürüyorlar.

Bu duruma göre önümüzdeki meselenin güçlükleri ortadadır: Bir memleket ki henüz iktisadi düşüncesinin enine boyuna tartışılması kanunlarına göre suç sayılabilir. Ve bir memleket ki bu tartışılması suç sayılacak iktisadi düşünce bile davalarını halletmek için yetersiz sayılabilir...

★

YÖN'ün geçen sayısından Doğan Avcıoğlu, Türkçaya Ataöv ve Gülten Kazan bir fikre başka şekillerde ve başka açılardan dokundular.

Doğan Avcıoğlu geçen haftaki «Kalkınma Programı» başlıklı yazısında:

«Memleketimizde sık sık görülen düşünce tarzı Batı kopyacılığıdır» diyor. Ve devam ediyor:

«Bu tarz basmakalıp düşünceler memleketimize çok pahalıya mal olmaktadır.»

Türkçaya Ataöv, bir «Türk sosyalizmi»nden söz açmakta:

«Her rejim kendi toprağında ve kendi şartlarına en uygun şekilde yerleşir..... Türk sosyalizmi, bu tartışmaların sonunda ortaya çıkacaktır.»

Gülten Kazan ise diyor ki:

«Batı memleketlerinde eriştiği şekli ile kapitalizm ve sosyalizmin Türkiye gibi geri kalmış bir memlekette olduğu gibi uygulanamayacağı pek açıktır.»

Burada ortak olan nokta, Türk düşüncesinin omuzlarına çok ağır bir görev yüklemektedir. Türkiyeyi, bizim kafa ve kol emeğimizle ötesinde hiç bir hazır reçetenin kurtaramayacağı gerçeği yıllar sonra bile olsa yavaş yavaş aydınlanmakta ve yaygınlaşmaktadır. Türk düşüncesi, ken-

di davalarını çözmek kudretine nasıl erişecektir?

Batıdan işimize gelen fikirleri gümrüklerden geçirmek, işimize gelmeyen fikirleri «tehlikelidir, zararlıdır» diye huduttan geri çevirmek ve sonra işimize gelen fikirler üstünde kör ve sağır bir rejim kurup adına demokrasi diyerek halkı aldatmak... Bu aldatmaca üzerine menfaat düzenleri yürütmek...

Bu olacak iş değildir... Nitekim olmadı da... Batı medeniyeti kitaplığının en azından yarısını mahkûm etmiş bir düşünce özgürlüğü gülmüştür. Bu düşünce hürriyetizliği içinde de hiç bir meselemizi kendi kafamızla halledemeyiz.

Halbuki davalarımızı kendi kafamızla halletmek zorundayız. Bu gerçeğe Atatürk bundan kırk yıl önce parmak basmıştı. Atatürk bundan kırk yıl önce:

«Bizim hükümetimiz kitaplarda mevcut olan hükümetlerin mahiyeti ilmiyesi itibarıyla hiç birine benzemeyen bir hükümettir.» diyor.

Atatürk ne sosyologtu, ne de ikâsâtçı... Ama daha sezgisel, Türk toplumunun şartlarının başka türlü olduğu ve Türkiye kalkınmasının bu şartları gözönünde tutmadan gerçekleştirilemeyeceği hakkındaki hissettirmişti kendisine... Diyordu ki:

«İlmi içtimal noktasından bizim hükümetimizi ifade etmek lâzım gelirse halk hükümeti deriz.»

★

Tam bir fikir özgürlüğü kabul edecek toleransa ulaşmamış olmalar bile her çeşit fikrin tartışılması Türkiye'nin meselelerinin hali için şart görmelidirler. Çünkü bu şart Türkiye'de bir vatandaşlık borcu haline gelmiştir... Bu bir.

İkincisi arkadaşan gelir: Hürriyetler ortamında boy atan fikirler iyice tanıdıktan sonra, bu fikirleri kullanarak kendi meselelerimizi çözmek isteyen fikir adamlarımız, elbette enine, boyuna, genişliğine kendilerini anıyablen bir okuyucu ve dinleyici kütlesi bulabileceklerdir karşılığında...

Kalkınma programı

II. A'dan Z'ye kadar reform

Yönsüzlük

BUTÜN az gelişmiş memleketter gibi Türkiye'nin de çok güç şartlar altında kalkınma davasını yürütmek zorunda bulunduğunu, Batı örneğinden faydalanmasının mümkün olmadığını geçen yazda gördük. Bununla beraber, her şeyi gelişmiş Batıdan aktarma, kaçınılmazı güç bir alışkanlık ve kolaylıktır. Bu anlamda bir «fikir sömürgeçliği»nden konuşulabilir. Halbuki fikir sömürgeçliği, değil sosyal ilimlerde, teknoloji alanında bile tehlikeli olabilir. Zira az gelişmiş ülkelerin ihlal ettiği istihlal teknikler münhasıran Batı memleketterinin ihtiyaçlarına cevap vermek maksadıyla hazırlanmıştır.

Batıda teknolojik araştırmalar, işgücü en nadir istihlal unsuru sayılarak yürütülmüştür. Teknik ilerleme, işgücü tasarruf ettiren buluşlar mânasına alınmıştır. Batıdaki aksine, bol işgücüne, kit sermayeye sahip az gelişmiş memlekettere uygun istihlal teknikleri üzerinde çok az ilmi araştırma yapılmıştır. Halbuki bugün az sermaye, bol işgücü kullanarak işgücünün verimini hissedilir ölçüde artıran bir istihlal tekniği keşfedilse, az gelişmiş memleketterin karşı karşıya bulunduğu en güç meselcelerden biri çözülmüş olacaktır. Böylece «az sermaye, az toprak ve bol işgücü» arasındaki nisbetsizlik önlenerek kalkınma yolu açılacaktır.

Bu durum, özellikle sosyal ilimler alanında, Batıdan yapılan gelişmiş aktarımların ne kadar tehlikeli olduğunu ortaya koyuyor. Bu tehlikeden korunmak ve Batının fikir alanında sömürgeci olmaktan kurtulmak, meselelerimize el koyabilmemiz için şart. Ufak ufak işletmeler yıldan yıla parçalanırken, İsviçrenin miras hükümlerini almak ve bunda ısrar etmek, Türkiye'nin artık kaldıramayacağı bir yükür.

Bu konuda, İngiliz iktisatçısı Arthur Lewis şöyle diyor: «Sosyal ve teknolojik alanda aktarımlar yaparken dikkatli davranmak gerekir. Bazı icatlar, mevcut gelişme seviyesi açısından uygun düşmeyebilir. Meselâ Tibetin işsizliğe karşı umumî bir sigortaya ihtiyacı yoktur. Bazı icatları ise değiştirmek lazımdır. Meselâ özel teşebbüsün gelişmediği sahalarda, özel teşebbüse güvenilemez. Diğer bazı icatlar tehlikeli olabilir. Meselâ nüfusu 25 yılda iki misline çıkan memleketterde aile ödemeli verilmesi gibi. İnsan, bu memleketterde sermaye ve tabii kaynaklar kadar sosyal alandaki fikirlerin ve bu fikirleri uygulayacak adamların da kit olduğunu görürnce ekseriya sasırıyor. Bu sebeple, toplumun incelenmesine ayrılacak harcamalara, diğer ilim sahalarda olduğu gibi, büyük öncelik verilmelidir.»

Yukarıdaki sözler, az gelişmiş memleketterin, bu arada Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu en güç meseleye parmak basmaktadır: Yönsüzlük. Gitmek istenen yere nasıl gidileceğini bilmemek. Her alanda ahnas çeşitli tedbirleri bir bütünün icine oturtamamak. Bu yüzden, bağımsızlıklarını kazanmak için cesaret ve kahramanlık örnekleri veren az gelişmiş ülkeler, kalkınma davalarını çözmekte bocalıyorlar.

Bir yön bulmak, enerjileri o yöne sevk etmek, az gelişmiş memleketter bakımından başarının ilk şartı. Bu, yavaş yavaş olacak. Fakat çabamızın beklemeye tahammülü yok. Aynı zamanda yürümek ve düşünmek lazım.

İktisadî mesele

KALKINMA, kapitalizm öncesi iktisat düzenini tasfiye ederek, hızlı modern çağa erişme davasıdır. Kalkınmanın iktisadî açıdan ilk aşaması çöze çarpan meselesini ise, yatırım hacminin bugünkü kadar üstünde bir seviyeye çıkartılması teşkil etmektedir.

Hâlen resmî rakamlara göre, milli gelirin yüzde 13 - 14'ü yatırımlara girmektedir. İhtiyaçlar açısından bu yetersizdir. Yatırımlar bu seviyede kaldıkça müddetçe, hızlı bir gelişme temposu sağlamak şöyle dursun meselelerimiz yıldan yıla vahamet kazanmaktadır. Ziraatın yıldan yıla kötüye gitmesi, tarlacıların artması, işsizliğin genişlemesi, eğitim ve sağlık alanında rastlanan güçlüklerin sıklıkla artması kötü yatırım politikalarından çok, yatırım seviyesindeki yetersizliğin sonucudur.

Bugün ziraatte karşımıza çıkan en büyük engel, üç milyonun üstünde tahmin edilen bir nüfus fazlasının mevcudiyetidir. Nüfus fazlası, ziraat kalkınma davasını güçleştirmektedir. Toprakların aşırı bölünmesi, iptidai işlemlerde çoğalmasa, ekilmemesi gereken toprakların ekilmesi, ormanların tahribi, erozyon; adam başına ziraat gelirinin yetersiz kalması ve ziraat kesiminin

Doğan Avcioğlu

Önemli bir kısmının piyasa ekonomisinin dışında kalması bu yüzdendir.

Ciddî bir kalkınma hamlesi bu fazla nüfus, ziraat dışı faaliyetlere aktırılabilir zaman mümkün olacaktır. Bugünkü imkânlarımızla bu çok güç bir işür. Fakat kalkınma yoluna girebilmek için, hiç değilse ziraat nüfus-taki artışı önlemek lazımdır. Yıllık nüfus artışı 800 bin civarında olduğuna göre, yılda takriben 300 bin kişiye ziraat dışı alanlarda, özellikle sanayide iş bulmak gereklidir.

Bugünkü yatırım temposuyla, bunu karşılamaktan çok uzaktır. Ziraat nüfus, mutlak rakam olarak yıldan yıla artmaktadır. Toprağın beslememesi, biraz da şehirlerin cazibesi yüzünden, köyden şehire oldukça hızlı bir akın başladığı halde, ziraat nüfus çoğalmaktadır. Diğer taraftan, sanayileşme temposunun yetersizliği yüzünden, şehirler dengesiz bir şekilde büyümekte, gecekondularda barınan gizli işsiz ordusu şehirlere yayılmaktadır.

ZONGULDAKTA BİR KÖMÜR İŞÇİSİ
Çalışanlar Demokrasisi

Tehlike kapıyı çektikten gelip çıkmıştır. Fakat bugünkü yatırım temposuyla tehlikeyi önlemek hayaldür. Büyük bir yatırım hamlesine girişmedikçe, bugünkü gidışı değiştiremeyiz.

Devletin üstüne düşen çeşitli hizmetlerinin tatminkâr şekilde karşılanması, devlet gelirinin en az bir misli artırılmasını gerektirecektür. Bu da, milli tasarrufun çok geniş ölçüde çoğaltılması, gelirlerdeki artışın önemli kısmının tasarruflara yönlendirilmesi ile mümkündür. Mevcut vergi sistemiyle, bunu gerçekleştirmeye imkân yoktur. Vergi sisteminde köklü bir değişiklik yapılsa bile, bugünkü iktisadî yapı ile, tasarruflarda önemli bir artış sağlanması zayıf bir ihtimaldür. Şöyle ki, ziraat, sanayi ve ticaret sektörleri çok küçük işletmelere dayanmaktadır. Meselâ ziraat alanında 2 milyondan fazla, dağılık tarlalardan kurulu, çok ufak aile işletmesi vardır.

Böyle bir iktisadî bünyeye sahip düşük gelirli bir memlekette mal ve gelir akımını takip etmek ve kontrol altına almak hemen hemen imkânsızdır. Bu yapılamayınca da gelirlerin ve gelirlerdeki artışın önemli bir kısmının tasarruflara yönlendirilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan çok ufak işletmelere dayanan iktisadî

yapı, yatırımların verimli bir şekilde kullanılmasını ve istihsalde artışlar sağlanmasını çok güçleştirmektedir. Ziraat kredilerinin beklenen sonucu vermemesinin temel sebebi budur. O halde iktisadî yapıyı değiştirmek, ziraat, sanayi ve ticaret alanlarında, ufak işletmeden büyük işletmeye geçişi sağlayacak köklü reformlara girişmek, hızlı kalkınmanın ilk şartıdır. Bu organizasyon, çeşitli sektörlerdeki gizli işsizliği açığa vuracaktır. Açığa çıkan gizli işsiz kütlelerinin kalkınma hizmetinde seferber edilmesi, kalkınmanın ikinci meselesidir.

Bütün bu şler idare cihazının, yepyeni bir anlayışla, baştan aşağı teşkilatlandırılmasını, eğitim sisteminin kalkınmayı kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesini, iktisadî devlet teşekküllerinin kalkınmanın motorü haline gelecek tarzda yeni baştan organize edilmesini lüzumlu kılmaktadır. Kalkınma plânının hızlı kalkınmanın icaplarına ayak uydurabilmesi için, devletin iktisadî yetkilerinin artırılması ve bazı sektörlerin devletleştirilmesi gerekebilecektür. Siyasî sistemin ve siyasî kadronun yenilenmesi bile, lüzumlu olabilir.

Çalışanların demokrasisi

Diğer taraftan kalkınma uzunca bir müddet, çok çalışmayı, fakat az istihlak etmeyi gerektirecektür. Halk kütlelerinde fedakârlık ruhunun ve çalışma heyecanının uyandırılması şarttır. Bu durum, iktisadî alanda yepyeni bir liderliğe ihtiyaç gösterecektür. Fakat kütlelerde, çalışma heyecanı ve fedakârlık ruhu; boş lafla sağlanamaz. Çok çalışma, az istihlak, ancak çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getiren bir toplum düzeni kurulduğunda gerçekleştirilebilir. Köşebaşını tutan bir manav binlerce, arsa spekülâtörleri oturdugu yerden yüzbinlerce lira kazanırken, 20 yıla yakın tahsilden sonra bir hükümet tabii 3 - 400 lira kazanırsa, o toplumda çalışma ruhu söner. Devlet daire ve müesseselerinde, aynı işe çok farklı ücretler ödenirse, işçiler insafsızca istismar edilirse, geniş çiftçi kütleleri sömürgeen mutavassıfların elinde ezilirse; o toplumdan fedakârlık beklenmez. Bu sebeple, istismarçı kazançlara son verilmesi ve ücretler arasında haklı sebeplere dayanmayan eşitsizliklerin kaldırılması, hızlı kalkınma hamlesinin temel şartlarından biridir.

Hızlı kalkınma, ücretler arasında geniş bir farklılaşmayı gerektirecektür. Fakat, bugün olduğu gibi en ufak gelir ile en yüksek gelir arasında 22 bin misli fark, hiçbir zaman görülmeyecektür. Ayrıca, farklılaşma, kabiliyet ve görülen işe göre yapılacaktır.

Bundan başka halk çocuklarının memleket idaresine geniş ölçüde katılması, beyin hazinemizden fazlâ verim almak, sosyal alandaki ilerlemeyi sağlamak temellere oturtmak ve kütlelere kalkınmayı benimsetmek için lüzumludur. Bugün memleket idaresinde en yüksek mevkileri; dış memleketterde veya yabancı dille tedricat yapan liselerde okumuş zengin çocuklarının işgal etme şansı kuvvetlidir. Her mahallede bir milyon veritirme politikası, bu temavülü artırmıştır. Siyasal Bütünler Fakültesi, Harb Okulu gibi müesseseler ve Atatürk devriminin mirası olmasa, memleket idaresi, neredeyse zengin ailelerin imhalarına geçebilecektür. Bu ziddi değiştirmek, fakir halk çocuklarına, zenginlerle eşit şans tanımak zaruridir.

Siyasî alanda da idareyi çalışanların ele alması gereklidir. Bugün nüfusun yüzde 75 ini teşkil eden köylü vatandaşları parlamentoda ancak toprak sâhaları temsil ediyor. İşçiler, parlamentonun dışındadır. Bu, çalışan kütlelerin, siyasî alanda kudretine uygun şekilde temsil edilmesini sağlayacak bütüne reformlarına girişilmeli; çalışanlar demokrasisinin temelleri atılmalıdır.

Kısaca, hızlı kalkınmayı sağlamak için, her alanda A'dan Z'ye kadar köklü reformlara ihtiyaç vardır. Türk sosyalizmi bu reformlar üzerine inşa edilecektür.

Türk sosyalizminin başlıca hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Kapitalizmin öncesi iktisadî yapıyı, kalkınmayı sağlayacak şekilde modernleştirmek.
- 2) Başta aile işgücü olmak üzere kaynakların tam istihdamını sağlamak.
- 3) Plânlamayı, sosyal, iktisadî, siyasî ve kültürel alanlarda büyük değişiklikleri sağlayacak güçlü bir müdahale vasıtası olarak kullanmak.
- 4) Çalışmayı toplumun en yüksek değeri haline getirmek ve kültür için fırsat estihlâlini yaratmak.
- 5) Çalışanlar demokrasisini kurmak. Gelecek sayılarda bu meseleleri daha yakından inceleyeceğiz.

«Herkes iş», «Herkes ocak», «Herkes toprak...» Yeni Anayasa'nın getirdiği SOSYAL DEVLET'in bir vazifesi de bu amacı gerçekleştirmektir.

Anayasa, Sosyal Devlet ve idealist insan

TÜRKİYE Cumhuriyeti SOSYAL bir hukuk devletidir. Bu ilke, Anayasamızın ikinci maddesinde yer almıştır. Bu sosyal hukuk devletini kurmak işi ise, Anayasamızın mefne dahil olan «başlangıç»ında, Anayasamızın bir gayesi olarak şu kelimelerle ifadesini bulmuştur:

«İnsan hak ve hürriyetlerini, milli dayanışmayı, sosyal adaleti, terdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleri ile kurmak.»

Bu cümlede, sosyal temellere dayanan ve sosyal adaleti sağlayan bir sosyal devletin temel ilkeleri vuzuhla yer almıştır.

Şu halde Anayasamızın temel ilkelerine sadık kalarak ve onun sınırlarını zorlamadan, bu sosyal devleti tahakkuk ettirmek davası, şimdi iyi niyetli ve sağduyulu her Türk aydınının niçin ideali olmalıdır?

Nitekim, 27 Mayıs'tan daha evvelki devirlerde de, Türk milletinin devlet yapısını, sosyal çalışmalardan kurtarıcı temeller üzerine kurmak yolunda fikir araştırmaları olmuştur. Bu araştırmalar kuvvetini Atatürk ilkelerinden almıştır. Bu araştırmaların fikir sistemleri ve ana hatları dergimizin bundan evvelki sayılarında özetlenmiştir. Yani Türkiye'de, hem insan hak ve hürriyetlerini, hem milli dayanışmayı sağlayan, fakat içtimai adalet esaslarına dayanan müstakil ileri teknikli, plânlı, imtiyazsız bir Türk cemiyetinin kuruluşu meseleleri evvelce de ele alınmıştır.

Ama bunları bir tarafa bıraksak bile, yalnız 27 Mayıs ihtilâlinin sonraki devrede de, sosyal adalet ve sosyal devlet endişesi, hem ihtilâl kadrosunun, hem ihtilâli benimseyen aydınların konusu olmuştur. Yani tarihimize dönüm noktalarından biri olarak aldığımız, genç ve vadedici idealizmine daima bağlı kalmış 27 Mayıs'tan sonra da, Türkiye'nin muduluğunu isteyen ileri görüşlü aydınların çabaları ve fikir araştırmaları, hep sosyal ıslâhat yönünde gelişmek gayretini göstermiştir.

Memleketin feodal kalıntılarına cephe almak, otokrasiyi cephe almak, yobazlığa ve gerçillğe rüşvet vermek şeklinde beliren teokratik zümreleşmeye cephe almak, Atatürkçülüğü dommuş bir kelimecilik çerçevesinden çıkarıp yaşayan bir fikir hareketi haline getirmek, gençliğin bir heyecan hamlesi ile uyandırmak ve ihtilâlin el atabileceği bütün zinde kuvvetleri, güçbirliğine çekebilmek, bizce 27 Mayıs idealizminin daima zinde kalacak sloganlarıdır.

Filvaki şimdi ihtilâl bitmiştir. Fakat milli ruha ileri hamleler getiren bu ihtilâl, ilici kuvvetleri olan sloganlarını fikir hayatımıza malederek gelenekleştirmek bizim için ancak kazanç olur. Çünkü bu ihtilâlin bir devresinde ve kısa sürmekle beraber idealist aydınlar, Atatürk devri dinamizminin, 1922 - 1927 havasını tenefsüs edebilmişlerdir. Eğer 27 Mayıs ihtilâlcileri, bu dinamizmi, süreli bir inkılâp hamlesi haline getirememişler ve atlatıda birtakım tasfiyeleri ihtilâlin mihreri haline koymuşlarsa, bunun tahliil ve izahını tarihe bırakmak, şimdi en doğru yoldur.

FAKAT buna rağmen ihtilâlin getirdiği Anayasamızın, yeni bir sosyal devletin tahakkukuna istikamet verecek ilkelere de yapısında yer verdiğini kabul etmek lâzımdır. Türkiye bir sosyal devlettir demek, Türk milletini teşkil eden sosyal grupların, evvelâ bütün ortaçağ kalıntılarından temizlenerek, çağdaş tekniğin temelleri üstünde gelişmeleri demektir. Çünkü icine dahil olduğumuz atom ve elektronik çaırada, ortaçağ döküntülerine, derebeylik, şeyhlik ta'akatçılık kabilecilik ve rızkılık kalıntılarına yer yoktur. Derebeylik mülkiyeti ve toprak ağalığı, hattâ Latif, Vietnam'da ve Tayland'da olduğu gibi, meselâ Amerika'da en yalıtıcı silahları ve askeri gücü ile dünyaya hükmeden bir otokrat, oligarşi ve dar zümre hükümeti de, meselâ gene Amerikanın, Orta Amerika'da, Latin Amerika'da ve oligarşilerinde olduğu gibi, Amerikalıların, Fransızların ve İspanyolcuların, otokrat ve klerikalizmin devrimci devrimci, sosyal devletin tasfiyesi için birer engeldir. Bence başka bize baş dönükten önce, her şeyi silmek gibi gösterilen bir sosyal sosyal reformlar, sosyal reformlar olarak, sosyal reformlar ve sosyal reformlar sosyal reformlar veya sosyal reformlar sosyal reformlar pekâlâ başardığımız bilmez.

Bu sosyal devlet demek, milletî teşkil eden sosyal grupların millet raporu içinde birbirleri ile aşırı rekabete girmemesinden, birbirlerine karşı sınıflar rekabete girmemesinden oluşmaktadır. Türk cemi-

yetinde sosyal iş bölümünün, içtimai adalete daha uygun şekilde düzenlenmesi, millî gelirin çalışanlar arasında daha adaletili bir surette taksimi demektir. İhtilâl ve ihracatın bir döviz kaçakçılığı konusu olmaktan çıkarılması, yabancı yardımların, bir iktidar muvazenesi için kullanılmasından kurtarılması demektir. Sosyal devlet, kanunlaştırılmış banka spekülasyonları demek değildir. Ne aşırı servetlere, ne de aşırı cehaletlere bağ verilmemesi demektir. Sosyal devlet demek, aydın cemiyetten kopmaması demektir. Eğitimin toplum hayrına yönetilmesi demektir. Hürriyetin, milletçe daha ileri gidebilmek için bir çalışma heyecanı haline getirilmesi demektir. Cemiyet içinde parasitlere, müsriflere, kumarbazlara, her türlü kayıpların yoksun bir tufeyiller sınıfı haline gelmek hürriyetinin verilmesi demektir.

Yoksa bir kanadı tonrak damlı köylerle gecekondularla diğer kanadı müstakbel gökdelenlerle mevzi almış bir millet yapısı farzedelim. Bu millet yapısında sosyal adaleten bahsedilebilir mi?

HULİSA yeni Anayasa teşri organlarımız, hükümet ve devlet yapısında görevli sorumlulara, yeni ve ıslâhata çalışmaları yükünü yüklemektedir. Aynı suretle Türk düşünürlerine ve aydınlarına da, fikirlerini, fikir araştırmaları ve tartışmaları yolunda seferber etmek zabasını vazife kılmaktadır. Yoksa, meselâ bugünkü Türkiye'de olduğu gibi, bir Maliye Vekilinin ve dünya muvacehesinde, bir taraftan memurların bir vudemlik maas zammını ödemedik için kanunlar tekkif ederken, diğer taraftan, iş adamlarının verel kaçakçılığına asıklaşan onları ilacı edersiniz diyebilmesi, o memleketin sosyal adaletin henüz tam yerleşmediğini göstermez mi?

Şu halde artık işi ele almak, işlere başlamak ve bu işlerin vönünü, sosyal devletin kuruluşu, sosyal müesseselerin kuruluşu hedefine çevirmek zamanı gelmiştir. Eğer bu yeni Anayasa ile kurulmuş bir hükümetle meselâ bir Ziraat Vekili ekim, tonrak reformu demek, tonrakların sulanması, gübrelemesi gibi şeylerdir, direbilirse, ortada bir yarhsılık var demektir. Halbuki tonrak reformu demek, kısaca, toprakların tonraklaşma taksimi demektir. Ancak ondan sonradır ki Cukurova, Amik ovası, Cevhan ovası, Serek ovaları gibi yerlerde entensif ziraat ekstensif ziraata geçilebilir. Bu tonraklara milyonlarca Türk kendi barkı olarak verilebilir. Tonrağa insan eli değmez. Yüzlerce uçak, Torosların altından Akdeniz ötesine mevsihlik sebze ve meyvalar taşıyarak ve Türk topraklarına alınır.

Hulâsa Türk toprağı üstünde Türk milletinin daha

Bay Aclan Sayılan,

Yeni İstanbulun 27 Şubat 1962 tarihli sayısında bana hitab eden yazınızı okudum. Yazdıklarınız hakkında görüşümü özetlemek isterim:

YÖN'ün onuncu sayısındaki «Komünist imalatlığı» başlıklı yazımda temas ettiğim maksatlı yayımların nasit hazırladığını, hangi kaynaklardan beslenebileceğini onları yayımlar bilir. Bu, aslında hatalı neşriyatın neticeleri itibariyle ne olduğunu ise, o yazımın sonunda şöyle özetledim:

«Bir takım vehimler, maksatlı hâtralar, tahrif edilmiş vesikalar ve düpedüz iftiralarla, memleketin dört bucağını komünistlerle dolmuş, komünistlerle sarılmış göstermek, komünist propagandasının işi kendisidir.»

Yazımda bahsettiğim «Suyu arayan Adam» isimli eserime gelince, bu benim hayat hikâyemdir ve aslında kendim için yazılmıştır. Neir sahasına çıkmakla beraber onun, ne komünizmi yaymak, ne de komünizmle mücadele etmek gibi bir konusu yoktur. Bu kitap, hele sizin bahsettiğiniz gibi neşirinden evvel iddianle dolmamıştır da. Ankara Gazeteciler Cemiyeti lokalinde kitabım hakkında konuşmuş olmanıza ise maddeten imkân yoktur. Çünkü bu tür-tili konuşmalar, benim mizacımın ve konuma itibarımın dışındadır. Ankara'da bahsettiğiniz Gazeteciler Cemiyeti lokaline ise hen, ilk defa ve bundan iki hafta kadar evvel, Sayın Başbakanın durum hakkındaki beyanlarını dinlemek için çıktım ve o kadar.

Sizin hatıralarınıza gelince, bilmiyorum bu hususta bir şey söylemek lâzım mı?

Şevket Süreyya Aydemir

iyi yerleşmesi, büyük şehirlerin etrafında gecekondular mahalleleri yerine, vatanın her köşesinde sanayi kasabalarının ve yeşilliğe boğulmuş güler yüzlü köylerin doğması, bir sosyal devlet yaratma savaşıdır ki, bu savaşın hareketi ve heyecanı, yalnız bizim neslimizi değil daha nice nesilleri de peşinden sürükler. Bu savaşın kanunî teşkilât, sermaye kaynağı ve insan gücünün seferberliği yolundaki bütün unsurları ise, eğer istersek bizzat Anayasamızın imkânlarından çıkarır ve bürokrat devleti inşacı sosyal devlet haline getirebiliriz.

O zaman ne olur? O Zaman korkulacak hiçbir şey olmaz. Ama bir de bakalım ki, yeraltı suları yer üstüne fırlar. Binlerce ve binlerce artezianler, Haran ovasından Trakyaya kadar, binlerce, milyonlarca çiftçi aile işletmelerini ve bu arada yüzlerce, binlerce ziraat üretim kooperatiflerini suya ve yeşilliğe boğar. İnşaat ofisleri, plân ofisleri, matzeme ofisleri, sulama, drenaj, ıslıklandırma ofisleri, makine ve kıymetlendirme ofisleri öyle hareket getirilir ki; meselâ bütün Doğu İllerinde köylerin kısa zamanda çehreleri değişir. Çünkü bu kıraç yaylaların her tarafında toprağın altında su ve toprağın üstünde ıslık insan gölü vardır.

Ama bürokrat devlet bu dev işleri nasıl başarır? İşte dava budur ve bütün mesele, bürokrat devleti, sosyal ve inşacı devlet haline getirebilmekten ibarettir. Bunun için inşacı bir idealizm, bütün güçlerin seferber edilmesi ve bugünkü ıslık insan gölünün harekete geçirilmesi gerekir. Bu, milli bir iştir; milletçe bir kalkınma işidir. Bu işte ilk yardım, Türklerin Türklere yardım olacaktır. Yani milli işbirliği ve işsiz insanın işe yönelişi ilk sermayemizdir. Küçük bir misal verelim: Bugün hükümet yeminiye ödeyerek, surada burada ve gözde görünen yerlerde bazı kıraç arazi parçalarını teraslandırır. Froyvona mîni olmak için. Ama binlerce köyde ve milyonlarca köylünün, bizzat kendi köylerinin tonraklarını, teşkilâtî bir imce sistemi ile ve hem de köylünün işsiz günlerinde teraslandırırlarını tasavvur edelim. Meselâ 5000 köyde ve her köyde 100 köylünün yılda bir aylık imcesi bize 120.000.000 iş saatlik iş kazandırır. İşin hâsılını bizzat çalışan köylüleri ve köylülerin malıdır. Aynı sistem, su hendekleri açmak, toprak barajlar, vâdi veya yamaç ağaçlandırmaları köy yolları için de tatbik edebiliriz. Hâsılı ne ağamız, ne de devletin malı olmayıp çalışan köylünün ve köylünün malı olduğu için buna angarya değil, ancak milli geleneklerimize de uyan imce demek gerekir.

SADECE bir teşkilât meselesi olan, ziraatçıyı ve mühendisi de bürodan açık havaya çeken, ne Anayasamızın, ne insan hürriyetini zedelemeyen, insan gücünü harekete getirme alanındaki bu en basit misal, teraslamadan veya ziraat mücadeleden, sulamadan, varoşların yeniden inşasına ve daha ötelere kadar kademelendirebiliriz. Para ve kredi yardımları veya dış yardımların halkın ziraat ve yerleşme işlerine akışı bu hesap ve neticeleri belli işlerde kolayca kanallar bulabilir.

BÜTÜN bunlardan başka, 27 Mayıs ihtilâlinin ortaya attığı ve şimdi de Anayasamızın benimsemesi gereken ana reformları da ele almak gerekir. Hakiki ve cesur bir toprak reformundan başka, sağlık işlerinin sosyalleştirilmesi, halk eğitiminin halk indirilmesi ve halktan kopmuş okur - yazarlar yerine halk için okur - yazarlar ve işbirliği derhal ele alınabilecek konulardır. Bu suretle:

- Herkes iş,
- Herkes ocak,
- Herkes toprak,

şeklinde özetleyebileceğimiz demokratik bir sosyal adalet nizamı, bu memleketin duruyun havasını canlandırabilir. Hem de hiçbir kanunu zorlamadan...

Hulâsa, Türkiye'de hem geri kalımsızlıktan kurtulmak, hem memleketin insan gücünü harekete getirmek, hem toplum içinde aşırı farklılaşmaları önlemek için Anayasamızın da ilkelerine sadık kalarak, bir taraftan büyük sosyal müesseseleri ve reformları düzenlerken, diğer taraftan halkın kendi iş ve tanzim kabiliyetini uyandırmak, memleketin bir insan heyecanını yaratmak şarttır. Bu inşa heyecanını köyden üniversiteye kadar çeşitli alanlarda uygulayabiliriz. Tarihin büyük ve mucizeli hamlelerinden hiçbirini, zengin vasıtaları ve zenginlikler içinde başarımamıştır. Bütün bu mucizeli hamlelerin öncüsü ve yaratıcısı insandır. İnanan ve heyecan duyan insan. İşte şimdi bizim özlemimiz bu inanan ve heyecan duyan insandır. Öyle inanca ki, onun adına kısaca IDEALİST diyebiliriz.

Şevket S. Aydemir

Açık Oturum

22 Şubat olayları ve Tedbirler Kanunu, hareketsizlik içinde yüzen Hükümetin elindeki son mazeretleri de oradan kaldırdı. Çalışma devresinin gelmesi için, huzursuzluk doğuran konuların siyaset sahnesinden çekilmesi bekleniyordu. Şimdi bu sağılandığına göre, Meclis ile Hükümet nasıl bir çalışma gösterecekler ve Türkiye'yi içinde bulunduğu çıkmazlardan kurtarmak amacıyla neler yapacaklar? İnönü, "Büyük Meclis Türkiye'ye sahip olmalıdır" dedi. Acaba bu "sahip oluş" nasıl bir sonuç doğuracaktır? Siyasal Bilgiler Fakültesi profesörlerinden Tabii Üyesi AHMET YILDIZ ve CHP. Merkez İdare Kurulu üyesi TURAN GÜNEŞ geçen hafta YÖN'de buluşup bu konuyu tartıştılar. Açık Oturuma katılanların düşüncelerini, YÖN yazarlarından Doğan Avcıoğlu ve Mümtaz Soysal tarafından sorulan sorularla birlikte okuyucularımıza sunuyoruz:

AVCIOĞLU — 22 Şubat'a gelinceye kadar hep sını ve sathî meselelerle uğraştık. Olayların ortaya çıkışında, bu Meclisle iş görülmeye kanaatinin birçok kimsede yerleşmiş olması büyük ölçüde rol oynamış olabilir. İsterseniz tartışmaya bu noktadan girelim ve köttümsürlüğün kaynaklarını araştıralım.

SAVCI — Birçok meselede olduğu gibi, burada da konuyu tarihi perspektiften bakarak aydınlatıcı ipuçları verebiliriz. Son iki yüz yıllık tarihimize bakarsak ne görüyoruz? Toplum hayatı hep bir endişe içinde geçmiştir. Devleti tehlikede görmekten doğan bir endişe. Batı Avrupa'dan veya Kuzeyden gelen tehlikeler karşısında İmparatorluğun dayanamayacağı düşünülüyor; bu akıbetten kurtulmak için de daima büyük hamleler yapılmış, ıslahatla girilmek fikri ileri sürülmüş. Fransız istilâlarından, Üçüncü Selim devrindenberi Türk toplumu, yenilik isteyen yapıcı güçler ile mevcudu muhafaza ya uğraşan durumucu güçler arasında de pamuklu bir çekim gidiyor. İlimiye sınıfı diye adlandırılan ülema ile "seyfiye" sınıfı denilen askerler, başlangıçta durucuların arasında. Mevcut düzen devrilsen, yerine kuru laosak olan yeni düzende nasıl bir mevki işgal edeceklerinden pek emin değiller. Taasup içinde bulunan halk da peşlerinden kolayca sürükleyebiliyorlar. Bu yüzden, ne yapılmışsa hep yarım tedbir şeklinde yapılabilmemiş, temele inilememiş. Sonra, Yeniçeri ligi edilmeyle birlikte, gerici unsurlar, ilmiye ile mutaassıp halktan ibaret kalmış.

SOYSAL — Demek ki, Yeniçerilerin kaldırılmasındanberi, Türkiye'de ordu, gerici ilgin değil, ilerilçililiğin temsilcisi olmuş. Acaba bu durum toplum hayatı üzerinde nasıl bir etki göstermiştir?

SAVCI — Ordunun ilerilçiler safına geçmesi, en azından, yenileşme hareketlerine sürat kazandırmıştır. Gerçi durucularla işbirliği yapan "serdar—ı ekrem—lere rastlanmak tadur ama, büyük sübey kütlesinin yenilçilerle birlikte oluşu hamleleri hızlandırmaktadır. Tanzimat ve Mevritiyet hareketleri bir birini takip etmektedir. Bu arada, yeniliği savunan bir "sivil intelligentsia" da yetişmekte, Jön Türkler ortaya çıkmaktadır. Bunların karşısında yine ilmiye, saray aristokrasisi ve mutaassıp halk var. Ordunun kaldırılmasından sonra da istedikleri hızla bu lamayan ıslahatçılar bu defa zecri tedbirlerle başarıyorlar. İttihat ve Terakki'cilerin müferrit konularında zorlayıcı yollara başvurmaları bu sebatsızlığın ifadesidir. Fakat, karşılarındaki muksümet uyuvaları ortadan kaldırılmadığı için, istediklerini bir türlü gerçekleştirememektedirler. Mesela, bir "devletçilik" fikri ortaya atılmaktadır; ama, bu nun gerektirdiği işleri bir türlü yapılamamaktadır. Türk toplumundaki gerçek ihtilâl asıl 1019'dan sonra başlar: büyük hamlelerin yapılabilmesi için, mukavemet yuvalarının, gerici kabınlarının tamamıyla ortadan kaldırılması gerektiği fikri artık yürürlüğe konmakta, toplum içinde bambaşka nüfuz noktaları kurulmaktadır.

AVCIOĞLU — Öyle anlaşılıyor ki, Mustafa Kemal'e gelinceye kadar, yapılacak hamleleri, hep eski düzenin yetistirdiği unsurlarla beşlemek fikri hâkim olmuş. Türk toplumundaki ilk büyük kadro değişikliğinin Mustafa Kemal tarafından başarıldığını söylemek doğru olur mu?

SAVCI — EVET; Mustafa Kemal, İmparatorluğun kalıntılarıyla iş görmek yerine,

keynağını askerlerden alan yepyeni bir sivil kadro kurmayı tercih etti. Fakat, bu sırada, toplumun öbür kesleri, bir "diktatörlük" gücü olarak teşkilatlanmak, devlet idaresinde seslerini duyurmak imkânını bulamadılar. Devletçilik, halk tabakalarının isteği olarak değil, olayların bir zorlaması şeklinde doğdu. Çok partili devir, ilk bakışta, toplum katlarının artık seslerini duyurmağa başladıkları bir devir gibi gözüktü. Fakat, liderler bunu bu şekilde anlamadılar. Demokrasiyi, toplumdun alt tabakalarındaki özelemleri sezmek ve bu özelemleri tatmin etmek şeklinde göreceklerine, kolay yollara gidip din istismarcılığına başvurduklar. Parlatörler, reformcuların değil, ucuz duyguları istismar eden muhafazakârların toplandııkları yerler oldu. Hükümetler hepbu yolda gayret gösterdiler. Şimdiki koalisyon hükümeti de, hamle yapmak yerine bu muhafazakâr kütleyi tatmin yoluna giderse, geleceğe fazla ümitle bakmak mümkün değildir.

SOYSAL — Bugünkü Meclis'in sizde bir raktığı intiba nedir? Meclis üyelerinin çoğunluğu da muhafazakâr kuvvetler arasında sayabilir misiniz?

SAVCI — Evet, seçimin çıkış tarzı ve dayandığı seçim kaynağı bakımından öyle. Bence, Parlatörlükteki çeşitli grupların önderleri tekrar bir Yuvarlak Masa etrafında birleşmeli ve seçimdeki bu muhafazakâr kaynaktan biraz ayrılarak ikinci Cumhuriyeti yaratmak imkânlarını aramalıdır.

SOYSAL — Memlekette durumdun bu zurdan bahsediliyor. Parlatörlüğün kendi sını doğuran muhafazakâr kaynaktan uzaklaşması (eğer mümkünse), yeni bir huzur sızlık kaynağı olmayacak mıdır? Hemle isteyenlerin tatmin edilmesi, muhafazakâr halkın memnuniyetini doğurmayacak mıdır? Yoksa, muhafazakârlık, aslında halkta değil de, onu temsil edenlerde midir?

SAVCI — Gerçekte seçim kaynağına gidebilsek, halkın muhafazakâr olmadığını, kendi sinin uzun vâdeli menfaatleri için yapılan hamleleri benimseyeceğini görürüz. Tarihi perspektiften bakınca, şimdiki kadar hep durucu güçlerin, yani ilmiyenin, geriyenin halktan taassuba hitabettiğini, onu peşlerinden sürüklediklerini görüyoruz. Yapıcı güçler, yani Jön Türkler, Kuvayı Milliye'ler ve 27 Mayısçılar bu sürükleyişi tam olarak önleyemedilerdir.

GÜNEŞ — Profesör Savcı'nın tarihi tahliline ben de katılmam. Ancak, bugünün meseleleri bakımından bir noktaya biraz daha vuzah getirmek lazım. Acaba, bugün toplumu geriye doğru çeken kuvvetler nelerdir? Siyasal partiler mi? Seçmen kütlesi mi? Yoksa bu kütleye iradesinin tezahür ettiği, belirli tarzı mı? Bu noktayı tam olarak açıklarsak, galiba daha sağlam sonuçlara varırız.

SAVCI — Milleti seçim yoluyla temsil hakkını kazanmış birtakım siyasal hukuk müesseseleri, yani siyasal partiler var: CHP., AP., YTP. ve CKMP gibi. Nisbi temsil sayesinde, kullanılan oylar, yani mevcut "siyasi" akınlar, Meclis bünyesi içinde az çok tam ifadelerini bulmuşlardır. Ama, bu "siyasi" temsili, tam bir "sosyolojik" temsil saymak mümkün değil; çünkü toplumun bambaşka kaynaklarından gelen "yapıcı" güçler burada yok. Bu yüzden, büyük hamlelere girişmek imkânı da bir türlü bulunmuyor.

GÜNEŞ — Zannederseniz bütün mesele, seçmen kütlesi ile Parlatörlük arasında bu

Çıkmazdan

kukl ve sosyolojik bir ayniyet kurabilece meselesi. Savcı "gerçek seçim kaynağına inilebilir ve seçmen tam olarak temsil edilebilse, Parlatörlük gerici olmaz" dedi. Buna ben de katılmam. Nitekim, başka memleketlerde, özellikle Batı Avrupa'da demokrasiye gidildi. Parlatörlük ile seçmen kütlesi arasında ki ayniyeti sağlayacak yolları bulmakla olmuştur. Türkiye'de ise, bunun temel şartı olan genel oy kabul edildikten sonra, bir "dar boğaz"la, bir "düyünlenme" ile karşılaşıyor: kütlenin kendi refahını artırıcı hamleleri yapacak kuvvetleri seçmesi bekleirken, muhafazakâr bir Parlatörlük ile karşılaşılıyor. Acaba neden? Bu nokta üzerinde biraz daha dikkatle durmamız lazım.

YILDIZ — Ben meseleyi biraz daha geniş bir tablo içinde ortaya koymağa çalışacağım. Bütün derin, uyanık fert ve toplum özelemleri ile bu özelemleri karşılamak için yapılabilecekler arasındaki büyük açıklıktan doğuyor. Birçok kimsede, Meclis'in şimdiki kadar randımanlı olmadığını, halbuki kütleye özelemleri karşılayabilmek için büyük reformlara ihtiyaç duyulduğunu ileri sürerek bütün bunların ancak otoriter bir idare altında başarılacağını ileri sürüyor. Onlara göre, 27 Mayıs bu fırsatı kaçırmıştır; şimdi Meclis'in ve Hükümetin davranışları da ortada olduğuna göre, tekrar bir otoriter idareye dönmekten başka çare yoktur. Bana kalırsa, bu gibi hükümler durumu iyi tahlil etmeden verilmiş hükümlerdir. 27 Mayıs 1960'dan sonra büyük bir oluş içindeyiz. Tahtımızı mazeret görünüp, 27 Mayıs, toplum hayatını Havva Anamızın çevirdi, bütün çıpa laklılığıyla ortaya koydu, yeni teşhahlerde bu lunabilirdiğimizi konuları 1960 Nisanında açıklıktan tartışmağa kalksaydım, ordudan tardırdım; arkadaşlar arasında konuşsuydum, kurmaylığın geri alınırdı. 27 Mayıs, taburları ortadan kaldırdı. "Teşhahler konusuna, derdiler ortaya döküldü. Devrim idaresi ne diye reform yapmadı?" diye sorular var bugün hâlâ. Evet, reformları yapmak mümkün. Ama bunları yapan idarenin "reformları muhafaza etmek" gerekçesiyle kalıcı bir idare olması da mümkündür. Reformlar, aynı zamanda, toplumda büyük buhranlara da yolaçabileceğine göre, reform yapıp seçime gitmek düşünülemezdir.

SOYSAL — Parlatörlük ile seçmen kütlesi arasında bir aynılık kurmak, demokrasiyi kütlelere malederek Parlatörlüğe tam bir temsilcilik niteliği kazandırmak meselesi ne ne dersiniz? Bu yolda yapılması mutlak olarak gereken reformlar yok mudur sizce?

YILDIZ — Bu ayniyeti sağlamak için reformlar şüphesiz lüzumlu. 27 Mayıs'tan sonraki devirde bu reformlara kaynak olabilecek bir Anayasa hazırlandı, ilk adımlar atıldı, reformların temeli meydana getirildi. Bundan sonra gidilmesi gereken yolun yönü artık bellidir. Günün şartları içinde bu çeşit reformlar yapılamaz dedikçe memleket te otoriter idare özelemlerinde de imtilleri artıyor. Bunların bir kısmı, 27 Mayıs'tan önce başka anagajmanlara girerlerdir. Bir kısmı da "siyasal rüst" yokluğunu gerektireceği olarak kullanılır. Bu gerektirecek son yüzelli yıl içinde dört defa ileri sürülmüş, demokratik denemeleri hep bu yüzden terk edilmiş. Atatürk, otoriter bir idareye gitmekte haklıydı. Demokrasiyi iki defa denedi, fakat e lindeki kadro ile fazla birşey yapamayacağına çabuk anladı. O zaman ilkököl mezunu valiler vardı, banka müdürleri Avusturya dan ihthal edilirdi. Ama, Menderes otoriter idareye gitmekte haklıydı; çünkü çektiği sıkıntılarını kaynağı kardosuzluk değildi. Be ceriksizliğine ve diktatörlük arzusuna kurban gitti. Diktatörlük kolay. Halkın kısa vâdeli menfaatlerine hitabettiniz mi başarıya ulaşabiliyorsunuz. Kütle, zattürelî hasta gibidir; ateşinin sıkıntısından kurtulmak için, ne derece tehlikeli olacağını düşünmezsiniz, serin havaya çıkmak ister. Aha, serinlik ve adıyla gelen diktatör bir gelirse kolay gitmez. Arkasında ancak felâket bırakır. Hitler, Almanya'yı 5-6 yılda ihya etti ama, 4-5 yılda da mahvetti.

SOYSAL — İsterseniz şahsî diktatör lük eğilimlerinden çok, sistem meselesini tartışma konusuna yapalım. Reformlar gerekli, dediniz. Reformları başlamak bakımından bugünkü sistem imkânları üzerinde ne düşünürsünüz?

YILDIZ — Yeni Anayasa, meclisleri ve idarecileri reformlara yönetici mahiyettedir. Siyasal mekanizma meseleleri halledilmiş, bir

ikinci Meclis, bir Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Şimdi yapılacak iş reformları bağlamaktır.

SOYSAL — Acaba, siyasal mekanizma meselesi, aslında, bitti dediğiniz yerde baki lamıyor mu? Anayasa Mahkemesinin ve İkinci Meclisin, uzun vâdede, reformları taşıyıcı etkiler doğuracağı düşünülebilir mi?

YILDIZ — Bir bakıma, reform fümidi olan mekanizmasının başkısı altında bulunan meclislerden çok, basın vs. gibi meclis dışı zorlayıcı kaynaklarda aramak lazım. Anayasa reformlarına yöneldiği, memleketin planlı, programlı bir gelişme beklediği aşıkça ortada. Bütün eksikliklerine rağmen, MDK zamanında hazırlıkları yapılmış olan birçok konu kendilerine uzanacak elleri bekliyor. Toprak Reformu için tasarı hazırlanmıştır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin reformu için gerekli raporlar yazdırıp basılmıştır, tip hamlelerinin sosyalizasyonu yolunda önemli adımlar atılmıştır, milli eğitim seferberliği amacıyla hiçbir masraftan kaçınılmıyarak gerekli bütün hazırlıklar, planlar tamamlanmıştır, vergi reformu bakımından ciddi hamleler yapılmıştır. Bütün bunlar ortadayken, hükümetin başlanmaları yarım bırakıp uysukluk yoluna gitmesi, kendi hayatı bakımından büyük bir riziko altına girmesi de mek olacaktır. Mecliste muhafazakâr unsurların bulunması, olsa olsa reformların hızını azaltır, fakat reform hamlelerini büsbütün ortadan kaldırmaz. Zaten, Mecliste muhafazakârlık kuvvetlidir ama, bu muhafazakârlıkları belli bir noktada toplanma değildir. Aynı siyasal parti içinde, aynı ayı üç muhafazakârlık kaynağından gelen insanlar toplanabilmektedir. Fakat bunların aralarında anlaşılmasına imkân yok. Bir ürkanın bir dinciyi düşünce birliği edileceği aklı gelemez. İrkçılar, Bağlıcılar da geçinmez, çünkü Bağlı Çerkes.

SOYSAL — Zannederseniz Savcı ile Güneş in bahis konusu ettikleri muhafazakârlık, böyle belli doktrinler etrafındaki muhafazakârlıktan çok, kendi yararlarına olan mevcudu değiştirmek isteyenlerin tutumuna la ilgili. Bu bakımdan ne düşünürsünüz?

YILDIZ — Bütün mesele, bu muhafazakârlığı yenilemek için, davaları ve bunların çözüm yollarını halka açıkça anlatılmak, uzun vâdedeki kütle menfaatlerinin ne rede olduğunu belirtilebilmektedir. Bu yapılabilsen, Meclisteki temsilcilerin daha fazla muhafazakâr olmalarına imkân kalırdı.

SOYSAL — Davaları ve meselelerin gerçek çözüm yollarını halka kim anlatacak?

YILDIZ — Aydınlar. Anayasa referandumundan sonra Çorlu'daki bir gezin sırasında, kırmızı oy verdikleri anlaşılınca köylülere, hakkaniyet ölçülerinde yapılacak bir toprak reformu isteyip istemediklerini sordum. "İsteriz ama" dediler. "Bunun Anayasayla ne ilgisi var?" Kendilerine, aleyhinde de oy verdikleri Anayasasının böyle bir reform imkân sağladığını söylediğim zaman, hatırlarını anladılar. "Gelip bize bu şekilde anlatan biri olsaydı, kırmızı oy vermezdik" diye dert yandılar.

SOYSAL — Meselelerin Anayasada anlatılacak çerçeve ile bitiverceğini veya be gerçevinin köylüler için pek fazla bir ifade edeceğini sanıyor musunuz? Parlatör sözler söyleyen bir aydından çok, kütle için canla başla çalışacak kimseler daha önemli sayılmaz mı? Bütün mesele, Anayasa'daki hükümleri fiilen gerçekleştirecek adamların seçilmesine bağlı değil mi? Seçilenler her zaman bunlar mıdır?

YILDIZ — Seçilenlerin bu çeşit adaylar olmasını sağlamak bir dereceye kadar mümkündür. Bir defa, demokrasinin kendi kurumları ve bu kurumların işleyişini bunu getirecektir. Partiler, zamanla, belli görüşleri savunan kuruluşlar hâline geleceklerdir. Bugün için Türkiye'nin doktrin partileri derine girmesi bakımından vakit erken ama, yine de, partilerin aralarındaki farklar belli olmalıdır. Şimdiki şekilleriyle partiler, her görüşten insanın sinelerinde barıştırın birer "siyasal harman" mahiyetindedirler. Görünler belli olduktan sonra, halk kendi uzun vâdeli menfaatine en uygun olan görüşü seçmekte yanılmıyacaktır. Sonra, kütleleri geriye doğru çekenler daha açık bir şekilde teşhir edilmeli, tehlikeleri halka anlatılmalıdır. İrkçilik; din istismarı gibi konular gerçek renkleriyle ortaya konulursa, partilerin bunlardan faydalanma imkânları kalmasın. Bütün bunlar gerçek seçim kaynağına, yani

Çıkabilecek miyiz ?

Önemli özelemlerine inmeyi sağlayabilir. Aydınlar da yabancı gözlük takmadan meselelere bakmayı öğrenmeli, «şunu assaydınız, bu mu kesseydiniz» gibi kestirme hükümlerden kaçınmalıdırlar. Asıp kesmekten bahsetmek bir nevi fikri tembellik. Köroğlu da böyle derdi. Hukuk devletinde bütün bunlara imkân yoktur. Meseleler ancak açıkta tartışılmak ve çözümlenmekle çözülebilir. Aydınlar da bu şekildeki özelemlerini hakkıyla yerine getirmekteyiz. «YÖN»ün bu bakımdan çok hayırlı bir teşebbüs olduğu kanaatindeyim.

AVCIOĞLU — İsterseniz, yine başlanacak hareket noktasına, yani parlamento ile kitle arasındaki aynıyet meselesine dönelim.

Gerçek «Aydın» kimdir?

GÜNEŞ — Buna kalırsa, parlamento ile seçmen arasındaki çelişmeye gelmeden önce, bir konuya dokunmakta fayda var. Türkiye'deki yaygın kanaat, «aydınlar»ın ilerici oldukları şeklindedir. Bence, Türkiye'de «aydın» denen insanları şimdilik gerici kuvvetler arasında saymak daha doğru olur. Bu gerici başlıca iki şekilde kendini gösterir. Bir defa, okumuş personel çok kit olan Türkiye'de, «aydın» denen kitlelerin çok büyük bir kısmını memurlar teşkil ediyor. Memurlar ilerici bir unsur sayılabilir mi? Başka memleketlerde memurların ilerici hareketlere öncülük ettikleri görülmüş mü?

SOYSAL — Devrimlerden sonra belli bir kadro ile işbaşına gelen tek partili rejimlerde memur kütlesinin ilerici kuvvetlerden kurulması ve hamlelerin yapılmasında başlıca unsur olarak çabması pekâlâ sık sık görülen bir şey.

GÜNEŞ — Evet ama, bu onların mutlak hamleciler, ilerici olduklarını ispat etmez. Atatürk devrinde Türkiye'de de memurların yeni devrimlere bağlılık gösterdiği, irtifa karşı cephe aldığı ama, bir yaratıcı ilerici unsur olarak hâline gelemedi.

YILDIZ — Turan Güneş'ten bu noktada ayrıyorum. Ben, memurları, bir kitle olarak ilerici kuvvetler arasında sayıyorum. Her memlekette görülen bürokratik aynıyet, memurların mutlak gerici unsurunu kanıksanıza işte yeter sebep sayılmalıdır. Önce bu bir teşekkülün tahakküküdür.

GÜNEŞ — Zaten benim kastettiğim de, memurların kendi içinde bulunan bu «bürokratik uyumsuzluk» tur.

YILDIZ — Bürokrasinin bütün uyumsuzluğuna rağmen, az bir gayretle bu kitleyi harekete geçirmek ve ilerici kuvvetler arasında kullanmak pekâlâ mümkündür. Memurların kendinde, bir temel nitelik olarak, meselâ dinci unsurlardaki gibi bir geriye yönelme yok. Dincilik kolaylıkla gericilik şekline girebileceği halde, memurluk niha yet bir «durgunluk» kaynağı olarak kalabilir.

GÜNEŞ — Memurları mutlaka ilericiler arasında koymasak bile, yüzde yüz ilericiler arasında da sayamayacağımıza göre, gelecekte aydınların bunlar dışında kalan kısmına,

«Aydınlar» da görülen gericiliğin ikinci bir sebebi de onların toplumsal menşei ile ilgili. Memurlar dışında, bunların büyük bir kısmını da büyük veya küçük tüccar, gazeteciler, serbest meslek sahipleri teşkil

ediyor. Bunların ilericiliği de Atatürk devrimlerine bağlıktan öteye geçmiyor. Atatürk devrimlerini de, burjuva sınıfının rahat yaşamasına, modern hayatın nimetlerinden faydalanmasına imkân verdiği için tutuyorlar. Bu sınıf, meselâ gelirin aşağı sınıflara dağılmasına yol açacak derecede köklü bir devrime taraftar değildir; çünkü öyle bir hamle, kendilerine de birtakım mükellefiyetler yükleyecek, rahatlarını kaçıracaktır. Bu bakımdan, kütleye giden her hareket karşısında bu sınıfın bir nevi «kalkınması» ile karşılaşırız. Büyük kütleyi bir taraftan eğilimlere, otoriter düşüncelere bu sınıf içinde daha sık rastlanıyor. Dar bir muhayyile ile sınıf menfaatlerini gözeterek hareket eden bir zümreye nasıl «ilerici» denilebilir? Bu bakımdan, bence «aydın» kelimesini, tovluma gerçekten öncülük eden, yeni fikirleri getiren, çoğunluğun ilerisinde bulunan birkaç kişi için kullanmak daha doğru olur.

Partilerin Durumu

Tahlilde bu nokta çok önemlidir. Siyasi partilerin yönetim kademeleri, «aydın» denen, fakat aslında ilerici sayılamayacak olan kimselerle dolu olduğu için, Türkiye'deki partiler ister istemez mahafazakarlık unsuru hâline gelmektedirler.

Parlamento çoğunluğu ile seçmen kütlesi arasındaki çelişme ve aynıyet yokluğu, bir başka sebepten daha ileri geliyor. Türkiye'de batı anlamında siyasi parti yok. Bizdeki partiler, başka memleketlerdeki «Seçim komitelerine» benziyor. Bütün amaçları, seçmen kütlesinin yakın vadedeki menfaatlerine hitabetmek ve oy toplamaktır. Çorluda'ki referandum davranışı da bu bakımdan izah edilebilir. Köylü için, Anayasamızın falanca maddesindeki toprak reformu «Fikri» pek somut bir şey değil. Onun için, meselâ iktisadi durgunluk daha önemli ve daha somut. Sonuçlarıyla ve etkileriyle çok yakından temasta. Seçmen, oyunu kullanırken bu çeşit olayların tepkisini gösteriyor. Partiler de bu tepkileri teşkilatlandırmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Uzun vadede menfaatler, günlük menfaatler arasında eriyor. Genel merkezler de, aynı işi Ankara'da yapmaktan ileri geçemiyorlar.

YILDIZ — Bu noktada, siyasi parti bünyelerinde son günlerde görülen dalgalanmalara işaret etmekte fayda var. Şimdiye kadar, siyasi partilerin bünyelerinde belli bir «Kast» sistemi hâkimdi. Gerçek lider vasfı taşımayan, kısa vadede menfaatlerle oyalanan kişiler belli yerleri işgal etmişlerdi. Artık bunun aleyhinde şiddetli bir mücadele var. Hangi kademe olursa olsun, kimsenin tenkit dokunulmazlığı kalmadı. Böyle bir hava içinde Meclis'teki «Siyasi harman»ların tekrar dağılıp toplanması aynı görüşte olup da başka başka partiler içinde yer alanların yeni gruplaşmalara girmeleri mümkündür. Fikirler etrafındaki gruplaşma, partileri birer «Seçim komitesi» olmaktan kurtaracaktır.

GÜNEŞ — Karşılaştığımız meselelerin tahlilinde 27 Mayıs'tan önceki devreye konulan yanlış teşhislerin doğurduğu durumları da gözden uzak tutmamalıyız. Demokrat Parti hareketi toplumsal temelleri bulunmayan bir siyasi hareketti; o yolda kul lanılmadı. Şimdi de; o hareketin sırf bir kaç kişinin yetersizliği ve dürüst davranmaması yüzünden çöktüğü sanılıyor ve yeni yaratılmak istenen hareketlerin sadece «Şeref; namus, haysiyet» bayrakları altında toplanmasına çalışılıyor. Dostane münasebet kurmak anlaşma havası yaratmak, Meclis koridorlarında hasım partideki milletvekilleriyle kolkola gezmek suretiyle temel huzursuzluğun giderileceği sanılıyor. 1948'dan sonra, nasıl her şey bir tarafa itilmiş ve devlet tasarruflarının hukuki düzene konması bir büyük mesele olarak ön plana alınmışsa, şimdi de temel konulara dokunmadan yüzeydeki anlaşmalarla sorunlar geciktiriliyor.

AVCIOĞLU — Parlamento ile seçmen kütlesi arasındaki açıklığı kapatılması çarelerini nerede görüyorsunuz?

GÜNEŞ — Önemli reform kanunlarının geçirilebilmesinde. Fakat, bunların, hatta basit vergi kanunlarının bile Meclis'te büyük bir direnme yaratacağı muhakkaktır. Bir defa, çok geniş anlamıyla «Aydın» denen sınıflar köklü reformlara aslında taraftar değildirler. Sonra, partiler, seçmenlerin ilk tepkilerine göre iş gördüklerine ve her reform da ilk ağızda oldukça kuvvetli bir tepki yaratıldığına göre, partilerin böyle reformlara esastan taraftan olmaları beklenemez. Bu durum, Parlamento'dan fazla bir şey beklememek gerektiği şeklinde bugünlerde bir hayli yaygın olan kanaati takviye eder gibidir. Ama, bir çıkış noktası bulmamız lazım. Bence, geleceğe biraz daha ümitli bakabilmek için bazı sebepler de var. Her şeyden önce, Türk toplumundaki tabular azalmakta, toplumsal meseleler daha açıkça konuşulmakta, bunlara çözüm yolu gösteren öncül kişiler sayıca çoğalmaktadır. Bunun siyasi liderler üzerinde etki göstererek onların muhayyile eksikliğini telafi etmeğe yarayacağı düşünülebilir. Sonra, zamanla demokratik düzene daha doğru bir teşhis konması ve kısa vadede tepkilerden uzaklaşıp seçmenlerin çok daha derinlerdeki özelemlerine göre programlı partilere gidilmesi mümkündür. Bugünkü sekiyle terübeyle de görüldüğü gibi, kendi partilerinin programlarındaki maddelerden dahi haberdar olmayan siyasi liderlere rastlanabilmektedir. Belli programlara göre hareket etmeği esas sayan liderler çoğaldıktan sonra, parti bünyelerini daha merkezleştirmek ve öncül lider zümresinin nüfuzu altında hareket eden teşkilatların kurulmasını sağlamak lazım.

Sosyalizmin yeri

YILDIZ — Programlı partiler devrine girerken, sorumlu liderler elinde sosyalist görüşün de savunulacağı muhakkaktır. Böyle bir devirde, bu liderlere büyük iş düşüyor. Sosyalist eğilimin bugünkü siyasi gelişmenin tabii bir sonucu olduğu daha iyi savunulmalıdır. Sosyalizmin, kömünizmle karşı en iyi mücadele unsuru olduğu büyük halk çoğunluklarına anlatılmalıdır. Ayrıca, sosyalizm maddiyatçı damgasından da kurtulmalıdır. Kapitalizmin daha koyu bir şekilde maddiyatçı olduğu kütlelere aydınlatılırsa, bu damganın kolaylıkla silineceği muhakkaktır. Sonra, unutmamak gerekir ki, sosyalizm, çeşitli müsbet taraflarıyla Türk ve İslam geleneklerine de uygun düşmektedir. Meselâ, son günlerin «sosyalist» tedbiri olarak gösterilen «servet beyanını» alalım. İslâm hem bu var, hem de servet vergisi var. Zekât, ashnda nedir? Hem de yüzde 2,5 nisbetiyle servetten alınan bir vergi değil mi? Meclis'te hatipler çıkıp «başka memleketlerde böyle şey yok» dedi. Kendilerine yeryüzünde servet vergisi alan memleketlerin bile bulunduğunu hatırlatmak lazım. Biz, MBK olarak, baktık ki zenginlerimizden 80.00'inin aylık gelirleri 200 liranın altında; güç durumlarını daha kolay izah etsinler, fakrî zaruretlere üzerine herkesin dikkatini daha çabuk çekebilirler, diye servet beyanını koyduk.

GÜNEŞ — Bu çeşit konuların Parlamento'da fazla hassasiyet uyandırması gayet normal. Zira gelir vergisi konusunda da uzun tartışmaların olacağı, bütün teferuat üzerinde inceden inceleme durulacağı muhakkaktır; çünkü, dokunulan menfaatler bahis konusudur. Buna karşılık, 27 Mayıs'ı koruma kanunlarının pek ince bir hüriyet anlayışıyla gelmiş olan Meclis'ten pek az tartışmayla geçmiş olması dikkate şayandır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu da vaktiyle aynı kolaylıkla geçmişti. Parlamento'dan. Toplumsal bünye, eninde sonunda, aynı tipte bir Parlamento doğuruyor. Bunu değiştirebilmenin yolu, seçmenin derindeki özelemlerini sezabilen liderlerin yapacakları hamlelere bağlı. Ancak, bu liderlerin eline müessir bir hareket vasıtasının, yani disiplinli bir parti mekanizmasının verilmesi şarttır. Menderes zamanında, merkez otoritesinden, çok şikâyet edildi. Bu şikâyetlere bakıp da yanlış teşhis koymak, insan Türkiye'deki siyasi hayatın geleceği bakımından yanlış yollara götürebilir. Menderes, teşkilatlanmış kütlenin temel tepkilerini yanlış yönlerde saptırdığı için çöktü. Ama aynı temel tepkileri olumlu yönlere çevirecek liderlerden eline gerekli nüfuz ve etki imkânlarını esirgemeliyiz. Bunun da yolu Merkez otoritesini teşkilat karşısında kuvvetlendirmekten geçer.

Sonra şu noktayı da unutmamak gerek: Bugünkü şartlar içinde, iktidarın ve icranın ağırlık merkezi Parlamento değil Hükümettir. İmdi ki Başbakan, bu bakımdan, oldukça elverişli bir durumda. Nüfuzu bir kanattı aseyg iye saygıya öbür kanatta da ciddi bir korkuya dayanıyor. Parlamento'daki geniş bir kitle, bu başbakan giderse, arkasından askerlerin geleceğini bilmektedir. Başbakanın elinde çok önemli bir koz var: Kendisi bir bakıma, Parlamento'nun hayat teminatı gibidir. Bu şartlar altında, ciddi bir liderlikle Parlamento'nun semereli yönlerine çevrilmesi mümkündür.

Teşhis ve imkânlar

AVCIOĞLU — Acaba Hükümet, seçmenin temel özelemlerine doğru bir teşhis koymuş mudur?

YILDIZ — Başbakanın teşhisini oldukça isabetli görüyorum. Devlet teşkilatına çekidüzen vermek, plânlı çalışmak ve iş gücünü seferber etmek seçmenin ilk aşırıdaki özelemlerine cevap verebilir. İstenirse, bugünkü şartları ortasında, Hükümetin Parlamento yolunda çok şeyler yapması mümkündür. Dışarıdan gelen itici taşıyık

YÖN'ün «Açık Oturumu'na katılanlar: Doç. Turan Güneş, Tabii Senatör Ahmet Yıldız ve Prof. Bahri Savcı

hayli kuvvetlidir. Reformcu davranış aydınlar benimsemiştir, toplum benimsemiştir, ve nihayet Parlamento'nun nüfuzunu daha fazla sarsmamak, etrafta dolaşan tehlikeyi uzaklaştırmak bunlara başlamaktır.

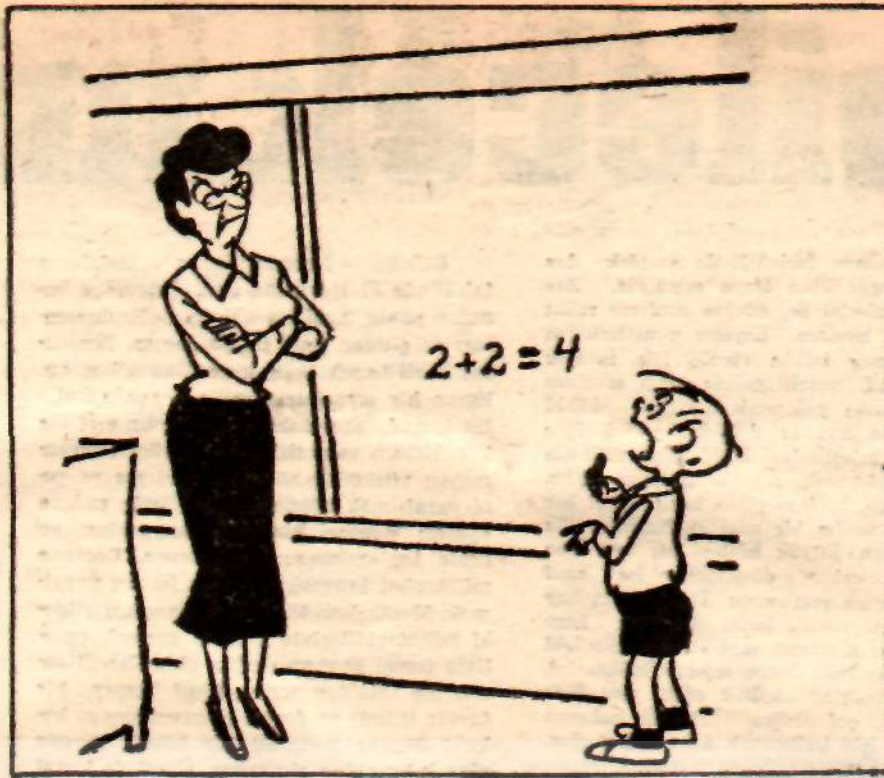
SOYSAL — Sizce, yapılacak işlerin ne-
resinden başlamak daha isabetli olur?

YILDIZ — Hazırlıkları tamamlanmış olanlardan. Toprak reformuna hemen el atılabilir; Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yeniden teşkilatlandırılmasına geçilebilir; Devlet personel teşkilatının düzene konması için önemli adımlar atılabilir. Bunlar, hem Meclis dışındaki zinde kuvvetlere itimat telkin edecek, hem de derhal uygulanabilecek olan şeyler.

SOYSAL — Bunların başarılması veya bugünkü ölçüler içinde gerçekleştirilmeleri Türk toplumunun kaderini kökünden değiştirmek için کافی mi?

YILDIZ — Belki کافی görülmeyebilir. Ama, bütün işlerde olduğu gibi burada da bir senteze gitmek şart. Fazla ileri gitmek kolay değil. Bunlar için belki de en elverişli zaman, seçimlerin hayli uzak bulunduğu bir devredir. Seçime yaklaşan devrelerde, yapılacak reformlar pek randumanlı olmaz. Reformlara geçilirken, üniversitelerin, basın desteğini de ihmal etmemek gerek. Seminerlerde açık tartışmalarda olgunlaştırılacak olan fikirler Parlamento'da daha kolay savunulur. Bütün bunların sonunda varılacak olan nokta belki yeteri kadar ileri sayılmayabilir; ama pek köklü işlere girişip de hiç başaramamaktan daha iyidir.

SAVCI — Mevcut siyasî teşekküller, bugünkü halleriyle, bana oldukça durgun, muhafazacı ve yakın ihtiyaçlarla menfaatlerin gerçekleştirilmesine yönelmiş görünüyor. Bu nitelikleriyle, siyasî iktidarın verimli şekilde kullanılmasını bakımından fazla ümit vermiyorlar. Ama, ne yapalım ki, elimizdeki malzeme budur ve her devirde olduğu gibi, bugün de mevcut malzemeyle birşeyler yapmak zorundayız. Önemli olan hedeflerin iyi tesbit edilmesi, bunun içinde toplumsal bünyeye ve olaylara doğru bir teşhis konulmasıdır. Teşhis ve hedefler doğru olarak ortaya konduktan sonra, koalisyon hükümetinin başında bulunan liderin işi, mevcut imkânlardan azami verim almaya kabılır. Başbakan, şartların kendisine kazandırdığı nüfuzlu durumun iyi kullanırsa, partiler arasında bir «Ortak payda» bulabilir ve onları belli bir program etrafında toplayabilir. Mevcut kuvvetleri derlevisip toplayarak hedefe doğru ciddi bir otomobil varışı kadar hızlı oluyacaktır; ama buna en azından bir motorlu vasıta sürati ve dize ni kazandırmak liderin elindedir. Memleketin içinde kuvvetlerde, bu vasıta gör-

— Öğretmenim, doğru mu değil mi, söyle de huzursuzluktan kurtulayım...

lerin belli amaçlar etrafında teşkilatlanması sırasında, doğrudan doğruya müdahaleden çok, ortamı hazırlamağa çalışmalıdır. Böyle bir ortak hareket zemini, Parlamento ile kitleler arasında ayniyeti sağlayacak temel toplumsal meseleleri de içine alması tabiidir. Bunların çözümü için temel şartlardan biri de, devlet teşebbüsünün hâkim duruma getirilmesidir. Devlet sadece alt — yapıyı sağlamakla yetinsin, gerisini fertlere bırak-sın, şeklindeki görüş terk edilmelidir. Ayrıca, siyasî ahlakla ilgili noktaların belir-

tilmesi de önemlidir. Son Tedbir Kanunları bu yolda bir adım sayılabilir. Daha sonra birinci Yuvarlak Masayı geliştirici mahiyette ikinci bir toplantıya giderek ortak anlaşma noktalarını daha kesin olarak tesbit etmekte fayda görüyorum.

Liderliğin önemi

GÜNEŞ — Lisede bizlere öğretilen «İnsan herşeyin ölçüsüdür» sözünden hareket ederek, liderliğin önemini belirtmek istiyorum. Şimdiye kadar, Türk toplumunun meselelerini çözmek için temel şartın tam bir demokratik düzen kurmakta ol-

duğu sanıyorduk. Demokratik düzen kuruldu, ama hiçbir dâva çözülmüdü. Şimdi bir şaşkınlık devresi içindeyiz. Yavaş yavaş teşhisler başka bir noktada toplanıyor. Normal devlet teşkilatı yoluyla belirli teknik meseleler halledilir ve bir de gerekli ahlaki eğilimler yerleşirse, toplum fertlerinin zamanla çözüleceği sanılıyor. Birinci teşhis, yani herşeyi demokrasinin kurulmasına bağlamak, hata oldu; hayal kırıklığı doğurdu. İkinci teşhisin, yani herşeyi teknik çalışmalara bağlamam da aynı derecede hayal kırıklığı yaratmasından korkarım. Meselâ vergi konusunda yapılanlar, teferruatın öteye geçmemekte, temelli meselelere inmemektedir. Teknik çalışmalara ümit bağlama o derece kuvvetlenmiştir ki, Devlet Planlama Teşkilatı adeta Türkiye'nin Lourdes'u sanılıyor; oranın suyundan için her için mülkâkâ şifa bulacağına inanıyor. Son Tedbirler Kanunu da, meselelerin esasına inmeyip yüzyeideki teferruatla uğraşmama başka bir örneği sayılabilir. Yakında bütün bunların ası çareler olmadığı anlaşılacak, liderler asıl derlere, asıl çarelere eğilmek zorunda kalacaklardır.

YILDIZ — Türk toplumunu içinde sonunda refaha kavuşturacak çözümlere erişeceğimizden eminim. Şimdi, tam bir çalkalanma ve kaynaşma ortasındayız. 27 Mayıs'tan beri toplumun dinamizmi arttı. Belki reformların ve ilericilerin hâliâ azınlıkta olduklarını söylemek yine mümkündür. Ama, onların savdukları ilkelere, dünyada da revaçta olan ilkelere ve bu sebeple başarı ihtimaleri yüksektir. Gelen kuşaklar da ilericileri takviye edecek, hür dünya milletleri hamleci davranışları destekleyeceklerdir. Bu şartlar içinde, geleceğe iyimserlikle ve ümitle bakabiliyoruz. Şimdiki Parlamento, «Sen-tezci» bir davranışta, İkinci Cumhuriyetin «Konsolidasyon»unu gerçekleştirecektir. Buna kuvvetle inanıyorum.

Az gelişmiş ülkelerde kalkınma meselesi

Dr. Murat Sarıca

...ve yandan toplumun yeni bir düzeni, çağını yaşamasını sağlayan, son günlerde bizde moda olan deyimle zinde kuvvetlerin isteklerini üç temelde toplayabiliriz: 1) Hızlı bir kalkınmanın sağlanması, 2) Bu kalkınmanın yeni anayasanın kabul ettiği sosyal adalet ilkelere uygun olarak

yürütülmesi, 3) Kalkınmayı gerçekleştirebilmek için yöntem olarak devletçiliğin uygulanması.

Geniş kitleler tarafından benimsenmesi için bu ilkelere çeşitli yollarla kamu oyu önünde tartışılması gerekmektedir. Ülkemizde kalkınmanın devlet eliyle daha hızlı başarılabileceğini ileri sürerken meseleyi sadece devlet sektörünün sınırları ve devletin sağlayacağı sosyal adalet şeklinde görmekle yetinmemeliyiz kânsındayız.

Ülkemizdeki zinde kuvvetlerin benimseydiği ilkelere uygulamak üzere iş başına gelecek siyasî iktidarın her şeyden evvel yeni bir dünya görüşüne sahip olması gerekmektedir. Siyasî iktidarın hızlı bir kalkınmayı sağlayabilmesi, karşılaştığı iki büyük sorunu çözüp çözümleneceğine bağlıdır. Bunlar, içinde bulunduğumuz kültürel ve sosyal koşulların yarattığı sorunlardır. Bu koşulların değişmesini sağlayacak köklü reformlara girişmeden gerçek bir kalkınmaya gidilip gidilemeyeceği meselesi gündümüzde, karşılaştığımız çeşitli örnekler karşısında, kanımızca artık yavaş yavaş tartışma konusu olmaktan çıkmaktadır.

Kültürel koşullardan en anlaşılması gerektiği. 1951 yılında Birleşmiş Milletlerin yayınladığı 5 uzmanın raporu diye anılan raporda çok açık olarak belirtilmektedir. Rapora göre «Ekonomik kalkınma ancak kalkınma için elverişli bir ortamda gerçekleştirilebilir. Kalkınmanın başarılabilmesi için, halkların kalkınmaya ve ilerlemeye gönül vermiş olması, ekonomik, sosyal, siyasal ve idareci yanının kalkınmaya elverişli olması gerekmektedir. Bir toplumda ilerlemenin ve kalkınmanın gerçekleştirilmesine coşkunluk inandırorsa orada kalkınmaya gereksinim duyulamaz. Kalkınma ve ilerleme ancak insanın bînhâl bir çabayla doğanın üstesinden gelinebileceğine inandıran toplumlar da gerçekleştirilebilir.»

Toplumdaki çeşitli kurumlar kadar insanların doğal olaylar ve kendi var oluşları karşısındaki tutumları da bu bakımdan önemlidir. Kalkınma savaşını veren toplumların çoğunluğunu geniş köylü yığınları meydana getirmektedir. Bu etkilere oldukça kapalı bir toplum katında celencilere

“Kanun, Anayasaya uygundur ama demokrasiyi kurtarmağa yetmez,,

Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kamu Hukuku Doçenti Münci KAPANI, tartışma konusu olan «Tedbirler Kanunu» hakkındaki görüşünü şöyle ifade etmiştir:

BU kanun etrafında şimdiye kadar bir hayli toz kaldırılmış ve gürültü koparılmış bulunuyor. Gürültü koparanlardan bir çoğunun gerçek kişilikleri ve orijini için velvele vermek istedikleri malûm. Onları bir tarafa bırakalım. Bu arada, idealist bazı basın mensupları da, samimi olarak duydukları şüphe ve endişeleri açıklamışlardır. Kanaatimce bu endişeler, geçmiş tecrübelerden kaynak alan ve bu bakımdan haklı görülebilecek olan allerjik bir hassasiyetten ileri gelmektedir. Kanunun teknik hazırlanma safhasına katılmış bir Üniversite mensubu sıfatıyla ve bazı tereddütleri önderebilmek ümidiyle bu konudaki görüşlerimi birkaç noktada açıklamak isterim.

İlvelâ, kanun bir zaruretin ifadesidir. Zira «var olmak veya olmamak» meselesi ile karşı karşıya bulunan demokratik rejimin var olabildiğini sağlayacak bir ilk tedbir ve ön şart olarak kendisini östermektedir. Hatta bunun sadece bir

rejim meselesi değil, fakat ileride hâdiselâdin alabileceği seyir bakımından bir millî güvenlik meselesi olduğunu da söylemek mümkündür.

2. Kanun, Anayasaya aykırı değildir. Çünkü Anayasamız, İnsan Hakları Evrensel Beyanname-sinin ve bazı modern Anayasaların da benimsemiş oldukları prensibe uygun olarak, vatandaşlara tanıdığı hürriyetlerin, açıkça veya dolambaçlı bir şekilde bu hürriyetleri yok etme gayesiyle kullanılmalarına müsaade etmemiştir. Kanunun getirdiği sınırlamalar netice itibarıyla sadece «hürriyeti yok etme hürriyeti» ni hedef tutması bakımından, Anayasamızın ne ruhuna ve ne de sözüne aykırı sayılmaz.

3. Kanun, fikir ve tenkit hürriyeti'nin özünü kat'îyen ilismemektedir. Bunda hiç şüphe olmamak lâzım gelir. «Bundan sonra hükümeti ve parlamentoyu tenkit edemiyecak mıvız?» endisesi tamamen yersizdir. Şimdiye kadar olduğu gibi, kanun çıktıktan sonra da, hükümetin

de, parlamentonun da, ve —gayet tabii— siyasî partilerin de, her alandaki tutumlarını tenkit etmek tamamen serbesttir. Bunun aksi düşünülemez, zira bu takdirde fikir ve tenkit hürriyeti kökünden sedelenmiş ve dolayısıyla, bu hürriyeti teminat altına alan Anayasa ihlâl edilmiş olur. İleride, bilerek veya bilmeyerek, bu kanunun gerçek maksadını ve çerçevesini aşacak bir şekilde tatbik edilme istenmesi halinde, seslerini en önce yükseltecekler arasında bizlerin de bulunacağımızı söylemek isterim.

4. Nihayet, şu noktayı bir kere daha açıkça belirtmekte fayda vardır: Bu kanun, başlı başına, demokratik düzeni korumak ve kurtarmak için yeterli değildir. Buna inanmak, biraz fazlaca safîk olur. Kanunun öngördüğü tedbirler, ağır bir hastayı yaşatabilmek için ona oksijen vermek kabilinden bir müdahale mahiyetindedir. Yoksa, hastayı iyileştirmek ve tam sağlığa kavuşturabilmek için yapılacak tedavi, çok daha esaslı tedbirlerin alınmasını gerektirir. Hükümetin ve parlamentonun, sathihtan derinlere inerek sosyal ve ekonomik dâvaları ele alması ve daha fazla vakit kaybetmeksizin bunları hal vuhna gütmesi lâzımdır. Savet hükümet ve onun arkasında parlamento, cesaretili, realist ve dinamik bir tutumla ekonomik düzeni sağlam temeller üzerine oturacak ve sosyal adaleti sağlayacak radikal tedbirleri almaz, kâr sivasî cekiçmeler ve versiz tavizler yüzünden toplum bünyesi kuvvetlenemez. Demokratik rejimi sadece sun'i tedbirlerle yaşatmak her halde çok güç olacaktır.

saygı dinin ve sağtörenin bir buyruğu sayılmaktadır. Köylü çocuğunun maddi ve entelektüel ulaşma araçlarının çoğundan yoksun oluşu tutucu kuvvetlerin sosyal reformdan yana olan kuvvetleri yenilgiye uğratmasına yol açmaktadır. Öte yandan, bugün az gelişmiş ülkelerde, özellikle ülkemizde ekonomik bir dinamizmin varlığını yadsınmamakla birlikte, yenilikleri getiren kuvvetlerin ilk amacının çoğunluğunun yaşama koşullarını düzeltmek, yüksek bir hayat seviyesini sağlayacak bir kalkınmayı gerçekleştirmek olmadığı kamsındayız.

Bu durumda az gelişmiş bir ekonominin en önemli meselelerinden biri toplumdun iç dinamizmine yeniden düzen vermektir. Bu düzenin sağlanması kamuzca ideolojik bir seferberliğin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Herlemeye ve kalkınmaya çoğunluğun katılımını ve kalkınmadan, kalkınmaya katılanların eşit pay almasını sağlayacak bir ideoloji.

Ancak gelişmenin bilince gerçeğin diyalektikinden doğduğu temel ilkesine dayanan bir ideoloji bizi balemizi çektiğimiz hayat seviyesine ulaştırabilir. İçinde bulunduğumuz koşulları daha iyi anlayabilmek için, meseleyi daha etrafına ele alarak şu soruyla karşılaşalım: Günümüzün sanayici ülkeleri az gelişmiş ülkelerin bir imgesi olabilir mi? Eski kalkınma süreçlerinin öğretimi gücü bakımından yararlanacak bir yarı var mıdır?

Batı Avrupa tarihinin bu konuda bize öncülük yapması oldukça güçtür. Çünkü yarıkarıda da değiştiğimiz gibi kalkınmayı gerçekleştirmede birinci derecede rol oynayan sosyal yapı ve kültürel ortam söz konusu bu iki çeşit toplumda çalışma halindedir.

Geri kalmış ülkelerde toplumu teknik ve ekonomik gelişmeye zorlayan daha çok dış etkenlerdir. Hiçbir zaman 19 uncu yüz yılda İngilterede olduğu gibi endüstri devrimini olgun hale getirip gerçekleştirecek o uzun hazırlanma devri söz konusu değildir.

Az gelişmiş ülkeler, hem kendi kültürel ve sosyal durumları gereği, hem de doğrudan doğruya veya kapalı biçimde başka ekonomik kuvvetlere bağlı oldukları için, ekonomik kalkınma konusunda ne başarılı bir çabada bulunabilmişler, ne de bu kalkınma hareketini kontrol edebilmişlerdir.

Dış etkenlerden söz açarken, ekonomik gelişme araçlarının da dışardan getirildiğini, bu durumun ülkenin ekonomik yapısında geleneksel üretim araçları ve sosyal ilişkilerle çalışma ve farklılaşmalar meydana getirdiğini de ekliyoruz. Ayrıca günümüzde gelişmeye, hayat seviyesini yükseltmeye iten etkenler 19 ve 19 uncu yüzyıl Avrupasından çok daha kuvvelidir. Nüfusun hızlı artışı, ekonomik ve sosyal dengsizliklerin doğurduğu sorunlar, hızlı bir kalkınmayı gerektirmektedir. Bu durum karşısında Batı Avrupanın bu yavaş kalkınması kendiliğinden ve aynı hareket içinde kültürel ve sosyal değişmeyi de bir oranda sağlayabilmiştir. Bunun tek kalmıya mahkûm bir kalkınma biçimi olduğunu ispatlamak için, çeşitli örnekler arasından, daha sonra ve hızlı kalkınmak zorunda kalan Almanya ve Japonya ve bu ülkelerin bile değişik ekonomik teknikler ve politikalar kullandıklarını ve zorlamalı bir kalkınma yaptıklarını unutmamalıyız.

Göz önünde bulunduracağımız önemli noktalardan biri de, üretim gücünü artıran her toplumun genişleme ve yayılma niteliğidir. Bu açıdan da batının endüstrileştirdiği çağla çağımız arasında büyük fark vardır. Batı Avrupa ülkeleri 19 uncu yüzyılda yayılma olanakları bulabiliyorlardı. Bu ülkeler gelişmelerini daha az gelişmiş ülkelerden faydalanarak sağlayabilmişler, az gelişmiş ülkeleri kendi kalkınmalarına hizmet ettirmişlerdir.

Bütün bu açıklamalardan gerçek kalkınmanın pek o kadar kolay bir iş olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu durumda, kalkınmanın gerçekleştirilmesi için kullanılacak en sağlam ilçü çoğunluğun yararı olacaktır. Yukarıdan beri saygı geldiğimiz koşulların içinde bulunan bir toplumda ise, çoğunluğun kalkınma dan esirlik içinde yararlanabilmesi, serbest rekabet ve özel teşebbüs yoluyla kendiliğinden gerçekleşemez. Buna dış ekonomik besicilerden korunmanın gereğini de eklersek, devlete geniş yetkiler tanıtmaya ve bütüne evrelerini düzenleyecek bir planlamaya gereksinim kendiliğinden ortaya çıkaracaktır.

Ancak, devletin yetkilerini kötüye kullanmasını önlemek, halkı reformların gereklerine inandırmak, kısacası, kalkınmayı başarıyla gerçekleştirilecek ancak sosyalist bir eğilime inanmakla mümkündür.

YÖN, 14 Mart 1962

TARIM İŞÇİLERİ

Utancı bölgesi

1. Giriş

HER yıl Nisan ayında çapa (pamuk tarlasını temizlemek, v.b.) ve pamuk toplamak için Çukurova'ya, Antakya'dan 7.500, Samandağ'ından 11.000, Iskenderun'dan 4.000, Gaziantep'ten 4.000; Maraş'tan 3.500, Malatya'dan 1000, Urfa'dan 750 v.b. tarım işçisi gelir. Bunlar Ekim ayı içinde köylerine dönerler. 30.000'i geçen bu işçi sayısı İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun istatistiklerine göre ve buna bir 30.000 daha eklemek gerekir. Ayrıca Çukurova'nın içinden gelenler de 15.000'i geçer.

Normal olan, devletin İş ve İşçi Bulma Kurumunun Tarım İşçileri Sendikası ile işbirliği yaparak gerekli tarım işçisinin sayısını tespit etmesi, durumu tarım işçilerine bildirerek bunların iş yerlerine gidis - gelişlerini düzenlemesi ve tarım işçilerine insana yakışır ücret ve çalışma koşulları sağlanmasıdır.

Gelin görün ki Çukurova bu bakımdan insanlığın yüz karasıdır. Bu acı gerçekleri haykırmak isterken nereden başlayacağımızı bilemiyor insan.

2. «Taraflar»

ATARIM İŞÇİLERİ: Çukurova'ya çalışmaya gelen köylüler ya hiç topraksız, ya da kendi çok ufak topraklarında sebze, meyvecilik yapan ve birkaç hayvanı bulunan (örneğin Hataylılar) ve tarım işçiliğini geçim endişesi ile yapan kişilerdir.

BARACILAR: Tarım işçilerini Çukurova'ya küçük, ya da büyük kafilere halinde aracılar getirir. Aracılara «elçi» denir. Parazitin en güzel örneğidir elçi. Sayıları 1.000'i bulur. Çapada, elçi beraberinde getirdiği işçilere ödenen ücretin yüzde 10 unu alır işveren. İşçiden de yüzde 5 ini. (100 işçide 3.000 lira eder bu). Fakat işveren bu yüzde 10' u işçiye yansıtmasını bilir. Çukurova çiftçisine konacak bir vergi bile işçiyi etkiler.

Pamuk toplamada elçi getirdiği her işçi başına 12,5 lira alır. (100 işçi getirmişse 1.250 lira alır.) Aşağıda göreceğimiz üzere, dört kişilik bir aile çok ağır koşullar altında çalışarak bir mevsimde bilemedin 2.000 lira kazanır; parazit ise hiç çalışmadan her 100 işçinin sırtından her mevsim en azından 4.000 lira kazanır.

Hem işveren «vekili», hem de işçi «temsilsizi» durumundadır aracı. İki yanı da soymaya bakar, fakat en çok işçi zararlı çıkar bu işten. İşverenle ücret ve çalışma koşullarının pazarlığını aracı yaptığı gibi, işçilerin haftalık parası onlara dağıtılmak üzere aracıya verilir. Aracı hiçbir zaman bu paraları olduğu gibi işçilere vermez. «Ağa çalışmayı beğenmedi» gibi nedenlerle ücreti kısma ya bakar. Hele kadın ve çocuk işçiler aracının kendilerini koruduğunu sanarak ne verilse ses çıkarmadan kabul ederler. Aracılar, tarım işçilerini kumara a-

Sina Pamukçu

Türk - İş Eğitim ve Araştırma Müdürü

İştirmişlerdir. Ve bu alışkanlığı köruklerler. Çünkü kumar oynayanlardan «manu» adıyla pay alırlar. İşçilere de başta iki çeşit ücret öne sürerler: Kumar oynayacaklara haftalık 80 lira, oynamayacaklara 40 lira! «Yatandaş 80 lirayı işitince kumar oynamayı kabul eder. Bunlar bir insanın takati üstünde çalıştırılırlar; gecenin saat 12 sinden akşam 8'e kadar çalışırlar. Çalışmadıkları saatlerde de kazandıklarını kumara terkeder ve hafta içinde yine elçiden borç para alırlar.» (1)

Aracı, kışın işçilerle köylerinde «tama» halindedir ve yazın kazanacaklarına karşılık onlara borç para verir ve mal satar. Borçtan yüksek faiz alır ve en iyi malı en yüksek fiyata satar. Bu kadar sömürmekle de yetinmez ve işçinin hesabına aklı ermediğinden hesap defterinde çesitli hileler yapar.

Özet: İşçi Çukurova'ya borçlu gelir, kendini öldürücüsüne çalışır ve borçlu döner.

Devlet Üretim Çiftlikleri de aracı kulllanır. Örneğin, Hatay Devlet Üretim Çiftliği. Artık gerisini siz düşünün.

CUKUROVA'DA TOPRAK SAHİPLERİ. «Ağalar»:

Çukurova'da toprak sahipleri kent te yaşar, çiftliklerine seyrek uğrar, işçiyi, işi hemen hiç görmez. Tarlada kendisini «kahva», «çiftçibası» ve «arçatbası» adı verilen kimseler «temsilsiz» ederse de, söz yine aracıya ve onun buyruğunda olan «kalfabası» larındadır. Ağa, toprak işçilerine oynanan oyunları çok iyi bilir. İşçiyi aldattık için nasıl aksik tarlan terazi kullandığını övünerek sövleyen elemin sırtını sıvazlar, ağası ve ona «ziyafet» çeker, onu eğlenmelere götürür.

Tarım işçisi ne kadar çok götürülse Çukurova'ya, ağanın o kadar işine gelir. Çünkü herket döner. Bunun için de kendisine 300 işçi gerekirse, İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan, ya da aracıdan 500 işçi ister.

Toprak sahiplerinin yüksek ücretim nümlü birnek doktor, avukat, diplomat v.b. menekleri vardır. Bunlar da kendi dinvellerindedir. Bazıları olan biteni hiç sinti içinde «kalfalar» ama ellerinden bir şey gelmez. «Bu dinvavı düzeltmek bize mi kalmış» der neceleler.

3. Ücretler ve koşullar

A ÜCRETLER. ÇAPADA: 1961 yılında haftalık 30 lira (26 Nisan haftası için ödenen) ile 50 lira (15 Haziran haftası için ödenen) arasında değişmiştir. Bunların altında ödeyenler de vardır.

Pamuk toplamada: Kilo başına 20 kuruştur.

Ücret Komisyonu: Her hafta çarşamba günü, Adana «Valiliği» nin başkanlığında, Çiftçi Birliği'nden 1, Çiftçi Derneği'nden 1, Teknik Tarım Müdürlüğü'nden 1, elçilerden 1 ve Tarım İşçileri Sendikası'ndan 1 kişinin katıldığı bir komisyon toplanır ve son çalışılan haftada çapa için ödenilecek en az ücreti kararlaştırır. Doğal olarak en az ücret Çukurova'da en çok ücret demektir. Komisyonunda çiftçilerin daha uygun durumda olması, elçilerin çiftçilerin yanını tutması yüzünden kararlaştırılan ücret çiftçilerin isteklerinin «resmi» adıyla açıklanmasından öte gidemez. Pamuk toplamama ücretini de bu komisyon kararlaştırır.

Çapada haftalık ücret ortalama 35 liradır. 6 hafta çalışabilen 200 lira alır. Pamuk toplamada ücret kilo başına 20 kuruştur. Günde ortalama 40 kilo toplayıp, 40 gün çalışan işçi 320 lira alır.

BÜBÜR ÇALIŞMA KOŞULLARI: İşçiler, köylerinden hayvan taşımaya özel vagonlar içinde getirilirler. Çalışma güneşle birlikte başlar. «Amele»; sabahın mahmurlukları içinde ve horoz seslerine karşın çiftlik tutmalarının vaveylayı ikazı arasında gündüzün yorgunluklarını bütün bir gece üzerinde uyuşturdukları hasırlarını terkedererek pak kısa devam eden bir iş hazırlığını ve söz kapaklarının yanışkanlığını gidermekten ibaret olan sabah tuvaletini müteakim tarla yolunu tutar. Tuluş çemşle birlikte işe başlamış bulunur.» (2)

İşçiyi sabah erken kaldırmak için işverenlerin camide ezanı erken okuttukları ve zamanı gelince hocanın minareye ikinci kez çıktığı olağan şeylerdendir.

Genel olarak haftada 5,5 gün ve günde 11 saat çalışılır.

Çapada işçiyi yemek verilir. Yemek listesi: Sabah: Kepeği bol siyah bir somun. Kuşluk (sabah 9 - 10): Bir somunla bulgur, ya da yarmadan pilav. Akşamden sonra: Bir somunla ayran, ya da hofaf, peynir, zeytin ve pekmaz. Akşam üzeri: Bir somunla buğday kırmısından çorba. Pamuk toplamada yemek verilmmez.

Aracı işe küçük yaştakileri (12 den aşağı); yaşlıları ve bebekli kadınları da getirip bunlar için tam haftalık ücretinden para almak ister. Basta işveren kabul eder gibi görünür, fakat aldıktan sonra uyumsuzluk başlar. Tarlada kurt olduğu, ya da pamuğun ümit edilen kiloyu tutmayacağı iselden sözlenir.

Geceler ahır, otluk, samanlık; odunluk; ya da toprak üstünde açıkta geçirilir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu bütün iyi niyetine rağmen bu durumu değiştirecek bir şey yapamamakta.

4. Çare

İlgililerden meydana gelecek bir komisyon kurmak ve bu komisyonun yapacağı incelemelere ve afacağı kararlara uygun kanun tasarılarını öncelikle meclise sunmak. Bu komisyonunda Çalışma ve Tarım Bakanlıklarının Türk - İş ve Tarım İşçileri Sendikalarının, toprak sahiplerinin, v.b. «müessesileri» bulunmalıdır. Öncelikle alınacak tedbirler arasında şunlar gibeler:

- Tarım işçileri kanununun çıkarılması,
- Tarım işçilerinin geldikleri yerlerde geniş örgütülü İş ve İşçi Bulma Kurumu şubeleri kurmak,
- Türkiye Tarım İşçileri Sendikasının güçlenmesi için her çeşit tedbirin alınması,
- İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Tarım İşçileri Sendikasının sıkı işbirliği yapması ve
- İşçileri Çukurova'da barındırmak için Barındırma Yurtlarının kurulması.

(1) İş ve İşçi Bulma Kurumu 1950 yılı Çalışma Raporu, sahife 61.

(2) Hilmi Uran, Adana Ziraat meclisi. Millî Kütüphane No. 1943 - 1109.

Adana çarşısında tarım işçileri

(Fotoğraf: Fikret Otyam)

DOĞU - BATI

Silâhlar ve Diplomatlar

ONSEKİZ devletin katıldığı büyük Silâhsızlanma Konferansı Cenevre'de açılıyor. Konferansta yalnız Batı ve Doğu blokları değil taraflar da temsil edilecek. Böylece, yapılacak olan anlaşmanın basit bir uzlaşmadan ibaret olmayıp dünya önünde verilmiş bir söz hâline geleceği ümitleniyor. Başlangıçta, Sovyetler Birliği, silâhsızlanma konusu da dahil olmak üzere, hükümet başkanları arasında görüşülebilecek bütün meseleleri kaplayacak bir zirve toplantısı teklif etmişti. Fakat, geçen Şubat ayında Kruşçev'in bu maksatla yolladığı mektuplara Kennedy ve Macmillan'ın verdikleri cevaplar zirve konusundaki Batı görüşünü açıkça ortaya koydu. Devlet veya hükümet başkanlarının bir araya gelmesi ancak iki durumda faydalı sayılıyordu: Daha aşağı kademelerdeki görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varılırsa, liderlerin toplanıp bu anlaşmayı sağlamlaştırması ve resmen imza etmeleri düşünülebilir; veya aşağı kademelerdeki bir çıkmaza girmişse diplomatların beceremediklerini liderlerin becermesi için bir zirve toplantısı düşünülebilir. Büyük Silâhsızlanma Konferansından önceki safhalar, bu konuda az çok ortalama bir yola varıldığını gösteriyor. Cenevre'deki büyük konferansın önce, A.B.D., İngiltere ve Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanları bir araya gelmişler ve aralarındaki meseleler için gerekli zemin vaktmalarını yapmışlardır.

Bu pazartesi günü yapılan Dışişleri Bakanları toplantısı Batılılar bakımından hayli ilgi çekici bazı özellikler taşımaktaydı. Bir defa, toplantı gününe kadar, Sovyetlere sunulacak teklifler konusunda Amerikalılar ile İngilizler arasında tam bir görüş birliğine var-

manıştı. İngilizler, özellikle denemeleri takip edecek bir kontrol sisteminin kurulmasında Amerikalılar kadar ısrarlı taleplerle ortaya çıkmaktadırlar. Başbakan Macmillan'ın bu konuda eskidenberi Amerikalılardan çok daha yumuşak davrandığı ve uzlaşma yolları aradığı bilinmektedir. Atom denemelerinin durdurulmasında, Batı ile Doğu arasındaki başlıca anlaşmazlık noktalarından bazıları, de-

neme yapan memleketin toprakları içinde yabancı kontrol ekiplerinin kurulması yüzünden çıkmaktaydı. Sovyetler, memleket içinde kontrola lüzum olmadığını, modern âletler sayesinde, yapılan denemeleri memleket sınırlarının çok ötesinden de takip etmenin mümkün olduğunu iddia etmekteydiler. Başlangıçta memleket iç kontrol ekiplerinden bahseden Batılılar şimdi yavaş yavaş Sovyet görüşüne yaklaşılmaktadırlar. İkinci anlaşmazlık noktası da, gizli deneme hazırlıklarının önlenmesidir. Sovyetler Birliği, son denemelere başlamadan önce, aylarca süren hazırlıklara girişmiş, dünyanın da bundan haberi bile olmamıştı. Batı, şimdi bu çeşit sürprizlere karşı bazı teminatların konmasında ısrar etmektedir.

Cenevre'deki Dışişleri Bakanları toplantısının Batı dünyası bakımından önemli olan ikinci özelliği toplantıda Fransa'nın temsil edilmemesidir. Fransız hükümeti görüşmelerden birkaç gün önce aldığı bir kararla toplantı dışında kalmak istediğini müttefiklerine bildirmiştir. Bunda, Paris - Bonn müzasebetlerinin büyük ölçüde rol oynadığı muhakkak. Fransa, silâhsızlanma amacıyla toplanan konferanslarda, Almanya meselesinin de eninde sonunda bahis konusu edileceğini ve Almanya'nın sirtından bazı tüzümlere girileceğini hesaplamakta veya en azından bu itibarı etrafa vermeğe çalışmaktadır. Böylece, tüzim tehlikesi karşısında Fransa'nın gösterdiği azimli tavır Almanları memnun edecekli ve Fransanın Bonn'daki itibarını yükselteceği düşünüyor. Paris hükümeti, en sonunda başarısızlıkla kapanacağı bilinen bu çeşit konferanslarda tüzim kapaşının acımasına taraftar olmadıkça Almanya'ya seçke anlatılabirirse, bundan ileri için büyük menfaat sağlayacağını bilmektedir. Amerika'ya ve İngiltere'ye karşı kurgun bir Almanya'nın en yakın dost olarak Fransa'ya dönmesi ve böylece dünya siyasetinde yeni bir ağırlık merkezinin meydana çıkması bu hesapların başında gelmektedir.

CEZAYİR

Son engeller

GEÇEN hafta sonundanberi yalnız Cezayir ve Oran şehirlere değil, Paris de âdetâ askerî işgal altında bulunan bir şehri andırmaktadır. Şehrin en önemli noktaları askerî takviyeli polis kitaları tarafından muhafaza edilmektedir. Güvenlik tedbirleri sadece Paris'te kalmamakta, Fransa'nın başka yerlerine de vavılmaktadır. Aslî generallerden Maurice Challe ve Andre Zeller'in tutuklu buldukları Güneybatı Fransa'daki Tulle hapishanesi de muhafaza altına alınan yerler arasında.

Fransa'da bütün bu tedbirlere gidilmesindeki amaç, Cezayir barışının yaklaşması üzerine Gizli Ordu Teskilâtının delice tesebbüslere girmesini, meselâ bir hükümet darbesi yapmağa

kaalkışmasını önlemektir. Gerçekten Fransız hükümeti ile Cezayir Millî Kurtuluş Cephesi arasında cereyan eden görüşmeler artık kesin ve olumlu bir safhaya girmiştir. Evvelki hafta varılan uzlaşma sonuçları, geçen hafta toplanan Cezayir İhtilâl Meclisi tarafından anahtarlarıyla uygun görülmüş, bunun üzerine bazı ufaktefek pürüzleri gidermek üzere toplantıların son safhasına geçilmişti. İsviçre sınırlarına bitişik bulunan Evian-les-Bains kasabasında Louis Joxe başkanlığındaki oniki kişilik Fransız heyetiyle Cezayirî liderler arasında cereyan eden görüşmelerin bir iki gün içinde son bulması ve barışın kesin olarak ilânı çok muhtemeldir. Bu arada, Fransızların elinde esir bulunan Muhammed Ben Bella ile arkadaşlarının serbest bırakılması için de gerekli hazırlıklar yapılmaktadır.

ITALYA

«Sola açılış»

ITALYAN politikasında yıllardanberi sözü edilen, fakat bir türlü gerçekleşmeyen «sola açılış» nihayet geçen hafta fiilen başlamış oldu. «Sola açılış» deyimi, İtalya'da Hristiyan Demokrat Partisinin sol eğimli ve köktü reform taraftarı partilerle işbirliği yapması anlamında kullanılmaktadır. Hristiyan Demokratlar gerçik İkinci Dünya Harbinin sonundanberi yapılan bütün seçimlerde öbür partilerden çok daha fazla oy almaktadırlar ama, iktidarda kalamamak için zaman zaman koalisyonlara gitmek gerekmektedir. Bu koalisyonlar şimdiye kadar daha çok muhafazakâr tutumlu ve liberalizm taraftarı partilerle kurulmuştur. Fakat, Hristiyan Demokrat Partisinin liderleri, böyle bir muhafazakâr davranışın İtalya'nın meselelerine uygun bir reform temposu sağlamadığını da bilmekteydiler.

İtalya, özellikle son yıllarda bütün Avrupa memleketlerini geride bırakan bir sıral gelişme içindedir. İcti ve sosyal güvenlik bizzat özel teşebbüs sahiplerini bile düşündürmektedir. Çalışanların daha iyi hayat şartlarına kavuşturulması için yapılacak sosyal reformların İtalya'ya derin ayrıntılardan, çatışmalardan koruyacağı, sanayideki gelişmenin daha ahenkli bir ortam içinde başarılmasına imkân vereceği ileri sürülmektedir. Sol eğimli partilerin dayandıkları görüş de bundan farklı değildir. Hristiyan Demokrat Partisi ise, anahtarları bakımından Katoliklerin ve özel teşebbüsçülerin partisi olmakla beraber, sosyal meselelere yabancı olmadığını, reform ihtiyacını herkesten çok benimsediğini belirtmekten geri kalmamaktadır. Özellikle Papa XXIII. Giovanni'nin yayınladığı sosyal muhtevalı bildiriden sonra partiyi reformlara doğru iten kuvvetler daha şükâr bir hal almıştır.

Reformları başarabilmenin tek yolu da, Parlâmentoda bunlara taraftar bir çoğunluğa sirtını dayandırmaktır. İtalyan Parlâmentosunda merkezin solundaki kuvvetleri üç büyük grupta toplamak mümkün: Sosyal Demokrat Parti (veya Sarı Sarı Sosyalistler), İtalyan Sosyalist Partisi (veya Nenni Sosyalistleri) ve Komünist Partisi. Hristiyan Demokratların reform yapabilmesi bu kuvvetlerden birivle anlaşabilmesine bağlı. Sınırdaki yeni koalisyon, Hristiyan Demokratlar ile merkeze daha yakın olan Sarı Sarı Sosyalistleri arasında. Bir de muhafazakâr bir kuvvet sayılmayan Cumhuriyetçi Partiye de bazı sandalyeler verilmiştir. Nenni Sosyalistleri bölvel bir koalisyonu seçke tutacaklarını ilân etmişlerdir. Yine Fanfani tarafından kurulan kabinede, üç önemli bakanlıkta Maliye Hristiyan Demokratların, elinde olmakla beraber, Hazine Bakanlığında Sosyal Demokratlardan Trebelloni, Bütçe Bakanlığında da Cumhuriyetçilerden La Malfa getirilmiştir.

«Sola açılış» devrinin ilk kabinesi tarafından hazırlanan program geçen hafta Parlâmentoda okundu. Program İtalyan bütün sanayi ve işçi çevrelerinde geniş tasvip gördü. Sol eğimli partilerin sağlan desteğine dayanan hükümet, işe başlaması için gerekli olan güven oyunu almakta da büyük güçlük çekmedi. İtalya, böylece, Almanya mîsâline bakıp da yanılan ve hızlı gelişip refaha kavuşmuş milletlerin mutlaka sağa kayacaklarını ileri süren çevreleri de haksız çıkarılmış oldu.

Basından

ORIENTERING

Norveç'te yayınlanan «Orientering - YÖN» adlı gazetenin 10 Şubat 1962 günlü sayısında «Türkiyede sosyalist eğilimli bir parti kuruluyor» başlığı altında Steiner Viksveen imzasıyla bir yazı yayınlanmıştır. YÖN'ün yayınlarından da bahseden bu yazının tercümesi şudur:

Türkiyede; Menderes İdaresi sırasındaki diktatörlüğe karşı hayrık açan başlıca iki grup vardı: Birisi İhtilâl hareketindeki C.H.P.; diğeri sür'atli reformlarla sosyal adaletin gerçekleşmesini arzulayan aydınlar grubu.

Nitekim 27 Mayıs 1960 İhtilâli bu iki kuvvetin desteğine dayanmıştır. C.H.P., bugün için Atatürk reformlarını yürütebilmek gücünden yoksun bulunmaktadır. A.P., Y.T.P., C.K.M.P. gibi muhafazakâr doğmaları sapıyanmış diğeri Türk siyasi partilerinden farklı bir işaret vermemektedir.

Aydınlar grubu ise yeni yeni organize olmaktadır. YÖN adlı ilk sosyalist dergi Türkiyede ilk defa olarak gerçek anlamda bir sosyalist partinin kurulması zemini hazırlamaktadır. YÖN dergisinin ilk sayısındaki Bildiri geniş bir yankı uyandırmıştır. Yüzlerce tanınmış kadın ve erkek aydın, profesör, gazeteci, üniversite öğrencisi, (bu arada Menderes deviren M.B.K. am üç subay üyesi) tarafından imzalanmış bildiride toprak reformu, toplu sözleşme, grev hakkı, halk eğitimi ve işsizliği önleyici çareleri belirtmekte. Türkiyenin kalkınmasının devletçiliğe dayanan bir Sosyalizme mümkün olacağı ifade edilmektedir.

4 milyon işsiz ve yüzde 65 okuma bilmeyen bir topluluğa sahip olan Türkiyede siyasi partilerin şimdiye kadar ciddi bir çalışma programları olmamış «boş edebiyatla» seçimlere gitme yolu tercih edilmiştir. O kadar ki bu partilerin içinde planlanmanın komünist partilerine mahsus man hâkim olmuş, yeni kurulan Devlet Planlama Teşkilâtına kem gözle bakılmıştır.

Oysa Türkiyede fert başına düşen millî gelir 1400 krongdur. Bir işçi bir günlük

çalışması sonunda ortalama olarak 7 kron (45 TL.) kazanır. Bir ekmeğe 60 kuruş, bir kilo yağ 15-16 liradır. Günde 5 lira kazanan bir işçi, eğer ayakkabı almak isterse 17 günlük kazancını ayırmak zorundadır. İstanbulda üç odalı bir ev için ortalama kira bedeli 250 lira civarındadır ve bir işçinin bu kirayı ödeyemeyeceği meydandadır. Gecekonducular ve barakalar «falet yuvalarının tipik örneğidir. Bütün bunların yanı sıra Türkiyede öyle ağalar vardır ki, 50-60 köyün mülkiyetini üzerinde taşıyor, öyle köyler vardır ki, 1962 yılında feodal rejimi yaşar. 27 Mayıs İhtilâlinde sonra bu ağaların 571 başka yerlere sürülmüş malları müsadere edilmiştir. Devlet kontrolü altında idiler. Koalisyon Hükümeti ise iş başına geçtiğinde ilk iş olarak ağaların hakkını düşünmüştür. Koalisyon Hükümetinin Tarım Bakanı sayılı bir toprak ağasıdır ve toprak reformundan bahsetmektedir!

1961 yılının 31 Ocak günü Türkiye tarihî için önemli bir gündür. İnsan gibi yaşamak, parolası altında birleşen işçiyi ilk defa olarak İstanbulda bir miting yapma izni verilmiştir. 150 bin işçinin, Norveç işçilerinin 150 yıl önce kavşasını yaptığı hakları hep bir ağızdan talep etmesi Türkiye için önemli sayılmaktadır.

İşte NATO'nun muhteşem dekorları arasında «yardım istemek» ya da «aç kalmak» arasında bocalayan bir memleket... Memleketin meselelerinin çözülmesi uğruna ciddi olarak çalışan tek topluluk ise, bir derginin — YÖN dergisinin — etrafında toplanan genç aydınlar...

STEIN VIKSVEEN

«Orientering'in 10 Şubat 1962 tarihli sayısından»

SÂKİTLİKTEN KURTULANLARIN İÇYÜZÜ

Ekrem Alican (Yaratılmış lider)

Yeni Türkiye Partisi ilk hedefinde başarı sağlayamamıştı. Kanalize etmek istediği gücü başka akıma kapırtmıştı. Kendisine bir ikinci ve o kadar önemli bir vazife düşüyordu. Büyük partiler arasın da denge unsuru olmak.

İç çekişmeleri bunu da mümkün kılmadı. Bu iç çekişmelerinden tek bir kişi kişiliğinin «farklılığını» ispat edip ne kendini empoze edebildi, ne de partiye bir yön verebildi.

Partiyi idare edenlerin kişiliklerini gücümce anlatmak isterim...

Ekrem Alican

Fakir bir kumarhaneyi andıran YTP'nin Genel Merkezinde karşı karşıyaydık. O sevinçsiz ve taşınmaz güç bir büroanın arkasında çaprazlama oturuyordun, ben bir sevinçsiz ve vücudta soğukluklar sindiren deri bir koltukta «toplanmış»...

İçimi sarmıyan, sarmıyan ısıtımın, bağlantılı cümleleri korekt bir diksiyonla sıralıyordun... Donuktu, durgundu, fantezizdi, temassızdı, pişmemiş değil «pişmez» bir tarafı vardı...

Düşüncesi düşünceyi doldurmadığından, kendinekinden volta-ler atıyordun. Kendi düşünceyi, insanın insanlık, sepi «ak mantık», kalifi yuvarek mantık, gıvıncı tıks mantık gençten adamı diktiliyordun. Bu bölme bölme iç ve dış intizamda ne büyük bir zaaf sağanabilirdi, ne cömert bir düşünce sıkışabilirdi. Bir cümleyle karşıdaki adamı tüketiyordun: «Orta yoldan orta adamlarla yürüyecek bir insan, büyük bir günaha hatmadan, büyük bir sebaba dalmadan»...

Normal zamanda böyle yetmiş ve çalgınlıksız kişilere muhtacı çok. Normal olmayan zamanlarda daha da çok muhtacı, fakat ikinci planda, lider olarak değil...

Bir kere halka temas, onun için ikenceydi, en basit şekliyle bile... El sıkarken dahj içinde bülünmeler olurdu... El sıkamak kendi içinden çıkmak demektir, o, o kadar kabuğuna hapsi ki... Seçmele temas etmek istemiyen lider, soyunmak istemiyen striptizci... Ne diye ortaya çıkar, ortaya çıkması ne mânâ ifade eder?... Bu benzetmeleri kimse garipsemez... Bizde her hareketin lehte tefsirleri çıkar: «Efendim çok mağrur da ondan»... Gurur... hımm... Vatandaşla bir tokalaşmada zede- lenir mi ki gurur?... Yüzü de na-diren gülerdi. İsmet Paşanın bile girinleşmeğe çalıştığı bir zamanda bu «asiklik» «zaman dışıydı», «li-derlik dışıydı».

Bazı sözleri bende tuhaf bir tesir uyandırdı. Samimiydi. Fakat ben «eski ekolü» iştiir gibi oluyordum ve o kuşaktan birinde eski ekolün yankılarına şakada bile raslamak istemiyordum...

«Ben gıtlığıme dönmevi ter-cih ediyorum, bıraksalar, ah bıraksalar»...

Köprülü de Demokrat Partinin ilk İktidar senelerinde:

«Ben kütüphaneme dönmeği tercih ederim, bıraksalar, ah bıraksalar» demişti...

Başkaları da:

«Bahçeme çiçeklerime dön-meği tercih ederim, bıraksalar ah bıraksalar» demişti...

Politika hayatından politikacılar kadar tiksinen yokmuş meğersel Eh bunca tiksinti içinde...

YÖN, 14 Mart 1962

Nimet Arzık

nun cabası tabii ki parlak sonuç vermez!

Genç bir liderin, samimiyetle dahi olsa, bu ağızla konuşması beni üzmüştü. Amerikalılar bir müessesede boş yer bulundun mu, o yere en çok istiyeni tayin ederler... Bu kadar arzulanan vazifede insan muhakkak cemsiperâne çalışır diye... Bu psikolojiyi yerden göğe kadar anlıyorum...

Ekrem Alican Mülkiye mezunuydu. Londra'da 2 sene ekonomi okumuştun üstelik. Onu, yüzü gülmez ve «emin» Londra büsbütün «kapatmıştı»...

Çok çalışkandı. Kendini aylarca çalışmaya verip dünyadan ayrılabildi. Zaten ev âlemine kaplıydı, kimsenin görmediği çocuklarıyla, son zamanlarda bir iki yerde görünen, canlı, gülen, çatır çatır surpa konuşan, şahsiyetli eşiydi... Onun için tecrit demek, dört kelime konuşuyorsa yakınlarıyla bu dört kelimeyi ikiye indirmek, ağızını açarken 2 dişi görünüyorsa onu yarına indir-mektir... Tabii hal «fildişi kule» sıydı onun...

Dindar ve pratikandı. Beş vakit namazında ve orucundaydı. O kadar kapanık insan ki, kimse bunun propogandasını yapamadı ne tersine ne düzüne... Söken bir propogandaydı Allah için... Yaptırması politikacılığın aleyhinde, kişiliğinin lehindeydi...

Hem sâkin, hem toleransızdı. Herkes heyecandan hop oturur hop kalkarken, kılı kıpırdamazdı. Kendine yönelen, en masum arkadaş şakasını da kaldıramazdı. Muzip Turan Güneşle bu yüzden ne atışmalar, ne yatışmalar, ne küşümeler, ne barışmalar olmuştu... Hayatta mizah diye bir zihin tutumunu olduğundan habersizdi, sonuna kadar da öyle gider...

İyi eleştirmeciydi. Tenkit edeceği tarafın dökümanlarına dayanarak savunmasını ve hücumunu hazırlardı açık vermemek için. Menderes kaçtıran «tarifi» bütçe konuşması bunun bir örneğidir...

Hesabını kitabını sıkı sıkıya bilen adamdı. Şirket kursun, tavsiye ederdim. Dürüst ve dikkatliydi. Kimse onun paralık hakkını yemez, kimseye de on paralık hakkını geçirmezdi. Onu tanyahı «mazbutluğa» küstüm...

İyi bir şirket idarecisi olabilirdi amma, herşeyin, sürel ve şid-retli çalkantılardan ötürü yerinden oynadığı bir devirde, bir parti-nin lideri olabilir miydi?... «Ca-nunü Gümüşpalada ondan fazla ne var?» demeye kalkmasınlar, ben «Gümüşpalada lider özellikleri

var» dedim mi?... Demedim... Başkaları için de demiyorum...

Yusuf Azizoğlu

Diyarbakır görenler öfil-ler, hani köprünün öte tarafındadır, Silvan kazası... Yüksekçe bir ovanın üstün-de-dir, tepeden bakar hafiften Sil- van beyleri gibiler... Düz ve uzun bir caddeye sağa sola sıralanır mun-tazama evceğizler... Orada bu- rada eski bir minare yükselir, bir «hatırlatış» gibiler... Orada burada eski bir türbe unutulmuşluğunu yaşar...

Karanlık düşünce, erkeklerin çoğu evlerine kapanır, kan davası güdüldüğünden Silvanda, evcillik-ten değil... Evcil değildir şark erkeği, gezer yoksul...

Diyarbakır, ne icabıysa artık, ne tedbiriyse artık, ne tedbirsizli-ğiye artık, zulüm görmüş bir bölgedir. Hatırlı kişilerinden, ora-dan oraya sürülme-yeni kalmamış- tır. İşte Yusuf Azizoğlunun ailesi, bu Diyarbakırın bu köprünün ötesindeki bu Silvan kazasının beylerindendir...

«İşler» dan biri olarak, Men- derese karşı vaziyet almca, hurpa- lanmak sırası kendisine de gel- miştir... Mallarına el konmuş, çift-liklerini tasfiyesine girilmiş, borçları muscel hale getirilmiş- tir. Toprağı topraközlerle, satıl-

mış değil, dağıtılmıştır düpedüz... İki şey ilginçtir bu durumda... Bi- ri, köylünün «senindir bey» diye bu ganimete el sürmemesi, ikinci- si de Yusuf Azizoğlunun «yolunu değiştirmez» tutunu... En ufak bir tüzim vermemiştir, en cür'i bir eğilimlikte bulunmamıştır... Yusuf Azizoğlu tahsilini Fran- sada yapmıştır. Doktordur. Da- hiliyecidir. İdarecidir. İdeal bir kongre başkanıdır. O nefis İstan- bul Türkçesini nereden edinmiş bi- lemiyorum... Dil bakımından ola- duğu gibi, görünüşçe ve psikoloji- ce de hemşehrilerine pek ben- zemez... Bir Şarklıya göre... Garp- lıca düşünür... Megaloman da de- ğildir. Son derece mütefittir doğ- uştan ve şakacedir... Kurnazlığı yoktur, zekidir

Sarıdır, tatlı bir mavî ba- kıcı vardır, uzun boyludur, «ceda- di gövaye» bir hali vardır. Lâtif eisin yireğinin atışlarını hızlan- dırarak özelliğidir. Ekrem Ali- canın tam tersidir: Son derece cömerttir. «beyliğin hüküm-e- ri» ni yerine her zaman getirmiştir. Bir arkadaş darda mı... Ken- disine baş mı vurdu?... Atmış, satmış, savmış ve gerekeni aktar- mıştır her, ama her zaman... Bit- lis, Van, Erzurum da onu tanır... Nüfuzunun bir örneğini verelim:

Güçbirliğini 67 vilâyete anla- mak gerekiyordu... Politikacılar memleketi dağılmıştı anlatmak için. Yusuf Azizoğlu Diyarbakır- ına gitti. Bir ay haber alınmadı kendisinden. Bir ay sonra kendi- sinden gelen telgrafta şu satır- lar sıralanıyordu: «Buraya gelir gelmez, kurmuş olduğumuz ocak ve bucaklara gittik. Bu gün vil- yâyet idare heyeti çapında birleş- meyi yaptık. Bir tek fire verme- mek şartıyla Halk Partisiyle bir- leşmişiz»...

Gerçekten Diyarbakır bir tek fire vermedi...

Hürriyet Partisinin seçimlerde kazanma şansını taşıyan 14 vilâ- yetten biriydi Diyarbakır. Bunda Yusuf Azizoğlunun katışı büyük- tü... Kazanamamasının sebebi, Sai- di Nursinin müridane bir mektubu oldu. Saidi Nursinin öfesinde akar sular dururdu. Bu akar suların arasında Yusuf Azizoğlunun da nü- fuzu vardı...

Bu düzgün adam, bir kongre idarecisi olabilirdi, güvenilir bir doktor olabilirdi, sevilen bir sos- yete adamı olabilirdi, en yıpratıcı, en hoyrat, en dengersiz devirde bir partinin başlarından olabilir miydi?... Gene yuvarek lâflar iştiir göbiydim?... Daha fazla Şarklı hemşerilerinden ağzından:

«Ondan iyisini bulabilir mi- siniz?... Ne olarak ondan iyisi- ni?»

Raif Aybar

Değişik yönlerden yanrı yumruluğun hâkim ola- duğu politika alanında, Yeni Türkiye Partisinin «başları», çeklen ve fikren bir hayli «düz- gündüler»... Bu «düzgünlük» yol

almalarını engelliyordu biraz da... Kavisi bir bacağı çekmesinden sendeliyorlar, çarptıkları bir kolun adalesiz kanguk yumuşaklığına gömülüyorlardı. Mücadele gücü onlar için...

Mülkiye mezunu, bir zamanın kaymakamı, bir zamanın Demokrat Parti Bursa milletvekili Raif Ay- bar böyle «düzgünlüğü»... De- mokrat Partiye cephe alan ondo- kuzlardandı.

Yakışıklıydı, uzun boyluydu, kumraldı fizik düğüklüklerin hiç- birinden nasibi ve bu nasipten ve başka nasipsizliklerden doğabi- lecek kompleks yoktu. Evi rahatı, kendisi rahatı, sosyal mü- nasebetleri rahatı ve... genişti de... Hali vakti yerindeydi, iyi yaşı- yordu. Mükrimdi, şakacıydı... He- le ülserden ameliyat olduktan son- ra hayatı dahi da arttı... Gü- zel çocukları ve daha mühim «medeni» bir karısı vardı...

Fikri işlekti. Yazma çizme gü- çü yerindeydi. Yalnız kolayca ifade edilebileceği bir fikri «zamlı» ifade ederdi, dereleri aş-arak, tepeleri çevre çevre dola- şarak. Zihni o çekilde işliyordu. Yazısı da öylesine «araboskidydi». Virgül, noktalı virgül, parantez derken sıkı takipçi değilseniz, kaybediyordunuz akımmı...

Hasan Kangal

G elelim dostumuz Kanga- la... Lirik romantik, par- ti içinden başka birşey düşünemiyen parti hastası, teğli- lîti, ayagını taştan esirgemez Kangala...

Menderese, şu bu fırsatla mek- tiği «paradoksal» telgraflar meş- hur eyemiştir kendisini evvelâ... Hayatı «his» üzerine kurulmuş- tu... Hislenir telgraf çeker, hisle- nir şakar şakar ağlar, hislenir gü- zel konuşurdu... Bu his tufanı İsmet Paşaya karşı derin bir sevgi salsıyordu...

Kendi partileri: «barakın şu zararsız, kararsız adamı» derlerse de teşkilâtçılıkta ve partinin iç düzenini tanıtmakta onlardan üst- ündü kat kat... Mücadeleden çok şey öğrenmişti, zekâyı geride bırakan.

İrfan Aksu

B unların yanında Yeni Türkiye Partisinin Ge- nel Sekreteri İrfan Aksu gelir. Kendi teşkilâtında pek semp- ati yaratmayan İrfan Aksu, CHP'ye karşı, sonradan DP'ye karşı amansız mücadelesiyle meş- hurdur. Herşeyi kend «koyu» renginde görür. Kendinden başka da kimseyi pek beğenmez. Kin- dar olduğunu söylerler dostları... Düşmanlarını dinlemeğe lüzum görmeyin.

İhtilâf sonrasının ikinci senesi- nin «yerleşmemişlikleri» içinde Yeni Türkiye Partisinin başında işte bunlar vardır, onun için ümit, pırl pırl ümit bu dağın ardında değil, öbür dağın ardında değil, yedi dağ ardındadır...

YTP'nin kaderine hâkim iki baş: Raif Aybar ve Ekrem Alican...

"Korsan Çıkmazı,"

Nermin Menemencioğlu

Sıra sıra iyi küçük hikâyeler yazmak koca bir hayatı dolduracak işti-
demiydi. Henry James, fakat başta bir çok yazarlar hikâyeden romana, tek etki vermeden yönlü gelişmeyi — veya gerilemeyi — anlatmaya geçmişler veya her iki türü beraber yürütmüşler. Şimdi de değerli hikâyecimiz Nezihe Meriç, ilk romanını vermekle bunu yapmış oluyor. Hikâyemiz hem konu, hem teknik bakımından yenilikler getiren bir yazardır, Meriç. Kendi görüşü olduğu gibi, kendi biçimi, kendi cümle yapısı var. Cumhuriyet çağının bu son yıllarında hayatı yaşamak istediğimiz gibi değil, yaşadığımız gibi göstermek isteyen Meriç kullandığı teknikleri söyleyeceklerine göre ayarlıyor, yani biçimleri konunun etkisi ile şekilliyor. Bu hikâyeleri için doğrudur, romanı için de doğru mudur? Korsan Çıkmaz'ın daha bitirmemişken. «Ben roman değil, uzun hikâyeye yazıyorum.» dediği Meriç bir gün. Aslında bu uzun hikâyeye roman olarak sunulmuş bir çok eserden daha uzundur. (Mesele: Ercel Ö'nün 96 sayfalık Odalarda «romansa» karşı 218 sayfadır). Ve türüne ne diyeceksin diyelim, her halde bu kıs yazılan eserlerin en önemlilerinden biridir.
Bununla beraber — veya, isterseniz, bu yüzden — Meriç'in bu ilk denemede ne derece amacına var-

dığını, bize hikâyelerinde verdiğinden daha başka neler verdiğini incelemek yerinde olur, sanırım.
En başta bu roman Topal Kogma'daki hikâyelere sıkı sıkı bağlanır, hattâ bu hikâyelerin biri, Somsuz VII, romanın nemli bir parçasını teşkil ediyor. Meriç'in anlatmak istediği bu aynı çevredir ve kişilerin bir çoğu da aynı kişilerdir. Bir kısmı ön plâna geçiyor, bir kısımdan sadece söz ediliyor, Topal Kogma'da okumadıkça romanda Sahr, Mahmut, Nil, Özün gibi kişiler bizim için ancak birer isim olarak kalacak.

Belli ki, çevre Meriç'e çok yakın bir çevredir. İstanbula yüksek eğitimlerini yapmaya, çalışma hayatında ilk adımlarını atmaya gelen, taşradan büyük şehire atılan genç aydın kuşağının çevresi. Geri bırakılanlar ve onların temsilcisi de olan amca oğullarının töre ve inançları ile daha tam olarak belirmeyen veya anlaşılmayan yeni töre ve inançların çarpışması. Burada, bu küçük apartmanlarda yaşanan, bu kızların da hayatını kazandığı, kızların da birer insan olduğu büyük şehirde «yıkılmamak gerek. Kaçmamak, kaybolmamak. Eh, işte bu... Hepimiz iyi çocuklarız. Ne var ki eski tekne yeni hamura dar geliyor.»

Hikâyeye bize çok sesli bir anlatımla anlatılıyor. Ama tema, bir akşamın olayları. Bu olaylar, yukarıdan, aşağıdan, anılar, düşünceler, bilinçaltı hayattan yankılarla aydınlatılır ve sonra onları tamamlanmış bir resim gibi bütün renkleri ile, perspektifleri ile görürüz. Sinemanın «flashback» inde de alığımız bu katmerli tekniği romanda Faulkner gibi, kısa hikâyede Hemingway gibi yazarlar geliştirmişler. Kilimanjaro'yu hatırlayalım: Afrika'da, zengin sevgilisi ile vahşi hayvan avına çıkan bir yazar kanserden ölmektedir. Ölü mü beklerken hayattan sahneler anıyor — hikâyenin bir bundu Afrika'da ve şimdi, bir bundu Karaağaçta, İstanbulda, Parisde ve geçmişte. Öyle ki kendimizi şimdiden hiç uzaklaşmamış hissediyoruz, biz başka dünyalara sürükleyen anılarla şimdiki daha iyi anılamış oluyoruz. Korsan Çıkmaz'ında bu «şimdi» aynı önemle ayrılmıyor. Anlatım daha muflak, olaylar da ölümlü değil, kişilerin hayatı ile ilgili. Meli, bir akşam üstü, yorgun argın, otobüs bekliyor. Otobüsde sıralarında eskiden mühimce bir dedikodu hâdisede geçen arkadaş Ahmed'e raslıyor. Beraber Fındıklı'da bir meyhaneye gidip bir şey içmeye, biraz konuşmaya karar veriyorlar. Meli'nin kocası Adnan'a telefon ediyorlar, o da geç gelebileceğini söylüyor. Ağaç-

lar altında otururken Meli onları Sofiya'nın ahbabı goför Sabri görecekti diye kuşkuluyor, oysa Sabri beraber olmalarını normal karşıyor. Adnan gelince durum büsbütün normalleşiyor, çünkü o bir erkekle bir kadın arasında arkadaşlığın mümkün olduğuna inanan biridir. Geç vakit üçü birden Taksim'e kadar yürürler, orada Ahmet ayrılıp evine gider. Meli ile Adnan Şişliye doğru yürürken üç sersemi onlara saldırdı. Adnan birini tepeler. Sabahın ikisine kadar karakolda tatsız saatler geçirirler. Nihayet eve dönerler. Meli saralmıştır, uyuyamaz. Kalkıp balkona gider, uzun uzun olanları, bütün hayatını düşünür. Sonda kocasının yanına uzanır. «Güneş nasıl olsa doğacak.»

Bu «şimdi» nin bir yerinde Berni de var. Berni çocuklara — biri kendinin, biri Meli'nin — bakıyor. Kocası ile sinemaya gidecekti, fakat ayakta duramaz olduğu için oturma yatağına oturmuştu. Bu aynı saatleri nasıl geçirecek? Meli'nin tahminlerinden öğreniyoruz: Meli'nin gelmeyeceğini anlayınca çocukları yedirep yatıracak, eline bir kitap alacak, kocasını Turan'la seviyecekti fakat anlaşmıyacak, çünkü Turan intihakçı çocukluğunun ve gençliğinin etkisi ile yıpranmış, kendini yitirmiş bir insandır. Bu iki kişi hem birbirine bağlı, hem ayrılmaya doğru gidiyorlar.

Meli ile Berni'nin bu ana kadar gelişmelerini romanı bize çeşitli yollardan ulaştırıyor. Önemli olarak, bir basamakta Meli ile Berni'nin taşradaki çocukluklarına, Nezihe Hala ile Mahir Amcanın onların üzerindeki etkisine değin anılar ve bir başka basamakta şimdiki hayatlarına daha yakın, hattâ onun bir parçası olan anılar var. Birincilerini romanca italik kullanarak belirtiyor, ikincileri akşamın olaylarına karışmış bir şekilde gösteriyor. Hikâyeye bu iki türünü aynı karışık onu zenginleştiriyor. Bunlar çağdaş anlatışımızın benimseneceği yöntemlerdir. Ancak bu yöntemler romancıya yeterli gelmiyor, bunları daha da kurcalamak isterken çağdaş romanın çoktan aştığı görüncelere baş vuruyor. Anılar bazan Meli'nin, bazan Berni'nin, bunlar olabilir anıdır; fakat bazan da «ben» in. Kimdir bu ben? Romancı anlatıyor: «Ben Meli ile Berni'nin dostluğuyum. Dengeyim ben. Onlara çok küçük yaşlardan beri dayanak oldum. Onların en güvencikleriyim. Biraz Meli'yim, biraz Berni. Bir Meli'ym, bir Berni.» (s. 17) Hikâyenin son sözünü de «ben» söylüyor: «Ha, bek, bu anlatılmaz var ya, işte bunu, bir Berni anıdır bir Meli'nin uzun uzun yürüdüğü yollar, bir de ben.» Düşünürüz ki bu «ben» düpedüz romanın kendisidir. Çevresindeki problemlerin çözümünü göstermek için, Meli ile Berni'de kişiliğini ikiye bölmüş olabilir; bu problemlere biz ancak Meli'nin, Berni'nin gözü ile bakmak isteriz. Dışardan konuşan bu ses Meli ve Berni'nin varlığına inancımızı saramaktan başka bir şey yapmıyor. «Ben» hikâyeye hiç bir şey katmıyor. Düşündükleri pekâlâ Meli ile Berni arasında paylaşılabilirler.

Yadırgadığımız bir öğe daha, bazı olayların mektup, günlük ve benzeri yolu ile sunulmasıdır. Hiç kimse bunların metinlerin belleğinde taşıyamaz. Taşına da, bunlar yolu ile öğrendiklerimiz statik şeylerdir, hikâyeyi ileriye doğru yürütüyor. Bilinçaltı alemine kapılmışken okurun birden bire bunlarla karşılaşması onu romanın dışına fırlatıyor.

Bir de kişilerin tanımı var. Bunun kendileri yapıyorlar. Kimdir «Çevresizle anlaşamayan, iki güç arasında bocalayan, duygularla dü-

günceleri bağdaşmamış, XX yüzyılın bozgun havasında yaşayan, sanatçı yaradılışı bir kızdır.» (s. 176) Pekî, Berni? «Berni demek, çevresindekiler için, sessizlik örneği, sabır örneği demek. Ben çocukluğundan beri böyleyim. Meli en küçük ateşle parlayıverir. Bir anda toz olur. Ben susurum oysa. Ben alırım, içlenirim. Kendi kendime ağlarım.» (s. 14) Oysa biz bu tanımlara, olayları, düşünceleri, anıları öğrendikten sonra kendimiz varmak isteriz.

Şimdi romancı bütün bu «anlam dışı» anlatım yöntemlerine neden baş vurdu? Biraz henüz uzun plânlara alalım, onlar vermek istediği anlamı göre, yeter derecede güçlü olmadığından. Günlük küçük olaylar yanında topu topu iki önemli olayla karşılaşıyoruz: Fındıklı-Şişli olayı, ve polis tarafından basılması olayı.

Hiç şüphesiz herkes bir Afrika dağ başında kangrenden ölemez. Fakat herkesin hayatında kişiliğini aydınlatmak veya onu şu veya bu yöne doğru itelecek anlar vardır. Bu anların keskin olmasından yazar mı sorumlu, yoksa çevre mi? Yoksa yazar onları amacına uygun olarak mı böyle seçti? Cumhuriyet çağında çoğumuz, iyi niyetli de olsak, böyle sükut hayatlar mı yaşayıp gidiyoruz? Meli için «iki çayın arasında bocalayan» denmişti. Bu bocalamanın o kadar bağlamında ki çevresi ile ne derece anlaşamadığı belli olmuyor. Anılarında belirtilen hikâyenin temel olayını alalım: «Bu gece odası polis tarafından basıldı. Odasında hükümet tarafından aranmakta olan bir avukatla, saatte tabakadan, semtin fena tanınmış kadınlarından biri bulunur. Tam o sırada Meli'nin amcasının oğruyla karısı gelirler... Karakola gidilir. Zabıt tutulur. Kadınların ve Meli'nin yatışında yatamakta olan avukatın alkol almış oldukları da zaata geçirilir... Olay çabucak duyulur, hızla yayılır. Meli'nin ailesi, ise çevresel, öğrenciler öğretmenler, arkadaşlar arasında büyük türlü biçimlere girer, dal budak salar. Eğitim Bakanlığı ise el koyar. Araştırma, soruşturma yapılır. Sonuçta Meli, avukatın serbest bırakılması üzerine ayrıca müfettişin gösterdiği ileri ve anlayışla kurtulur.» (s. 176-7)

Bu gerçekten yıpratıcı olay Meli'nin sınırlarını bozar. Onu yıpratın şey çevresinin onu yanlış anlaması, Ahmet'le arasında «temiş» bir arkadaşlık varken Ahmet'i onun sevgilisi sanması. Pekî eğer Ahmet Meli'nin yatağında hasta olduğu için değil, Meli ile sevdiğini için bulunsaydı, eğer çevre sanısında yanlışlanmış olsaydı, Meli'yi suçlu düşünmekte haklı mı olacaktı? Burada çevrenin suçu nerede, olayı kötü bir sonucu bağlamasındaydı mı, yoksa Meli'nin kalbinde normal saydığı bir sonucu kötü sanmasındaydı mı? Eviindikten sonra o aynı Ahmet'le Fındıklı bahçesinde otururken goför Sabri ne düşüncecek diye endişe etmekten kendini alamaz. «Yanıma değil, bitirir seni. Yaptığımız her işe çevreyi bütün hoşvermemize karşı hep çevreyi düşünmek alışkanlık oldu artık bizlere. Mesele bu.» (s. 63)

Fakat unutmamalı ki başka dünyalarda insanlar parklarda sevilirden bizim memlekette zina diye bir şey var ve bekçi sokakta öföksen çöplere silah çekmek yetkilini görüyor kendinde. Meli'den bir İskandinav kızının yığıldığını beklemek bu çevrenin gerçeklerine ne derece uygun olur? Meriç hayatı yaşamak istediğimiz gibi değil, yaşadığımız gibi gösteriyor, demiydik. Bu yüzden, anlatımdaki bazı pürüzlere rağmen, romanı beklediğimiz kadar ilginç bulduk. Ve önden daha çok romanlar bekleriz.

KADIN

AYLAK KADINLAR

ulus gazetesinin 4 Mart 1962 tarihli sayısında Ord. Prof. Dr. Sadi İrmak'ın «Toplumumuzun Avare Bir Sınıfı» adlı bir yazısı çıktı. Sayın Profesör aylak kadınlar üzerinde durmuş. Bir çok bakımlardan yerden göğe haklı. Ele aldığı kışık düşmanları aynı cinsten olmakla övüneceğimiz kişiler değildir.

Evlilik bağları içinde ya da dışında güzelliğini satan, evlilik bağları içinde ya da dışında erkeğiyle pazarlık eden, aşkına karşılık yükte hafif pahada ağır insanlar bekliyen, güllerini giymek kışınmak, süslenmek, püslenmek, takmak takıştırmak, sürmek sürüstürmek, gezmek tozmakla kıstmakla, kırıştırmakla geçiren bu hatunların gerçekten tutulacak tarafını bulamıyorsunuz. İşleri az, hizmetleri fazla, görevleri yok, istekleri çoktur. Kendi hazır yeteneklerini yetinirmemiş gibi etraflarında bir asalaklar ordusu beslerler. Derli toplu giyinmek, normal ütüleri içinde süslenmek herkesin hakkıdır. Ama lüks kadınların aşırı talepleri karşılıklı diye büyük terzihanelerde, şaokacılarda, mücevhercilerde, kürkçülerde, berberlerde hem ahem, hem satıcının zaman kaybını, ahem, ahem çarçur ettikleri paraları, satıcının çarçur ettikleri emekleri düşünün. Bir sürü zanaat erbabının ilik kodunu «veli nimet» saydığını düşünün.

Bunca hayhay arasında aylak kadının eli boş, kucak boş, kafası boştur. Olumlu bir işe yaradığını siktirsin bir eğlenceden bir eğleneceye, bir erkekten başka bir erkeğe koşarak avutmağa çalışır. Bir çok hanım hanımcık, akli bağında kızlar boş yere küsmelerinin açılmasını bekliyorsu biraz da bu parazit sınıf yüzündendir. Ele geçirdiklerini erkeği öyle pervasızca sömürüyorlar, ele güne ka r 2 t

le iflahını kesiyorlar ki be-öyle iflahını kesiyorlar ki be-kârlarda evliliğe yanaşacak yürek kalmıyor. Bu çeşit kadın eşine evlilik dışındaki kısa süreli ilişkilerde bulunacağı pek az şey verebilir.

Dişil örümcekler, babalık görevi tamamlandıktan sonra erkeklerini çatır çatır yerlermiş. (O cinsten bazı örnekleri düşününce pek de iyi edermiş diyeceği geliyor insanın.) Dişil örümcek hiç değilse yavruları yer. Dişil, lişi ile geçinenler buna da yanaşmaz çoğu zaman.

Yalnız gelin büsbütün insafsız olmalı. Aylak kadın genellekle can sıkıntısından patlar çünkü aylaklığın tadını çıkarmak da bir eğitim, bir bilgi işidir. Profesör Sadi İrmak bizdeki avare sınıfın başka ülkelerdeki «servetli ve zarif» kadınlar gibi «güzel sanatları himaye ve tevik» etmediğine, «sosyal vazifeler bağında» yer almadığına hayıflanıyor. Doğrusu bu özünüştüne katılmıyacağım. Dünyanın neresinde olursa olsun bu çeşit kadının akıl kat, parası bol, zevkine güveni sonsuzdur. Sanatın anlamayan bir milyoner refikası- nın sanat hâmisisi kesilmesi ben- de kumarda para batırmasından daha tehlikel.

Kötü, banal, zevksiz olmanın sanattan hazedebileceğini sanmıyorum. Faydasızlığı onu yapmaçıklı bir duygululuğa götürür. Bir takım acı gerçekleri, seri çizgiler, cüretli renklerle belirlen sanat yapıtları karşısında güzel yüzü nasıl allak bullak olur kimbilir? Herşeyin pahasıs- ma meraklıdır ama sanatın ucuz- zundan şaşmaz.

Sayın Profesörün sözünü ettigi «servetli ve zarif» kadınlar belki düşün «arkostokratlar» ara-

sında eksik değildir ama bugünün plütokratlarında pek az rastlanır öylesine.

Fazzedelim, o «büyük» otellerde, sosyeteerde, plaj alemlerinde, kokteyl hattâ mevhit partilerinde çeşit çeşit kurlerde, oyun salonlarında (ve bilhassa orada) görülen sonradan görme kadınlar ulus'taki yazıyı okuyup birer sanat patronçesi kesilmeye karar verirler. Zengin adamlarla evlenmiş olmaktan başka özellikleri bulunmayan, kocaları para kazanmaktan harcamaya vakit bulamadığı zaman onların hesabına bu işi görüreren nazepinlerin memleket kültürüne yapacağı etkiyi düşünün. Aman aman, oturuntur oturdukları yerde.

Sosyal hizmetlere gelince, bazı varlıklı kadınların hayır kurumlarına ayda yıldı bir, bir kaç saatlerini bağışladıkları görülmemiş değildir. Ama bir poker partisi ile bir kokteyl partisi arasında hamiyete, insanियete, cemiyete ayrılan bir kaç saat neyi halleder? Memleketin hangi derdine derman olur. Nasıl bir gösterişten, bir özentiden, ileri gidebilir? Otomobilleriyle dolmuş yapan sosyete güllerinin Doğu'daki açığa ne ölcüde enzel olabileceğini sanırsınız? Bir takım insanların görevsizliğini maskeleyen başka neye yarar böyle festler?

Vurguncuların, fırsat düşkünlüklerinin, emeksiz kazançlarının, kaçakçıların asalak eşlerinden me det umacağına, vurgunculuğu, fırsat düşkünlüğünü, emeksiz kazanç, kaçakçılığı, asalaklığı önlemeğe çalışalım.

Profesör Sadi İrmak avare kadınların küçük bir azımlık olduğunu biliyormuş ama büyük çoğunluğun onlardan örnek alınmadığını korkuyoruz. Boşuna endişe ediyor. Büyük çoğunluk, çocukluğunun yarınki nefakası peşinde. Bir gecelik kumarda onbin lira «hütülen»leri nasıl taklit ederiz?

Önce paramız yok; Devam edevim mi?

Sevgi Sanlı

Yeryüzünde aşk

Boşanma

Evlenmenin, toplumda cinsel yaşayışın düzenlenmesi için gerekli bir yol olduğunu görmüştük. Fakat evlenme ya da bu sebeplerden tahammül edilemez bir durum alırsa, ya da çiftlerden birine böyle gelirse, toplum buna da bir çözüm yolu bulur. Bu çözüm yolu, ayrılma, ya da boşanmadır. Ayrılma yalnızca geçici bir çözümdür, zira çiftlerin yeni bir evlilik fişkişi kurmasına izin vermez. Boşanma ise, evlenmenin tam anlamıyla sona ermesidir. Bir evliliğin tahammül edilemezliği, mutlaka çiftlerin takdirine bırakılan bir durum değildir. Örneğin, çocuk olmayışından dolayı bir evliliğin son verilmesi hem kişisel hem de toplumsal bir gereklilik olarak ortaya çıkabilir. Fakat gerçekte, boşanma sebepleri çok çeşitlidir.

Boşanmanın bütün dünyada çok yaygın bir usul olmasına rağmen, bir çok toplumlarda evliliğe gözülmez bir bağ gözüyle bakıldığı da unutulmamalıdır. Boşanma bir çok toplumlarda ancak «kırlıma noktası»na erişildiği vakit cevaz verilen bir usuldür. Bu «nokta» ya ne vakit erişildiği de, yine belirli bir toplumdaki değerlere ve inanışlara bağlıdır. Bu «kırlıma noktası» bugünkü İngilterede olduğu gibi çok yüksek, ya da Birleşik Amerikanın bazı bölgelerinde olduğu gibi çok düşük olabilir.

Geçici evlilik

Evliliğin sürekliliği kavramına aykırı örnekler de vardır. Bununla birlikte «deneme evlenmeleri», daha ayırtıcı bir bölüme girer. Deneme evlenmelerinin başlıca amacı, genel olarak kadının evlilik hayatına yakınlığını denemektir. Fakat bir evliliğin geçici bir sözleşmeye dayanmasının çeşitli sebepleri olabilir. Örneğin İran ve Arabistandaki gillerde meşru evlenmenin geçici bir şekline rastlanır. Bu evlilik belirli bir süre için — bir gün, bir hafta, bir ay, bir yıl ya da birkaç yıl — kurulur. Buna «mu'ta» denir. Bu çeşit evlilikte eşlerden hiçbirinin miras hakkı yoktur; fakat çocuklar meşru sayılır ve normal yollardan miras konarlar. «Mu'ta»nın normal İslâm evlenmesinden ayrılan bir başka yönü de, sözleşmede yer almadığı takdirde, kocanın karısına bakmakla yükümlü olmamasıdır. Koca, çocuk da istemiyebilir, fakat aynı zamanda İslâm evliliğindeki istediği zaman boşamak gücü de kocaya tanınmaz. Buna karşılık, sözleşmedeki ayrılma süresi dolmadan da tarafların rızasıyla bu birliğe son verilebilir. Bu çeşit evlenme, çok muhtemeldir ki, Mekkeye hacca gidenlerin ihtiyacını karşılamak üzere ortaya çıkmıştır. Eşleri çoğu vakit yanlarında olmayan bu hacıların bütün hac boyunca «perhizkâr» olmaları gerekir; bundan dolayı da Mekke'deki geçici bir evlilik bunların çok işine gelir. Hiç olmazsa hacıların fabrikaların ardına düşmelerini önler. Buna karşılık sünnetler, «mu'ta»yı asla kabul etmezler.

Katolik evlenmesi

Boşanmanın yer almadığı toplumlar çok nadirdir. Bu çeşit toplumların en büyük örneği Seylândaki ilkel bir kabiledir. Bunların «Karı kocayı ancak ölüm ayırır» sözü de bu anlayışı yankılar. Fakat muhakkak ki, boşanmayı kabul etmi-

ya da bu sebeple boşanmanın «meçruluğu» kabul edilmiştir.

Eski çağlarda boşanma

Hımeros çağındaki Yunanistanda boşanmaya pek rastlanmamaktadır. Bazı bilgiler bu çağda boşanmanın hemen hemen bilinmediğini de ileri

yen en geniş topluluk, Roma katolik kilisesinin nüfuzunun yaygın olduğu topluluklardır. Kilisenin ilk döneminde boşanma kolaylığı sağlanması tartışma konusuydu, zaten ilerde bu konudaki görüşler de çelişme halindedir. İlk kilise babaları da boşanmayı reddetmişler, fakat eşlerden birinin ihafeli üzerine boşanmaya uzun bir süre cevaz verilmemiştir. Bununla birlikte Onikinci yüzyıldan başlayarak, bir «hıristiyan evliliği»nin bütün gerekleriyle gerçekleşmesi durumunda da bu evliliğin bir daha bozulmayacağı kurallanmıştır. Bu görüş, bu çeşit evliliğin, İsa ile Kilise arasındaki birliktir kutsal bir timsali olduğu, bundan dolayı da bu birliğin bozulamaz olduğuna dayanır. Çağdaş Roma katolik toplumları iki bölüme ayrılabilir, birincisi, kilisenin din işlerinde önemli bir rol oynamasına rağmen, «devletin laik olduğu ve bir çok bakımlardan kiliseye karşı durduğu» toplumlardır. Böylelikle devletin çıkardığı boşanma kanunları, kilisenin muhalefetine rağmen, boşanmayı sağlayabilir. İkincisi, kilise ile devletin menfaatlerinin hemen tamamıyla aynı olduğu toplumlardır. İrlanda Cumhuriyeti, İspanya ve Malta, bu bölüme girer. Bu ülkelerde, Roma Katolik Kilisesinin etkisi yüzünden, boşanmaya yer yoktur. Kilisenin etkisinin bu sayılan ülkelerdeki kadar büyük olmamasına rağmen Brezilya, Şili ve Columbia'da da boşanmaya izin verilmemektedir.

Roma Katolik kilisesinin bu tutumuna karşılık, Ortodoks kilise- si çok eski zamanlardan beri boşanmayı kabul etmiştir. Protestan kilisesinin nüfuzunun bulunduğu yerlerde de, boşanma için yer verilmemişse de sonradan şu

sürerler. Fakat daha sonraki çağlarda boşanma yaygınlaşmıştır. Eski Yunanda boşanma usulü pek basitti. Koca, karısını ya tanıkların önünde ya da tanıkız olarak reddeder, kadın da drahomasını sılıp babasının evine dönerdi. Boşanmada kadının suçu ne kadar büyük olursa olsun, drahomasına dokunulamazdı.

Demosthenes'e göre, bir koca, zina yapan karısını boşamak zorundaydı, aksi takdirde medeni haklarını kaybeder, kötü bir göhret kazanırdı. Bunun gibi kısır bir kadını boşamak da toplumsal bir görev sayılırdı. Aynı duruma ilkel toplumlarda da rastlanmaktadır. Tabii bunun amacı toplumun sürekliliğini sağlamaktır. Kadının isteğiyle boşanma ise biraz daha güçlü. Bu durumda kadının yargıç önüne gitmesi, isteğini makul sebeplere dayandırması gerekiyordu. En kötüsü de, boşanmada kocanın suçu ne kadar büyük olursa olsun, çocuğun her vakit ona bırakılmasıydı.

Romalılarda boşanma usulleri daha karışıktı. Zaten Romalılarda evlenme usulleri de karışıktı. Evlenmeler birkaç çeşit olduğu gibi, boşanma da birkaç yoldan olurdu. Roma tarihinin ilk çağlarında boşanma pek yaygın değildi, fakat İmparatorluk genişledikçe, boşanma da yaygınlaştı. Meselâ ünlü Romalılardan Ovid ile Pliny üçer kere evlenmişlerdi; Caesar ile Antony dört kere evlenmişlerdi. Pompey'in evliliği beşe varmıştı?

Eski Hint'te boşanma, Roma katolik kilisesinin boşanma anlayışından farklı değildi. Hindular da evliliği, bozulmaz kutsal bir bağ olarak görüyorlardı. Zina yapan kadın, aşağı yukarı bugünkü «ayrılma»ya karşılık olan bir duru-

ma geçiyor ve bir daha evlenemiyordu.

Eski Sami halklarının hepisi boşanmayı tanıyorlardı, yalnız boşanmada erkek kadına göre çok üstün durumdaydı. Hamurabi kanunlarına göre Babilli bir erkek istediği anda eşinden ayrılabilir. Zina durumunda yakalanan kadın ile aşğının cezası suda boğulmak-

bazıları ise bunun belirli formüllerle dayanması gerektiği düşünce-sindedirler. Bunun gibi, bu istegün söze, yazıyla belirtilmesi, tamige ihtiyaç olup olmadığı konularında da değişiklik görüşleri vardır.

İslâm'da, kadının kocasını boşaması imkânızdır. Fakat kadın, çeyizini kocasına bırakarak kendisini boşamasını kocasından istiyebilir. Kadının gerçekten tahammül edilmez evlilik şartları içinde yaşadığı hallerde, bunun mahkemeye önünde halledilmesi de mümkündür. Bunlardan da anlaşılabilirceği gibi, İslâm'da boşanma gerçekte bir «erkek kurumu»dur. İstatistikler de İslâm ülkelerinde boşanma oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Örneğin, nüfusu 23 milyon olan Mısırda 1952 yılında 70 bin kişi boşanmıştır; Cezayir'in 9 milyon olan müslüman halkı arasında da 1953 yılında boşanmaların sayısı 14 binir üstündedir.

Boşanma sebepleri

Buraya kadar, boşanmada izlenen yolları, çeşitli toplumların boşanma karşındaki tutumlarını gözden geçirdik. Biraz da boşanma için çeşitli toplumlarda geçerliliği olan sebeplere bir göz atalım. Genel olarak bir çok toplumlar, boşanmayı, «mutsuz evlilik»in ilâhi olarak saymaktalar da bu mutsuzluğun tanımını, toplumdan topluma değişmektedir.

Boşanma sebeplerinden biri hastalıktır. Boşanma sebebi olan hastalıkların basında cüzzam gelmektedir. Cüzzam, Hindistan, Asya ve Afrika'da yaygındır. Cüzzam cinsel ilişkiye bir engel olarak sayılmaktadır. Bazı Malenezya toplumlarında, Birleşik Amerikanın Kentucky ve Illinois eyaletlerinde zührevi hastalık da boşanma sebebi sayılır. İngiltere 1937'de boşanmayı gerektiren yeni sebepler kabul etmiştir. Evlilik arasında zührevi hastalık, akıl hastalığı, zehra varsa o evlilik hükümsüz sayılır. Norveç de, akıl hastalığı boşanma sebeplerinden saymıştır.

Ayrıca, cüzzam ve zehranın da boşanmaya dayanak olarak Norveçte de kabul edildiği görülmektedir. Danimarka akıl hastalığını ve öbür eşi bu hastalığı takdirde zührevi hastalığı boşanma sebebi saymaktadır. Finlandiya, hastalık adını belirtmemekle birlikte, sifa bulunmaz bulacağı hastalık boşanma sebepleri arasında sokmuştur. Portakiz'de yukarıdaki öleüler daha geniş tutulmuştur: Her hangi bir sifa bulunmaz bulacağı hastalık ya da cinsel bakımdan anormal durumlar doğuracak her hangi bir hastalık ve akıl hastalığı, boşanma sebebi sayılmaktadır. Buna karşılık Almanya ile İsviçrede yalnız akıl hastalığı boşanmaya dayanak olarak alınmaktadır.

Talâk

Tevrat'a bağlı müsevilerde olduğu gibi İslâm'da da erkek, karısını istediği vakit boşayabilmekteydi. «Talâk» adı verilen bu usul Muhammed tarafından da kabul edilmekle birlikte, bizzat Muhammet bunu korkunç ve feci bir şey olarak telâkki etmiştir. Talâk'ın geçer olması için erkeğin şuuruna sahip olması gerekir. Bazı mezheplere göre, talâk'ın belirli bir dayanağı olmalıdır; bazı mezhepler ise bir erkeğin sarhoşken, kazara ağzından çıkan bir kelimeyle bile eşini boşayabileceğini savunurlar. Aynı düşünce ayrılığı, boşanmada izlenecek usuller konusunda da ortaya çıkmaktadır. Bazılarına göre, re, bu konudaki isteğini belirten her hangi bir söz sarfetmesi yeter,

TIYATROCU MUHSİN ERTUĞRUL'UN GETİRDİKLERİ VE GETİREMEDİKLERİ

Öncü

Tiyatronun yurdumuzda önem kazanmasına, sevilmesine, ilgi görmesine yardım edenlerin başında gelir Muhsin Ertuğrul.

Toplumla tiyatro arasında bağlantılar kurmak uğrunda öncülük etmekle kalmamış, kurulabilecek ilişkileri geliştirmek için elinden geleni esirgemiştir, bu yolda saygıyla anılacak çabalar harcamıştır Muhsin Ertuğrul.

Tiyatronun tüm toplumumuza ağırlıklı olarak ileri sürdüğü Bölge Tiyatroları tasarısı uygulandığında, Muhsin Ertuğrul en başta olduğu düşlerinden birinin, belki de başlıcasının gerçekleştirildiğini görecektir.

Muhsin Ertuğrul «Fındık, Fısıltı, Isık» başlıklı yazılarla tiyatroya gelen seyircileri eğittiği gibi, Peyami Safa'ya karşı Hamlet gibi değerli oyunların yurdu-

muzda oynanmasını savunmuş, Stanislavski, Antoine gibi tiyatro adamlarını ülkemize tanıtmak istemiştir. Beckett'in «Godot'yu Beklerken» ini söcağı söcağına dilimize çevirip oynatan da gene Muhsin Ertuğrul'dur.

Yazarlar

Muhsin Ertuğrul'un yazarlarla bağlantıları gerçekten çok ilginçtir.

İlkin şunu hemen belirteyim: Muhsin Ertuğrul hiçbir zaman yazarların üstünlüğünü tiyatrodan tanıtmak istememiştir, yazarların öncelik kazanmalarını ne yapıp edip engellemeğe çalışmamıştır. Hakını yemiyelim, o birtakım yazarların elinden tutmuştur, onlara tiyatrodan fırsatlar yaratmıştır. Ne var ki bu yazarlar ikinci düzlemde, —tiyatro alanındaki— kalmağa katılan kişiler olmuşlardır. Daha açıkça söylemek gerekirse, Muhsin Ertuğrul sözünü geçire-

bileceği, nazarıyla çekebilecek yazarlarla işbirliğine girmiştir. Ötekilerle değerli de olsalar ilişkilerini sürdürmekten kaçınmıştır. Sakınmıştır da, denebilir.

Bugün tiyatro alanında Muhsin Ertuğrul'a denk oyun yazarı yoksa, yetismemişse, sorumluluğun tümünü yazarlara yüklemek biraz insafsızlık olur. Bu konuda Muhsin Ertuğrul'un suçu yazarlarınkinden az değildir, sanıyorum.

Şunu da sevinerek belirteyim: Muhsin Ertuğrul Türkçeyi en iyi, en güzel kullanan yazarlarımız arasındadır. Bu bakımdan da bütün tiyatrocularımıza örnek olmalıdır.

Eleştirmenler

Muhsin Ertuğrul, yazarlarla, gazetecilerle, çevirmenlerle olan ilişkilerini çabucuk bir kurnazlıkla sürdürmüştür ama, iş eleştirmenlere gelince

biraz çığırdan çıkmıştır.

Gazete yazarlığına tiyatro eleştirmenliğiyle başlayan Ataç gibi tiyatro tutkunu bir kişinin, bu alanı boşlamasına Muhsin Ertuğrul'un gönlü nasıl razı oldu? Bunu bir türlü anlamamışım. İçine içine gönlü sözünü karıştırmam, ikisinin arkadaş olmalarındandır. Düşünün birtakım kötü yazarlar, tiyatrocularımızda kof, geçici oyunlar oynansın, diye yutunurlarken, Ataç bir eleştirmen olarak değerli, önemli oyunların oynanmasını uğrunda savaşa girişiyor, Muhsin Ertuğrul'un yanında yer alıyor. Sonra, n'oluyorsa oluyor, «Hamlet'i kahverengi giysilerle oynamak doğru olmaz» diyen ince eleştirmen Ataç tiyatroya boş veriyor. Ataç'ın dil alanındaki tutumuna da Muhsin Ertuğrul vakitinde ayak uyduramamıştır. Ataç'ın kullandığı, kullanılmaması dilediği dil olduğu gibi cırtana çıkarmak pek doğru olmazdı belki. Neyse, geçelim şimdi buna.

Başka bir zaman topluca ele alırsanız tiyatrodaki dil konusunu.

Muhsin Ertuğrul, Peyami Safa gibi, Sabri Esat Siyavuşgil, Burhan Arpat gibi eleştirmenlerin sırasında üstesinden gelmekle, onlara boşvermekle iyi etmiştir, iyi ediyor. Ama bana böyle geliyor ki, Muhsin Ertuğrul aslında, bütün eleştirmenlere 14 veriyor, onlara pek almıyor sanki... Adnan Benk, Metin Anı, Cevdet Kudret gibi eleştirmenler, iş birliği edilebilecek, yazılarından yararlanılacak kişilerdir.

Tutum

Muhsin Ertuğrul'un çok tiyatro-her yerde tiyatro-politikasını nicelik artışını nitelik değişikliğini yaratır» ilkesine dayanarak istediği sonuçları çıkarabiliyor, sanıyorum.

Bu ilkenin ışığında, yaptığı, yapmak istediği işler daha bir aydınlanır, açıklığa kavuşur gibime geliyor. Ancak Muhsin Ertuğrul'un tutarlı bir tutumu, belirli bir «dünya kavrayışı» olduğu söyleyemeyiz. Davranış ve yaratma alanında ulaştırdığı bir yola kapılıp gitmiştir. Daha iyi anlatılmak için şu kadarmı söyleyeyim: Örneğin: Milano'daki Piccolo Teatro kuruluken, başındakiler ne tutumda olduklarını, kısaca «anti-faşist» bir tiyatro uğrunda çalışacaklarını açıklamaktan geri durmamışlardır. Yani karşı olacaklarını belirtmekten kaçınmamışlardır. Muhsin Ertuğrul bir tiyatrocunun hiçbir zaman - gerek resmi gerek özel bir tiyatronun başında - böyle bir tutumla ortaya çıkmamıştır. Sağa sola yalpalıya yalpalıya ilerlemek istediği, onu sanatçıktan alıkoyan en büyük kusurdur bence. Sanatçı olarak, seçmesini yapmamış olması da en büyük eksikliğidir.

Tutum, karşı, seçme, ilke sözcüklerini ulu orta, ard-düğünceyle kullanmayıp da, konuya daha bir açıklık, seçlilik kazandırmak ereğiyle, özellikle kullandığını belirtmek isterim. Biliyorum, gene de Muhsin Ertuğrul'un eksiklerini, artmalarını lütfen ortaya koyabilmeyi dilerim.

Muhsin Ertuğrul ile tiyatroya ilgilenenler yukarıda belirttiğim şeylerden kendilerine araştırma yolunda ışık tutabilecek birtakım ip uçları bulabileceklerdir, sanıyorum.

Sinemamızın kanseri

Yerli sinemamızın işleyişi artık herkesce bilinen bir kurala dayanıyor: Her hangi bir mevsimde iş yapan filmlerin ertesi mevsimlerde örnek tutulması. Zaman zaman çokcuklu filmlerin, zaman zaman kurtuluş savaşı filmlerinin, küfürü, argolu filmlerin, şarkılı filmlerin salgın haline geliş bu yüzden. Yapımcıların gözü, piyasaya çıkan her hangi bir filmi kazanmada. Falan film mevsiminde en fazla kazancını sağlama yolunda mı, o film ertesi mevsim bütün yapımcıların «repertoire»na alıyor. ertesi mevsim aynı konunun biraz değişik biçimlerinin, bazan aynı rolleri aynı oyuncular canlandırmak şartıyla, beyazperdeyi kapladığı görülür. Birkaç mevsimdir, beyazperdemiz piyasa romanlarımızdan yapılmaya uyarlama (adaptation) dolup taşıyor. Piyasa romanları uyarlamaları gerçekten perdemizden hiçbir vakit eksik olmamıştır; ama bu seferki salgın, daha yoğun, kaynağı da piyasa romanlarımızın daha belirli bir kolu: Kadın romancıların hepsi birbirini andıran eserleri.

Belirli bir okuyucu topluluğu için kaleme alınan bu çeşit eserler, bütün edebiyatların kıyasında kenarında her vakit kendi başlarına varlıklarını sürdürmüşlerdir. Herbir edebi değer taşınmalarına rağmen, okuyucusu çok geniş bir piyasayı tutan bu eserlerin, belirli bir yaş döneminde okuma alışkanlığı kazandırmak bakımından yararı da görülebilir. Tabii ancak, okuyucuyu daha sağlam eserlere hazırlamakta kısa süreli bir aşama meydana getirmek şartıyla. Nitekim okuma alışkanlığına erişmiş birçok kimse, ortaokul sıralarında bu çeşit eserlerden bir haylisini yutarcasına okuduğunu hatırlar. Ama bu çeşit eserlerin en tehlikeli yönü, bir büyük okuyucuyu da hiçbir vakit bu seviyenin üstüne çıkarmayacak yolda etkilemesidir. İnsanı belirli bir yaş döneminin aşkıktan sonra da bu çeşit eserlere bağlanıp kalması kadar zararlı pek az şey vardır. Çünkü bu eserler kadar insana hayat üzerine, dünya üzerine yalan söyleyen; bunlar kadar insanı yandıran birşey yoktur. Çünkü bu çeşit eserlerin hayatla, gerçekle hiçbir ilişkisi yoktur.

Yazarın hayat üzerine azıcık tecrübesi, gözlemi olsa bile bundan vebadan kaçır gibi kaçınır. Çünkü bu çeşit eserler ancak «masabaşı uydurması»na dayanır. Kişileri uydurmaz, kişiler arasındaki ilişkileri uydurmaz, kişilerin yaşadığı çevreyi uydurmaz. İnsanlar, yazarın uydurabileceği yeteneğine, uydurma hevesine göre oynatılan birer kukladan ibarettir. Yazar, bile bile, ya da bilincaltının itişile kursorunda kalmış ne kadar hevesi varsa, gerçekle bağtımsına en ufak bir dikkat göstermeden ortaya sürer. Bunun sonunda da ortaya ortaokul öğrencisinin hayallerinden öteye aşmayan bu piyasa romanları çıkar.

Biraz yetişkin okuyucunun bile tahammül edemeyeceği bu romanlar, beyazperdede, kâğıt üzerindekinden de gülünç gözüktür; zira perdenin bu kadar sahte, yalan, gerçek dışı varlıklara, davranışlara hiç mi hiç tahammülü yoktur. Ama ne yazık ki piyasa romanları okuyucusundan daha geniş sayıda, yetismemiş sinema seyircisi olan yurdumuzda, bu çeşit eserlerden yapılan uyarlamalar zaman zaman böyle bir salgın halini alabiliyor. İşin hazin yönü, yurdumuzun, sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen «kalburüstü» sinemacıları da, ister istemez bu furyaya katılmak gereğini duymuyorlar. Böylelikle piyasa romanı uyarlamaları seyirciyi «bozduğu» kadar, sinemacıyı da «bozuyor». Zira ne kadar usta olursa olsun, hiçbir sinemacının gücü bu romanlardan iyi bir sinema eseri çıkarmaya yetmez. Bundan dolayı, günlük yaşamın gerçekleriyle en ufak ilişkisi bulunmayan, uydurma bir burjuva çevresindeki uydurma kahramanların inelir çekirdeğini doldurmayan serüvenleri, öyküleri, milyonlarca seyirciyi aldatmak, yanıltmak pahasına; biraz umut veren sinemacının gücünü boşa harcamak pahasına; büyük bir dikkatle harcama gereken emek, sermaye ve vakit havaya savurmak pahasına bir-biri ardından beyazperdemize sürülüyor ve sinemamızın içten içe kemiren bir kanser olarak ortaya çıkıyor.

Nijat Özön

li bir mesele olmaktadır. Kısır kadının yerine doğurma gücü olan kadını geçirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Buna karşı, Avrupa ve Amerika kanunları bu konuda hiç bir hüküm taşımaz. Eski çağlarda Avrupa ülkelerinde de kısırılık boğanma sebebi sayılırdı, zira asalet ünvanı, miras önemli bir yer tutuyordu.

Bir kimsenin eşyle cinsel ilişkide bulunmaması, bir çok ilkel toplumlarda boğanma sebebi sayılır. Aşağı Kongoda yaşayan Bushongolarda kadına cinsel iktidarsızlığı olan kocadan boğanma hakkı tanınmıştır.

Aynı bölgede yaşayan Bakan-golarda ise, cinsel iktidarsızlığı olan erkeğe, kendi yerine bir başkasını bulma hakkı tanınır. Erkek bunu başarırsa evlilik devam eder,

başaramazsa evlilik son bulur. Batı toplumlarında bunların boğanma sebebi sayılması pek yavaşlamaz. Kanada'nın bazı bölgelerinde, Avustralya'da, Birleşik Amerika'nın bir çok eyaletlerinde, cinsel iktidarsızlık yüzünden boğanmaya ceza verilmiştir.

Çiftlerden birinin aile ocağını bırakıp gitmesi ilkel toplumların çoğunda boğanma için yaygın sebeplerden biridir. Erkeğin, karısını bırakıp gitmesi, kadına yeniden evlenme serbestliği vermezsin kadını ve çocuğun bakımından kendini sıyrmasına yol açar. Bu duruma Batı toplumunda da çok rastlanır ve bir çok Batı ülkelerinde de, her ne kadar kanunun işlemesi için belirli bir süre konursa da, yuvayı bırakıp gitmek boğanma sebebi sayılır. Örneğin İngiltere ve Yeni Zelanda'da, yuvayı bırakıp

giden kimse aleyhindeki boşanma davası için aradan üç yıl, Danimarka'da iki yıl geçmesi gerekir.

İlkel toplumlarda, eşe eziyet etmenin boğanma sebebi sayılması çok yaygındır. Batı toplumlarında da bunun yaygın olduğu bilinmektedir. Genel olarak eziyete uğrayan kimse kadın olmakla birlikte, Batı ülkelerindeki kanunlarda bu konuda kadın-erkek ayrılması yapılmaz.

Bütün dünyada boğanma için en yaygın olan sebep ise, kadının zina yapmasıdır. Kültürlerinin besitliliği ya da gelişmişliğiyle hiç bir ilişkisi olmaksızın hemen bütün toplumlarda bu konuda aynı tutuma rastlanmaktadır. İleri toplumlarda erkeğin zina yapması da, kadın tarafından boğanma sebebi olarak ileri sürülebilir. Genel olarak, söz konusu olan basit zinadır. Fakat

Avustralya'nın Victoria eyaleti kanunlarına göre, boğanma, ancak eşlerden birinin «aşır zina» yapması halinde kabul edilir. Ağır zina neden amaç, zinanın irza tecavüz, cinsel sapıklık, eziyet, ahlaksızca davranışlarla birlikte meydana gelmesidir. İlkel toplumlarda ise, zina konusunda kadına erkekle eşitlik tanınmamaktadır. Bunun ancak bir kaç istisnası vardır. Daha az raslanan bir olay, kadının zina yapmasının boğanma sebebi sayılmaması, hattâ hiçbir cezayla karşılanmamasıdır. Güney Hindistanda, ki Toda'larda, Sikkim'deki Lepcha'larda böyledir.

Özel durumlar

Yukarıdaki boğanma sebepleri eski, yeni bütün toplumlarda en yaygın olanlardır. Belirli bir çağda belirli bir

toplumda boğanma için gerekli sebeplere göz atınca bunların çok değişik ve oldukça garip şekiller aldığı görülür. Meselâ Buke'larda erkeğin ileri sürüleceği boğanma sebepleri arasında kadının yemek pişirmemesi veya bunda isteksiz davranması, cinsel ilişkiden kaçınması, deri hastalığına tutulması yer alır. Madagaskar'daki Tamsia kabilesinde erkek, eşini dövebilir, fakat eğer kadının saçını ya da dişini çekerse kadın kocasını terk edip boğanabilir. Batı toplumlarında da bazı çağlarda böyle tuhaf boğanma sebeplerine rastlanmaktadır. Örneğin 1914'ten önceki Suriyada bir kadının içkili gazinoya gitmesi ya da geceyi yabancı bir evde geçirmesi boğanmaya sebep sayılıyordu.

— SON —

Teoman Aktürel

①

②

③

④

⑤

⑥

an
uon